CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Gitagovimda Tika

ORLS

Sanskrit / ~~Sharada~~ Devanagari

Folios - 68.

32 x 17.5 cms.

No 118

गीतगोविन्दम्

No 118

(6341)

RESEARCH LIBRARY
342

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

ॐ श्रीगणेशाय नमः भद्राय भवतां भूयात्कृष्णः सद्भक्तिभावितः कालिंदीजलसंसर्गीमेघ-
श्यामोतिसुंदरः १ इह कविः प्रारीप्सितस्य ग्रंथस्य निर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थं श्रीकृष्णस्मरणरूपं
मंगलं निर्दिशन् तत्र मंगलाचरणं तावदाचरति मेघैरिति राधामाधवयोः रहःकेलयो यमुनाकू-
ले जयंतीत्यन्वयः राधामाधवयोः रहःकेलयः एकांतक्रीडा यमुनाकूले यमुनातीरे जयंति सर्वो-
त्कर्षेण वर्तंते कीदृशयोः राधामाधवयोः प्रत्यध्वकुंजद्रुमं अध्वनि मार्गे कुंजे लतागृहे द्रुमे वृक्षे

ॐ मेघैर्मेदुरमंबरं वनभुवः श्यामास्तमालद्रुमैर्नक्तं भीरुरयं त्वमेव तदिमं राधे गृहं प्रापय इत्थं नंदनिदेशतश्चलितयोः प्रत्यध्वकुंजद्रुमं राधामाधवयोर्जयंति यमुनाकूले रहःकेलयः १ ॥ श्रीराधाकृ-

ष्णे च कृष्णमिति नंदनिदेशतः नंदाज्ञया चलितयोः प्रस्थितयोः प्रत्यध्वकुंजद्रुमं प्रतिद्रुमं च च-
लितयोः इति किं हे राधे अंबरं आकाशं मेघैर्मेदुरं व्याप्तमित्यर्थः सांद्रः स्निग्धस्तु मेदुर इति कोशः वनभु-
वः तमालद्रुमैः तापिच्छपादपैः श्यामाः अतएव अयं कृष्णः नक्तं रात्रौ भीरुः भयशीलः अतिबालत्वा-
त् तत्तस्मात्त्वमेव इमं पुरावर्तिनं कृष्णं गृहं प्रापय इदानीं कविः सरस्वतीलक्ष्म्योः कीर्तनपूर्वकं कृष्ण-

वाग्देवताचरितेति जयदेवकविः एतं प्रबंधं कृष्णकेलिकथाप्रतिपादकं ग्रंथं करोतीत्यन्वयः कीदृ-
शः कविः वाग्देवतायाः सरस्वत्याः चरितेन वचनरचनाविशेषेण चित्रितं मंडितं चित्तसद्म मनोमंदिरं यस्य
स तथा पुनः कीदृशः पद्मावत्याः लक्ष्म्याः चरणयोः चारणे सेवा तेन चक्रवर्ती नृपइव लक्ष्मीसेवी
इति चक्रवर्तिनेश्राम्यइति कीदृशं प्रबंधं श्रीरूपा राधा वासुदेवः कृष्णः तयोः रतिकेलिकथया समेत-

वाग्देवताचरितचित्रितचित्तसद्मा पद्मावतीचरणचारणचक्रवर्ती श्री-
वासुदेवरतिकेलिकथासमेतमेतं करोति जयदेवकविः प्रबंधं २
यदि हरिस्मरणे सरसं मनो यदि विलासकलासु कुतूहलं मधुरको-
मलकांतपदावलीं शृणु तदा जयदेवसरस्वतीम् ३ ॥ श्री ॥

श्रीकृष्णकथनेन युक्तं २ हे कृष्णभक्त तदा जयदेवसरस्वतीं शृणु यदा हरिस्मरणे कृष्णचिंतने सर-
सं सानुरागं तव मनो लोलुप्यमानं यदि विलासः कृष्णविलासः कलासु चतुःषष्टिः तासु कुतू-
हलं अस्तीति कीदृशीं जयदेवसरस्वतीं मधुरां सरसां अर्थतः कोमलां शब्दतः अतएव कांतां मनो-
हरां पदावलिः पदसमूहो यस्याः सा तां कविरन्यग्रंथेभ्यो मद्ग्रंथे बहवो गुणाः संतीति द्योतयन्नाह

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰
गो॰
टी॰
२

उमापतिधरः कविर्वाचः वचनानि पल्लवयति विस्तारयति नतु गुणाधिकां गिरां संदर्भशुद्धिं ग्रथितः शब्दस्तस्य ग्रंथनविशुद्धिं जयदेव एव परं जानीते नान्यः स्पष्टः शरणकविः दुरूहद्रुतेः विषमस्य ग्रंथस्य शीघ्रोच्चारणात् श्लाघ्यः स्तुत्यः शृंगारोत्तराणि शृंगारप्रधानानि संति उत्कृष्टानि प्रमेयानि वाक्यानि तेषां रचनैः प्रबंधैराचार्यगोवर्धनः स्पर्धी कोपि न विश्रुत आचार्यगोवर्धनः शृंगारप्रधानमेव प्रबंधं करोति

वाचः पल्लवयत्युमापतिधरः संदर्भशुद्धिं गिरां जानीते जयदेव एव शरणः श्लाघ्यो दुरूहद्रुतेः शृंगारोत्तरसत्प्रमेयरचनैराचार्यगोवर्धनः स्पर्धी कोपि न विश्रुतः श्रुतिधरो धोयी कविः क्ष्मापतिः ४ कनकरुचिरचौले वल्लवीकेलिलोले कलितजलधिकोलप्रयुनेशादेहे प्रशमितशिशुपाले कंसचाणूरकाले स्खलितवनमाले नौमि कंसारिमेलं ६

तथा धोयीनामाकविः क्ष्मापतिः कविराजः श्रुतिधरः श्रुत्वा श्रवणमात्रेणैव धारयतिनपुनः र्ग्रंथोपग्रहणे प्रवीणाः इति राजपदेन महाहंकारकथनं अथ नामभक्तानुग्रहार्थं विघ्नाभावार्थं च दशावतारवर्णनमाह ५ ॥ ५ ॥ ॥ श्रीराधाकृष्णाभ्यां नमः ॥ ॥ ॥ ॥ २

प्रलयइत्यादि अस्य गीतस्य मालवरागः गीतस्य लक्षणं नित्यं विनीतो दितिपन्नकपक्षः शुकद्युतिः कोस्तुभवान्प्रमत्तः संकेतशालां प्रविशन्प्रदोषे मालाधरो मालवरागराजः १ मालवरागे ध्रुवपदं हे केशव धृतमीनशरीर केशवो धारणार्थेन हे जगदीश हरे जय उत्कर्षेण वर्तस्व कस्मादित्यत आह हे प्रलयपयोधिजले कल्पांतसमुद्र

मालवरागे प्रलयपयोधिजले धृतवानसि वेदं विहितवहित्रचरित्रमखेदं केशव धृतमीनशरीर जय जगदीश हरे १ क्षितिरतिविपुलतरे तव तिष्ठति पृष्ठे धरणिधरणकिणचक्रगरिष्ठे केशव धृतकच्छपरूप जय जगदीश हरे ॥ २ ॥

जले वेदं धृतवानसि धारयसि कथमखेदं श्रमपरिश्रमं यथा पुनः कथं यथा स्यात्तथा विहितं कृतं वहित्रचरित्रं नौकाचरित्रं येन कारणेन नौका वेष्टितं यत्र क्रियायां १ हे केशव धृतं कच्छपरूपं येन हे जगदीश हे हरे तव पृष्ठे क्षितिः पृथ्वी तिष्ठति मन्वयः कीदृशे पृष्ठे अतिविपुलतरे अतिक्रांतः विपुलतरः यस्मात् येन पुनः कीदृशे धरणि

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

सदा धारणेन वहनेन यत्किरणचक्रमण्डलकपिंडः तेन गरिष्ठे हरे २ हे धृतसूकररूप धृतं शूकररूपं येन तव
दशनशिखरे दंताग्रभागे धरणी पृथ्वी लग्ना संबद्धा तत्र दृष्टांतः काइव शशिनि कलंके रेखाइव ३ धृतं नर
हरिरूपं नरसिंहरूपं येन तस्य संबोधने हे नवकरकमलवरे करपद्मश्रेष्ठे नखमस्तीत्यध्याहारः कीदृशं नख

वसति दशनशिखरे धरणी तव लग्ना शशिनि कलंककलेव निमग्ना ।
केशव धृतशूकररूप जय जगदीश हरे ३ तव करकमलवरे नखमद्भुत
शृंगं दलितहिरण्यकशिपुतनुभृंगं केशव धृतनरहरिरूप जय जग
दीश हरे ४ छलयसि विक्रमणे बलिमद्भुतवामन पदनखनीरजनि ।
तजनपावन केशव धृतवामनरूप जय जगदीश हरे ५ ॥ राधाकृ०

मद्भुतशृंगं अद्भुतमाश्चर्यकारकं शृंगमग्रभागो यस्य तत् अद्भुतनखेनैतमाह दलितः विदारितः हिर
ण्यकशिपोर्दैत्यस्य तनुरेव भृंगो भ्रमरो येन अन्यत्र तु भ्रमरेण कमलं दल्यते इह तु वैपरीत्येनाश्चर्यं ४ धृतं
वामनरूपं येन हे अद्भुतवामन आश्चर्यहेतुवामन त्वं विक्रमणे पादविक्षेपकर्मणे बलिमसुरं छलयसि

पदनखनीरजनितजनपावनं पदनखनीरेणोत्पन्नं जनपावनं येन ॥५॥

३

धृतं परशुरामरूपं येन क्षत्रियरुधिरमये पयसि जगत् स्नपयसीत्यन्वयः क्षत्रियशोणितविकारे जले जग
त्स्नपयसि स्नाने फलमाह कीदृशं जगत् अपगतपापं गतकलुषं पुनः कीदृशं शमितः शांतः संसारतापो य
स्य तत् ६ धृतं रामशरीरं येन त्वं रणे संग्रामे दशमुखमौलिबलिं रावणमस्तकोपहारं दिक्षु दिशासु

क्षत्रियरुधिरमये जगदपगतपापं स्नपयसि पयसि शमितभवतापं
केशव धृतभृगुपतिरूप जय जगदीश हरे ६ वितरसि दिक्षु रणे दिक्प
तिकमनीयं दशमुखमौलिबलिं रमणीयं केशव धृतरामशरीर ज
य जगदीश हरे ७ वहसि वपुषि विशदे वसनं जलदाभं हलहतिभी ।
तिमिलितयमुनाभं केशव धृतहलधररूप जय जगदीश हरे ८ ॥

वितरसि ददासि कीदृशं दिक्पतिकमनीयं इंद्रादीनां काम्यमिच्छाविषयमित्यर्थः रमणीयं मनोहरं
दशास्यस्य शिरोदानात् ७ धृतं हलधररूपं बलभद्ररूपं येन हे वपुषि वसनं वस्त्रं वहसि धारयसि ।
कीदृशे वपुषि विशदे स्वच्छे कीदृशं वसनं जलमेघसदृशं पुनः कीदृशं हलहतिभीत्यालंभमलावान

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

भयेन मिलिता उपस्थिता या यमुना तद्वदाभाति प्रियं स्वेतिभयेनातिसाम्यं भवति ८ हे धृतबुद्धावतार
हे दयासहित नः करुणा अहह इति खेदे दयया वा न्ययत्त विधेः क्रतुविधानस्य श्रुतिजातं वेदसमूहं
निन्दसि हृष्यसि कीदृशं श्रुतिजातं दर्शितः प्रतिपादितः पशूनां घातो वधो यत्र ९ हे धृतकल्काव

निन्दसि यज्ञविधेरहह श्रुतिजातं सदयहृदयदर्शितपशुघातं केशव
धृतबुद्धशरीर जय जगदीश हरे ९ म्लेच्छनिवहनिधने कलयसि कर
वालं धूमकेतुमिव किमपि करालं केशव धृतकल्किशरीर जय जग
दीश हरे १० श्रीजयदेवकवेरिदमुदितमुदारं शृणु सुखदं शुभदं भ
वसारं केशव धृतदशविधरूप जय जगदीश हरे ॥११॥ श्रीगोपाल॰

तार त्वं म्लेच्छनिवहनिधने म्लेच्छसमूहनिमित्तं किमपि अनिर्वचनीयं करवालं खड्गं कलयसि धारय
सि कीदृशं करवालं धूमकेतुमिव औत्पातिकतारकापातमिव करालं भयानकं यद्वा धूम ६
केतुमग्निमिव १० धृतदशविधरूप दशप्रकारशरीर श्रीजयदेवकवेः इदं गीतमुदितमा

विर्भूतं शृणु आकर्णय हे भक्तजन भवतु किं कीदृशं मधुरं मनोहरं सारं स्वसारं [illegible] शुभदं क
ल्याणदायकं भवसारं संसारे धनरूपं अज्ञानेनावतारान्पुनः संक्षेपेण कीर्तयति ११ वेदानिति
तुभ्यं कृष्णाय नमोऽस्त्वन्वयः स्पष्टः कविरिदानीं भैरवीरागेण [illegible] स्मरतीति रागलक्षणं यथा मा

वेदानुद्धरते जगन्निवहते भूगोलमुद्बिभ्रते दैत्यं दारयते बलिं छल
यते क्षत्रक्षयं कुर्वते पौलस्त्यं जयते हलं कलयते कारुण्यमातन्वते
म्लेच्छान्मूर्छयते दशाकृतिकृते कृष्णाय तुभ्यं नमः १२ श्रितकमला
कुचमण्डल धृतकुण्डल ए कलितललितवनमाल जय जय देव हरे १

केशीमलयमुखाणां मल्लसमूहानां [illegible] स्वराणां रचनाविभागं तेन मालवरागेण गी
यते १२ श्रितेति हे देव हे हरे त्वं जय जय सर्वान् [illegible] श्रितेत्यादीनि सम्बोधनपदानि सर्वो
पमानि तान्यानि पदानि परं [illegible] श्रिते आश्रिते कमलायाः लक्ष्म्याः कुचमण्डले स्तनमण्डले ये

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

न कौलितालानालिताकुंदीवनमालापुष्पदामयेन १३ हे सूर्यमंडलालंकारभूत हे भक्तानां संसारखं-
गी० डक हे मुनिजनमानसहंस मानसे पद्महंसोसि जयजयेति पूर्ववत् १४ हे कालियनाम्नः सर्पस्य गं-
गो० जनकहंसक जनरंजन भक्तरंजक यदुकुले यादवकुले कमलसूर्य १५ मधुमुरनरकसंज्ञकानां दै-
टी०
५

दिनमणिमंडलमंडन भवखंडन ए मुनिजनमानसहंस जयजय० १४
कालियविषधरगंजन जनरंजन ए यदुकुलनलिनदिनेश जय० १५
मधुमुरनरकविनाशन गरुडासन ए सुरकुलकेलिनिदान जय० १६
अमलकमलदललोचन भवमोचन ए त्रिभुवनभवननिधान जय० १७

त्यानां नाशन गरुडवाहन यस्य सुरकुलानां देवसमूहानां केलेः क्रीडायाः सुखस्येति यावत्
निदानमादिकारणं १६ अमलकमलदलवत् निर्मलपद्मपत्रवत् लोचने यस्य भवमोचन सं-
सारमोचक त्रिभुवनमेव भवनं गृहं तत्र निधानमिति निधिरिव १७ ॥ ॥ श्रीगोपाल०

जनकसुतायाः सीतायाः कृतं भूषणं कृतालंकार जितो दूषणनामा राक्षसो येन जितपापवा
समरे संग्रामे शमितो मारितो दशकंठो येन १८ हे नूतनमेघवत्सुंदर धृतमंदराचल श्रीमुखचं-
द्रस्य चन्द्रस्य चकोर इव १९ हे हरे तव चरणे वयं प्रणताः स्म इति भावय जानीहि प्रणते-

जनकसुताकृतभूषण जितदूषण ए समरशमितदशकंठ जय० १८
अभिनवजलधरसुंदर धृतमंदर ए श्रीमुखचंद्रचकोर जय० १९
तव चरणे प्रणता वयमिति भावय ए कुरु कुशलं प्रणतेषु जय श्रीज-
यदेवकवेरिदं कुरुते मुदं मंगलमुज्ज्वलगीति जय० २० ॥ राम ॥

षु नम्रेषु कुशलं कुरु २० हे देव हे हरे त्वं जय जयेति प्रार्थ्यते श्रीजयदेवकवेरिदं उदितं मंगलं
गीतविशेषः मुदं हर्षं कुरुते भक्तानामिति शेषः कीदृशं मंगलं उज्ज्वलं गीति गानं यस्मिन् शृंगा-
रनायकविः कामोद्दीपकत्वाद् शृंगाररसवर्णनव्याजेन श्रीकृष्णक्रीडावर्णनं भक्ताच्याख्याविधं श्रूते २०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी०
गो०
टी०
६

पद्मेति पद्मायास्तस्याः पयोधरतटीस्तनयोस्तस्य परिरंभणेनालिंगनेन लग्नं यत्काश्मीरं कुंकुमं केसरं तेन मुद्रितं चिह्नितं मधुसूदनस्य उरः वक्षःस्थलं तेनान्यसेति भावः पुनः कीदृशं व्यक्तानुरागमिव पुनः

पद्मापयोधरतटीपरिरंभलग्नकाश्मीरमुद्रि
तमुरो मधुसूदनस्य व्यक्तानुरागमिवखे
लदनंगखेदस्वेदांबुपूरमनुपूरयतुप्रियंवः
॥ २१ ॥

कीदृशमुरः खेलन्खेलगतिं कुर्वन् यः अनंगः कंदर्पः तस्य खेदेन स्वरतायासेन स्वेदांबुपूरो
यस्मिन् तल्पवाहोयत्र अधुना विरहोत्कंठितायाः काचित्सखी कृष्णवार्तां वक्तुमाह २१ ॥ ६

वसंतेति वसंतकाले काचित्सहचरी सखी सरसं सलीलं वचनमाणमिदं राधांप्रत्यूचे अवदत्
कीदृशीं राधां कांतारे दुर्गमे वने निभ्रमंतीं पुनः कीदृशीं बहुविहितेवारंवारंकृतोहरेणकृष्णेनं
ध्यानं संधानेयया पुनः कीदृशीं अमंदमत्यंतं व्यथासातथा कंदर्पज्वरेण कामसंतापेन जनिताचा

वसंतेवासंतीकुसुमसुकुमारैरवयवैर्भ्रमंतींकांता
रेबहुविहितकृष्णानुसरणां अमंदंकंदर्पज्वरजनि
तचिंताकुलतया चलद्बाधांराधांसरसमिदमूचेसह

सौचित्यस्याकुलताचलद्बाधा चलंती अंकुरंती बाधा पीडा यस्याः सर्वांगमयं गीतेनाहचलितेति प्
नस्य वसंतरागः रागलक्षणं शिखंडबर्हांचितवेणुः प्रच्यातिके वनलतां करेणाभ्रमन्मृदावा
समनंगमूर्तिर्मनोमनंगस्य वसंतरागः ॥ २२ ॥ ॥ गोपालायनमः

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

श्री० श्री० श्री० ८

ध्रुवपदं हे सखि हरिः सरसवसन्ते विहरति युवतिजनेन समं नृत्यति चेति ध्रुवगतपदेनान्वयः हे रा
धे हरिः हसन् सरस मनोहरवसन्ते क्रीडति कामिनीसमूहेन सह नर्तनं करोति च कथंभूते वसन्ते विरहि
जनानां स्मरपीडया दुरन्ते दारुणे विरहिपदेनान्वयः कीदृशे वसन्तसमये ललितलवङ्गलतायाः

ललितलवङ्गलतापरिशीलनकोमलमलयसमीरे मधुकरनि
करकरम्बितकोकिलकूजितकुञ्जकुटीरे विहरति हरिरिह सरस
वसन्ते नृत्यति युवतिजनेन समं सखि विरहिजनस्य दुरन्ते २३॥

ध्रुवपदं॥

लवङ्गलतायाः लवङ्गवल्ल्याः परिशीलनेन संपर्केण कोमलो मनोहरो मलयसमीरो मलयवा
निलो यत्र अनेन वायोः सौगन्ध्यं शैत्यं मान्द्यं चोक्तं मधुकरैर्मधुकरनिकरैर्भ्रमरसमूहेन करम्बि ८
तः कोकिलैः मिश्रितः कूजितः शब्दितः कुञ्जपल्लवलतागृहमेव कुटीरो यत्र २३॥ श्री॥

उन्मदो मदनो येषां ते उन्मदमदनाः तेषां मनोरथो यस्याः पथिकवधूजनः पान्थस्त्रीजनस्तेन
जनितः उत्पादितो विलापः परिदेवनं यत्र अलिकुलेति अलिकुलैर्भ्रमरसमूहैः संकुलो व्याप्तः कु
सुमसमूहो येन निराकुलो व्यग्रः बकुलानां वृक्षाणां कलापः समूहो यत्र २४ मृगमदसौरभ

उन्मदमदनमनोरथपथिकवधूजनजनितविलापे अलिकुला
संकुलकुसुमसमूहनिराकुलबकुलकलापे विहरति॰ २४ मृग
मदसौरभरभसवशंवदनवदलमालतमाले युवजनहृदयविदार
णमनसिजनखरुचिकिंशुकजाले विहरति॰ २५॥ राम॥

कस्तूरिकायाः सौरभरभसवशंवदानवानूतनानां दलमालायेषांते ईदृशास्तमालायत्र नूतनपत्रतमा
लोद्गमसंभवं करोतीति युवजनानां तरुणजनानां हृदयं विदारयति एवंविधो यो मन
सिजः कंदर्पः तस्य यानि नखानि तद्रुचिरो रुचिर्येषां एवंभूतानां किंशुकानां पलाशपुष्पाणां

मातंगसद्योजय २५॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मदनमहीपतेः कामनृपस्य कनकदंडे स्वर्णदंडवद्रुचिर्यस्य केसरः। केसरकुसुमविकाशो नागकेसरपुष्पविकाशो प्रादुर्भावो यत्र मिलिताः शिलीमुखाः भ्रमरा येषु तैः पाटलपटलैः पाटलापुष्पसमूहैः कृतः स्मरतूणविलासः कामतूणीरचेष्टितं यत्र ४ विगलितस्त्यक्तो लज्जितस्य जगतः

मदनमहीपतिकनकदंडरुचिकेसरकुसुमविकाशे मिलितशिली
मुखपाटलपटलकृतस्मरतूणविलासे विहरतिहरिः ४ विगलितल
ज्जितजगदवलोकनतरुणकरुणकृतहासे विरहिनिकृंतनकुंत
मुखाकृतिकेतकिदंतुरिताशे विहरति ५ ॥ श्रीराधाहरिः ॥

अवलोकनेनदर्शनेनतरुणकरुणैः तरुणकरुणावृक्षैः पुष्पविकाशव्याजेनकृतोहासोयत्र वि
रहिनिकृंतना निर्वियोगिमारकानिकुंतमुखाकृतीनिभल्लमुखाकाराणियानिकेतकीपुष्पाणि ८
तैः दंतुरिताव्याप्ताआशादिशोयत्र ५॥ ॥ ॥ ॥ ॥

माधविकायावासंतीलतायाः परिमलेनगंधेन ललितेमनोहरे नवमालिकानिवनपुष्पाणिजातिः
जातिपुष्पाणितास्यांसुगंधौ मुनिमनसामपिऋषिचित्तानामपिमोहनकारिणिमदजनके तरु
णानांयूनांअकारणबंधौसहजमित्रे वृंदावनविपिनेहरिःक्रीडतीत्यन्वयः ६ स्फुरत्यास्फुलना

माधविकापरिमलललितेनवमालिकजातिसुगंधौ मुनिमन
सामपिमोहनकारिणितरुणाकारणबंधौ ६ स्फुरदतिमुक्त
लतापरिरंभणमुकुलितपुलकितचूते वृंदावनविपिनेपरिसा
रपरिगतयमुनाजलपूते ७ ॥

इतिमुक्तलतायाः परिरंभणेनालिंगनेनमुकुलितः पुष्पितः पुलकितोहृष्टः आम्रवृक्षोकी
दृशे वृंदावनविपिनेपरिसरेपर्यंतभूमौपरिगतंव्याप्तंयत् यमुनाजलंतेनपवित्रेपूते ७ ॥ ८
श्रीजयदेवकवेरिदंभणितंउदयति उदयंप्राप्नोतीत्यर्थः हरिचरणस्मृतिरचितनेसारोम

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

एवंविधं सरससमनोहरं वसंतसमयवर्णनेयत्र अनुगतमदनविकारः कामविलासो यत्र वि
योगिनां तु सह वसंतवाते वर्णयतिरेति ८ इह वसंते गंधवाहो वायुः चेतः मनांसि हृदि दहतीम
त्वयः किंभूतेन दरविदलितायाः ईषद्विकसितायाम् मल्यमल्लिकायाः वलिपुलतावेंच रेंडूरवा।

श्रीजयदेवभणितमिदमुदयति हरिचरणस्मृतिसारं सरसवसंतस
मयवनवर्णनमनुगतमदनविकारं विहरति॰ ८ दरविदलितम
ल्लीवल्लिचंचत्परागैः प्रकटितपटवासैर्वासयन्काननानि इह हि द
हति चेतः केतकीगंधबंधुः प्रसरदसमबाणप्राणवद्गंधवाहः १॥

गच्छद्भिः परागैः पुष्परजोभिः प्रकटितपटवासैः स्फुटीकृतपटवासचूर्णैः काननानि वनानि वासय
न्सुरभीकुर्वन् पुनः कीदृशः केतकीपुष्पाणां गंधस्य बंधुः मित्रं प्रसरंतो ये असमबाणाः तेषां प्रा
णवत्प्राणा इव वसंतवासरगणा अनंगोद्दीपकत्वमाह १॥ श्रीराधाकृष्णाय नमः ॥ ५ ५

उन्मीलदिति अमी वसंतसंबंधिनो वासराः दिवसाः पथिकैर्मार्गस्थैः विरहिभिः कथं कथमपि नी
यंते केनापि प्रकारेणातिवाह्यंते कीदृशाः वासराः उन्मीलन्प्रकाशमानो यो मधुगंधः पुष्परसगंधस्तेन लुब्धा
ये मधुपा भ्रमरास्तैर्व्याधूताः कंपिता ये चूतांकुराः तेषु क्रीडंतः कोकिलास्तेषां काकलीकलकलैः सूक्ष्मा
व्यक्तमधुरध्वनिकोलाहलैः कष्टजनकत्वेन उद्गीर्णाः प्रकाशिताः कर्णज्वराः श्रवणपतापा येषु कं

उन्मीलन्मधुगंधलुब्धमधुपव्याधूतचूतांकुर क्रीडत्कोकिलकाक
लीकलकलैरुद्गीर्णकर्णज्वराः नीयंते पथिकैः कथं कथमपि ध्या
नावधानक्षणप्राप्तप्राणसमासमागमरसोल्लासैरमी वासराः २
अनेकनारीपरिरंभसंभ्रमस्फुरन्मनोहारिविलासलालसं मुरारिमा

थंनीयंत इत्यत आह ध्यानेति ध्यानेवधानेन प्रवृत्ताये क्षिणे कार्ये तेन लब्धा अल्पकाले प्राणसमायाः प्राणवल्ल
भायाः प्राणसमायाः नायिकायाः समागमरसेन संवंधसुखरसेन उल्लासो हर्षो येषां ते २ अनेकासखी
पुनराहेत्यन्वयः कीदृशास्तीत्याह हे वर्तमाने समंतस्थपार्श्वात पार्श्वस्थस्य पदयोः पंतीविषयका
रयंतीकीदृशं हरिं अनेकनारीपरिरंभसंभ्रमेणालिंगनादरेण स्फुरन्निःसरन् गच्छन् मनोहारी मनो

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰
गो॰
टी॰
१०

शोयोविलासः क्रीडा ततोलालसः ग्राम्यवान् श्रममेवश्लोकमर्थमाह ३ चंदनेति रामकलीरागः रागलक्षणं सर्णप्रभाभासरभूषणाचनीलेनिचोलंसततौवदंती कांतांपदोपात्तमोपिश्रुतेपिमा नोन्नतारामकलीप्रदिष्टा १ अथपदं हेविलासिनिराधेहरिमुग्धवधूनिकरे मनोहरकामिनीसमू

राडुपरस्थापं त्यक्तौसात्वोसमक्षेप्ननराहराधिकां ३ रामकलीरागः रा
गलक्षणं भ्रुवपदं हरिरिहमुग्धवधूनिकरेविलासिनिविलसति
केलिपरे १ चंदनचर्चितनीलकलेवरपीतवसनवनमाली के-
लिचलन्मणिकुंडलमंडितगंडयुगस्मितशाली १॥ राम ॥

हेहरिर्विलसति क्रीडति कीदृशोवधूनिकरेकेलिपरे क्रीडासक्ते कीदृशोहरिः चंदनेनमलयजेन चर्चितेरेखाकारेणलांछितनीलकलेवरशरीरंयस्यनीलवर्णं वसनेपीतंचवनमालायस्या- सौतिनतः प्रत्येकं कर्मसारयः पुनः कीदृशः केलिनाक्रीडयाचलंतौयेकुंडलेमणिप्रकृतेतावभ्यां-

नवकिशोरीनारीकुचसंयोगपूर्वकं स्मितमधुरविलासलोलनयनांचलशोभितः
कवलितः ॥

हेराधेकाचित् गोपवधूःगोपांगनापीनपयोधरभारभरेणविपुलकुचगौरवातिशयेनसरागंसानुरागं यथास्यात्तथाहरिंपरिरभ्यालिंग्यभूरिचितपंचमरागंऊर्ध्वनीतंपंचमरागंकोकिलस्वरंप्रत्यनुगायति २ कापि- काचिन्मुग्धवधूःबैतस्मेगोपांगनाश्रीभिःकमनीयतयेनमधुसूदनवदनसरोजेश्रीकृष्णमुखारविंदध्याय

पीनपयोधरभारभरेणहरिंपरिरभ्यसरागं गोपवधूरनुगायति १-
काचिदुदंचितपंचमरागं २ कापिविलासविलोलविलोचनखेल
नजनितमनोजं ध्यायतिमुग्धवधूरधिकंमधुसूदनवदनसरो
जं ३ कापिकपोलतलेमिलितालपितुंकिमपिश्रुतिमूले चारु-
चुचुंबनितंबवतीदयितंपुलकैरनुकूले ४ ॥ राम ॥ राम-

तिचिंतयति विलासेनविलोलेनविलोचनयोःखेलनेनसंचारेणजनितउत्पादितोमनोजःकामोयेन ३॥ कापिनितंबवतीगोपांगनाहरिंपिंतलसंकपोलतलेगंडदेशेचारुमनोज्ञंयथास्यात्तथाचुचुंबनितंबवती कीदृशी किमपिकार्यंलपितुंवक्तुंश्रुतिमूलेकर्णप्रदेशेमिलितासंलग्ना कीदृशेकपोलमंडले पुलके

हेरिविरिचितः १

मविरिंकोमितंउद्युगस्य स्मितेनेषद्धासेनशोभतेयःसः
कंचनरागः २॥
१०

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० गो० टी० ११

रोमोद्गमैः प्रनकूलेऽप्रियकथके ४ काचिद्गोपी केलिकला कुतुकेन हेलया करेण दुकूले वस्त्रे श्रीकृ
ष्णं अकूलेऽपकृष्टवती विचकर्ष आकृष्टवती कीदृशं अमुं यमुनावनकूले यमुनातटोपवने किंभूते मं
जीरमंजुलो मनोहरो यो वंजुलकुंजो वेतसलतागृहं तत्र गतं वर्तमानं ५ काचिद्युवतिः गोपांगना
हरिणा प्रशशंसे स्तुता रासरसे गोपक्री

केलिकलाकुतुकेन च काचिदमुं यमुनावनकूले मंजुलवंजुल
कुंजगतं विचकर्ष करेण दुकूले ५ करतलतालतरलवलयावलि
कलितकलस्वनवंशे रासरसे सहनृत्यपरा हरिणा युवतिः प्रशशं
से ६ श्लिष्यति कामपि चुंबति कामपि कामपि रमयति रामां
पश्यति सस्मितचारुपरामपरामनुगच्छति वामां ७॥ ॥ ११

डानुरागे सहनृत्यपरा समकालं नृत्यंती कीदृशे रासरसे करतलयोर्हस्तयोस्तालेन च पेरखनिता
नतरलया चंचलया वलयावल्या कंकणपंक्त्या कलितो मिश्रितः कलस्वरो वंशो यत्र कमधुरशब्द
सहितो वंशो वेणुर्यत्र ६ हरिः श्रीकृष्णः कामपि गोपीं श्लिष्यति आलिंगति तथा कामपि चुं

७

परां नायिकां सस्मितचारु सहास्यमनोहरं यथा स्यात्तथा पश्यति अपरां वामां सुंदरीमनुगच्छतीत्यर्थः
श्रीजयदेवकवेरिदं गीतं शुभानि कल्याणानि वितनोतु वर्धयतु यशस्यं कीदृशं गीतं अद्भुत
माश्चर्यकारकं केशवस्य कृष्णस्य केलिरहस्यं क्रीडारहस्यं यत्र अद्भुतं युगपत्सर्वासां रमणाय स्वा
वृंदावनविपिने वृंदावनाख्ये वने ललितं नानारसान्वितमित्यर्थः ८ इदानीं रागोपमभावसंबंधेन श्री

श्रीजयदेवकवेरिदमद्भुतकेशवकेलिरहस्यं वृंदावनविपिने ल
लितं वितनोतु शुभानि यशस्यं ८ विश्वेषामनुरंजनेन जनयन्नानं
दमिंदीवरश्रेणीश्यामलकोमलैरुपनयन्नंगैरनंगोत्सवं स्वच्छंदं
व्रजसुंदरीभिरभितः प्रत्यंगमालिंगितः शृंगारः सखि मूर्तिमानिव

मनोहरो हरिः कृष्णः क्रीडति कीदृशः मूर्तिमान् शरीरधारी शृंगाररस इव किं कुर्वन् अनुरंजनेनानुरागेण वि
श्वेषां सर्वेषां भक्तानामानंदं जनयन्नुत्पादयन् पुनः किं कुर्वन् इंदीवरश्रेणी नीलोत्पलमाला तद्व
च्छ्यामलकोमलैः कुसुममनोहरैरंगैः अवयवैरनंगोत्सवं कामहर्षमुपनयन्नुत्पादयन् पुनः कीदृशः
स्वच्छंदं स्वेच्छया व्रजसुंदरीभिः गोपांगनाभिः अभितः सर्वतोभावेन प्रत्यंगं प्रत्यवयवमालिंगि

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० तः गोपीभिरेवमालिंगनेषु यदंगे यामंतयानदेवालिंगितमितिभावः शृंगारविशेषणान्यप्येतानि
गो० पदानि मलयानिलस्य उत्सव हेतुकारणमाह अद्योत्संगेति ॥ हेरामेऽद्येदानीं वसंतसमये श्रीखं
टी० डशैलानिलः मलयजपवनः उत्संगे क्रोडे वसंतोयेभुजंगाः सर्पाः तेषां कवलक्लेशादिवग्रा
१२ सोपतापादिवईशाचलं हिमाचलं प्रालेयप्लवनेच्छया

अद्योत्संगवसद्भुजंगकवलक्लेशादिवेशाचलं प्रालेयप्लव
नेच्छयानुसरति श्रीखंडशैलानिलः किंचस्नि
ग्धरसालमौलिमुकुलान्यालोक्यहर्षोदया
दुन्मीलंति कुहूकुहूरिति कलोत्तालाः पिकानां गिरः १०॥

तुहिनमज्जनेच्छया अनुसरति अनुगच्छतीति किंच पत्रांतरे पिकानां गिरो वाण्यः स्निग्धरसाल
मौलिमुकुलानि आलोक्य दृष्ट्वा हर्षोदयादानंदोदयात् उन्मीलंति उच्छलंति कोकिलगिरः कुहूकु
हूरितिकलोत्तालाः कुहूकुहूरित्याकारेण अव्यक्तमधुरशब्देनोत्तालाः
प्रकट्यः कविः कथोपक्रमं तत्कालोचितानाविष्करोति ११॥ ॥ १२

रासोल्लासेति हरिः श्रीकृष्णः वो युष्मान्पातु रक्षतु कीदृशो हरिः रासोल्लासभरेण गोपक्रीडायां
हर्षातिशयेन विभ्रमभृतां शृंगारविलासधारिणीनां आभीरवामभ्रुवां गोपांगनानां अभ्यर्णे समी
पे निर्भरं गाढं यथास्यात्तथा वक्षः उरः स्थलं परिरभ्य आलिंग्य राधया अन्तर्दृष्टं प्रकटं यथास्यात्तथा गी

रासोल्लासभरेणविभ्रमभृतामाभीरवामभ्रुवामभ्यर्णेपरिरभ्य
निर्भरमुरः प्रेमांधया राधया साधुत्वद्वदनं सुधामयमिति व्या
हृत्य गीतस्तुतिव्याजादुत्कटचुंबितः स्मितमनोहारी हरिः पा
तुवः ११ इति श्रीगीतगोविंदे जयदेवकृते सामोददामोदरोना
मप्रथमः सर्गः १॥ ॥

स्तुतिव्याजात्प्रशंसाछलेन चुंबितः किं कृत्वा त्वद्वदनं तव मुखं सुधामयममृतमयं साधु शोभनं इति
व्याहृत्य उक्त्वा कीदृशो हरिः स्मितमनोहारी ईषद्धास्येन मनोहरः सुंदरो भक्तिशीलो
यस्य कोऽपि राधया प्रेमांधया ११॥ इति श्रीगीतगोविंदे जयदेवकृते सर्वांके सामोददामोदरो

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० राधारहः एकांते सखीमुवाच कीदृशाराधावनेवृंदावनेहरौहंसेविहरतिकीदृशेसति विग-
गो० लितनिजोत्कर्षात् गतनिजसौभाग्यात् ईर्ष्यावशेनासहिष्णुतयाअन्यतोमलिनस्यदेशगता १
टी०
१३

विहरति वने राधा साधारणप्रणये हरौ विगलितनिजोत्कर्षा
दीर्ष्यावशेन गतान्यतः क्वचिदपि लताकुंजे गुंजन्मधुव्रतमं-
डली मुखरशिखरे लीना दीनाप्युवाच रहः सखीं १॥ ॥

कीदृशे हरौ साधारणप्रणये अन्यासामपि तुल्यप्रेम्णि अतएव क्वचिदपि लताकुंजे तत्ताम् हेली-
नाम्रा कीदृशे लताकुंजे गुंजन्तीगंभीरंशब्दंकुर्वतीमधुव्रतानांभ्रमराणांमंडलीसमूहोयेन
स शिखरे यस्य आच्छाद्यमानाग्रभागे अतएवदीनापिदुःखितापि सखींकांचित्मध्येगीतेनाह १॥ १३

संचरदिति १ ध्रुवपदं हे सखि राधे वै प्राणेमममनः हरिं श्रीकृष्णं संस्मरति कीदृशो हरिं संचरताअधर-
सुधामधुरेणअधरामृतरसेनमनोहरेणध्वनिनाशब्देनमुखरितः शब्दितो मोहनना-
मावंशोयेन पुनःकीदृशं चलितश्चालितः दृगंचलः कटाक्षो यस्य चंचलः मौलिः शिखायस्य क-

गुर्जरीरागेण रासे हरिमिह विहितविलासं स्मरति मनो मम कृ-
तपरिहासं १ ध्रुवपदं संचरदधरसुधामधुरध्वनिमुखरितमो-
हनवंशं चलितदृगंचलचंचलमौलिकपोलविलोलवतंसं १

पोलेगंडस्थले विलोलः चंचलः अवतंसः कर्णाभरणं यस्य सः तं ततः ध्रुवपदं पुनःमेधार्
यः पुनः कीदृशं हरिं रासे गोपक्रीडायां विहितविलासे कृतक्रीडे पुनः कीदृशं कृतपरिहा
सं कृतः परिहासो येन तं ॥
१॥ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ चंद्रकेण विचित्रवर्णचिह्नेन चारूणां शोभमानानां मयूरशिखंडकानां मयूरपिच्छानां मंडलेन समूहे
गो॰ न वलयिता वलयाकारेण वेष्टिताः केशा यस्य स तथा प्रचुरेण विस्तीर्णेन पुरंदरधनुषा अनुरंजितः
टी॰ चित्रितो मेदुरो निविडः स्निग्धः मुदिरः मेघस्तद्वत्सुवेशो सुंदरो १ गोपकदंबस्य गोपसमूह
१४

चंद्रकचारुमयूरशिखंडकमंडलवलयितकेशं प्रचुरपुरंदर
धनुरनुरंजितमेदुरमुदिरसुवेशं १ गोपकदंबनितंबवतीमु
खचुंबनलंभितलोभं बंधुजीवमधुराधरपल्लवमुल्लसितस्मि
तशोभम् २ ॥ ॥

स्य नितंबवतीनां स्त्रीणां मुखचुंबनेन लंभितः प्रापितः लोभो येन स पुनः कीदृशो बंधुजीवमिव १४
बंधुजीवपुष्पमिव मधुरो बहुलो अधरपल्लवः ओष्ठपल्लवो यस्य उल्लसितेन प्र
कटेन स्मितेन शोभा यस्य तं ३॥ ॥ राम ॥

विपुलाः बहुलाः पुलकाः रोमोद्गमाः ययोस्ताभ्यां भुजपल्लवाभ्यां वलयितं वेष्टितं बल्लवानामाभीरा
णां युवतिसहस्रं गोपिकासहस्रं येन पुनः कीदृशः करौ च चरणौ च उरश्च एतेषां समाहारः करचरणो
रस्तस्मिन् वर्तमानानां मणिगणयुक्तभूषणानां किरणैः विभिन्नं विदारितं तमिस्रमंधकारं

विपुलपुलकभुजपल्लववलयितवल्लवयुवतिसहस्रं करचरणो
रसिमणिगणभूषणकिरणविभिन्नतमिस्रं ४ जलदपटलचलदिं
दुविनिंदकचंदनतिलकललाटं पीनपयोधरपरिसरमर्दन
निर्दयहृदयकपाटं ५ ॥ राम ॥

येन ४ पुनः कीदृशो जलदपटले मेघसमूहे चलन् संभ्रमन् इंदुश्चंद्रस्तं विनिंदके समाने चंदन
तिलकं चंदनकृततिलकं यत्र तादृशं ललाटं यस्य तं यद्वा उपमेयं पुनः कीदृशं पीनानां मांसलाना
मां पयोधराणां स्तनानां परिसरस्य पर्यंतदेशस्य मर्दने निर्दयं दयारहितं हृदयमेव कपाटं यस्य तं ५

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ गो॰ टी॰ १५

मणिमयेन मणिरूपेण मकरेण मनोहराभ्यां कुंडलाभ्यां मंडितो लेखितः गंडो गंडस्थलं यस्य तं पुनः कीदृशं उदारं महांतं अभीष्टदातारं वा पुनः कीदृशं पीतवसनं पीतांबरं अनुगता आश्रिता मुनयो यतयः मनुजा लोकाः सुरा देवा असुरा दैत्याः ते परिवाराः परिजना यस्य तं ६ विशदकदंब

मणिमयमकरमनोहरकुंडलमंडितगंडमुदारं पीतवसनम
नुगतमुनिमनुजसुरासुरवरपरिवारं ६ विशदकदंबतले
मिलितं कलिकलुषभयं शमयंतं मामपि किमपि तरंगदनं
गदृशा मनसा रमयंतं ७॥ ॥

तले विमलकदंबतले मिलितं उपस्थितं पुनः कीदृशं कलिकालजनितपापाद् भयं नाशयंतं पुनः
कीदृशं मामपि किमपि अनिर्वचनीयं यथा स्यात्तथा अनंगतरंगेण कंद १५
र्पयुक्तादृशा दृष्ट्या मनसा हृदयेन रमयंतं ७॥ ॥

श्रीजयदेवेन भणितं भक्तानां हरिचरणस्मरणं प्रति अनुरूपं योग्यं भवतु इत्याशयः कीदृशं अतिसुं
दरं मोहनं मोहकं मधुरिपुरूपं कृष्णरूपं यत्र इत्यष्टपदी गायता कृष्णेन वनवासेन तत्र कृष्णमाह ८
गणयतीति अहं मम मनः यमहारवेणुपानारोमांच केटविनमेगकमावरतो सहेरतेपपुत्रवतो
ऊलितालगलोमा मयकेविनाविरतितोभ्रमतः कंबोङः हेसखिममभांकिप्रवामिप्रयुनायोरूसे

श्रीजयदेवभणितमतिसुंदरमोहनमधुरिपुरूपं हरिचरणस्मरणंप्र
तिसंप्रतिपुण्यवतामनुरूपं ८ गणयतिगुणग्राममभ्राममभ्रमादपि।
नेहते वहतिचपरितोषंदोषंविमुंचतिदूरतः युवतिषुवलत्तृष्णेकृ
ष्णेविहारिणिमांविना पुनरपिमनोवामंकामंकरोतिकरोमिकिं

काममितिवोकरोमि किंकरोमि निश्चितोपायो नास्तीत्यर्थः युवतिषु गोपीषु वलत्तृष्णे जाताभिला
षे पुनः कीदृशे मां विना विहारिणि क्रीडाशीले कीदृशं मनः वाममेव मिथ्यैव वाम नेत्र कारणमा
मममनः सापराधस्यापि कृष्णस्य गुणसमूहं गणयति भ्रमादपि भ्रमं विभ्रमं नोनेहते नेच्छते या
दा भ्रामं कोपं वेहते मनो वहति तत्कृष्णकृतेन परितोषं संतोषं वहति दोषं अपराधं कृतं दूरे

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मोऽविलंबनिपरित्यजति पुनः प्रियागामीतेन सखीमाह १ हे सखि केशिमथनं श्रीकृष्णं मया सह रम
य ध्रुवपदं निभृतेति कीदृशं कस्य कीदृशं उदारं महान्तं कीदृश्या मया मदनो मनोरथः इच्छा तेन
भावितया साभिप्रायया कीदृशं हासं सविकारं भावसहितं कीदृश्या मया निभृतं गुप्तं निकुंजगृ
हं लतामंडपं गतया प्राप्तया कीदृशं हसंतं निशि रात्रौ रहसि एकांतस्थले निलीय अंतर्धाय वसंतं

मालवरागे सखि हे केशिमथनमुदारं रमय मया सह मदनमनोरथ
भावितया सविकारं १ ध्रुवपदं निभृतनिकुंजगृहंगतया निशि
रहसि निलीय वसंतं चकितविलोकितसकलदिशा रतिरभसव
शेन हसंतं १ प्रथमसमागमलज्जितया पटुचाटुशतैरनुकूलं मृदु
मधुरस्मितभाषितया शिथिलीकृतजघनदुकूलं २

पुनः कीदृश्या मया चकितं सभ
यं यथा स्यात्तथा विलोकिता दृष्टाः सकला दिशो यया पुनः कीदृशं हसंतं केन रभसः उत्साहः तस्य भ
रेण पिकेन नरसंनेसस्मितमावे अलिनगीतेश्वर्धांशया विशेषणं अनुरागं श्रीकृष्णं निवे
धं १ प्रथमसमागमेन नवनं नवसानिधेन लज्जितया लज्जायुक्तया कीदृशं हसं वैलक्ष्यं दूरीकरणं १९

यत्पटूनि चाटुशतानि लक्ष्यशतानि तैरनुकूलमानुकूल्यकारकं मृदुकोमलं मधुरस्मितपूर्वकं भा
षितं यस्याः तया शिथिलीकृतं जघनदुकूलं नचनास्थितं परवस्त्रं येन तं २ किसलयशयनेन प
ल्लवकृतशय्यायां निवेशितया मम एव उरसि वक्षःस्थले चिरं चिरकालं शयानं कृतालिंगनमित्य

किसलयशयननिवेशितया चिरमुरसि ममैव शयानं कृतपरि
रंभणचुंबनया परिरभ्य कृताधरपानं ३ अलसनिमीलितलोच
नया पुलकावलिललितकपोलं श्रमजलसिक्तकलेवरया
वरमदनमदादतिलोलं ४ ॥ श्रीराम ॥

पुनः कृतं परिरंभणमालिंगनं चुंबनं यया परिरभ्य आलिंग्य कृतमधरपानमोष्ठपानं येन ३ अलसेन त
रलतापेन निमीलिते मुद्रिते लोचने यया पुलकावल्या रोमांचपंक्त्या ललितौ मनोहरौ क
पोलौ यस्य तं श्रमजलेन स्वरतजनितवारिणा सिक्तं कलेवरं यस्याः तया वरमदनमदात् उत्तम

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी॰ गो॰ टी॰ ९

कामजनितहर्षोद्गतिलोसमतिचेवलमित्यर्थः ४ कोकिलानांकलरवोऽव्यक्तमधुरध्वनिवत्कूजितं
शब्दोयस्यास्तया जितोमनसिजतंत्रविचारः कामशास्त्रसिद्धांतोयेनतं श्लथाःशिथिलाःकुसु-
माकुलाःकुंतलाःकेशायस्यास्तया नखेनलिखितःचिह्नितोघनोनिबिडःस्तनभारोयेनतं ५॥

कोकिलकलरवकूजितयाजितमनसिजतंत्रविचारं श्लथकु
सुमाकुलकुंतलया नखलिखितघनस्तनभारं ५ चरणर
णितमणिनूपुरयापरिपूरितसुरतवितानं मुखरविश्रृंखल
मेखलयासकचग्रहचुंबनदानं ६॥ राधाकृष्ण॥

चरणयोःरणितौशब्दितौमणिजटितनूपुरौयस्यास्तया परिपूरितंसंपूर्णीकृतंसुरतवितानंसु-
रतसमूहोयेनतं मुखरशब्दायमानाविश्रृंखलाःमेखलाकांचीयस्यास्तया सकच- ९
ग्रहंकेशाग्रहणसहितंचुंबनदानंयस्मिंस्तं ६ रतिसुखकालेमीलनाअलसयाआलस्ययुक्तया

दरमुकुलितनयनसरोजंईषन्मीलितनेत्रकमलेनिःसहाअसमर्थानिपतितातनुलतायस्यास्त-
या मधुसूदनमुदितमनोजं उदितमनोजंजातकामं ७ इदंश्रीजयदेवकविनाउक्तंगीतंकृष्णपारिसेलो-
किकेभ्यःसुखंनिश्चयेनविस्तारयतु कीदृशंजयदेवभणितंअतिशयमधिकंमधु-

रतिसुखसमयरसालसयादरमुकुलितनयनसरोजं निःसह-
निपतिततनुलतयामधुसूदनमुदितमनोजं ७ श्रीजयदेव
भणितमतिशयमधुरिपुनिधुवनशीलं सुखमुत्कंठितगो
पवधूकथितंवितनोतुसलीलं ८॥ राम॥

वदितं
मधुरिपुनिधुवनशीलेक्रीडासुरतंयस्मिन् पुनःकीदृशंउत्कंठितयागोपवध्वाराधयाकथितं पुनः
कीदृशं सलीलंशृंगारक्रियासहितं ८॥ हेसखिविष्णुविरहक्लेशंपश्यामिदर्शनेनकृत्याःमिहंराधे-
प्राप्नोमि कीदृशंगोविंदंकाननेवृंदावनेव्रजसुंदरीभिर्गोपीसमूहेनवेष्टितंपुनःकीदृशमामाउ

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० गो० टी० १८

दीसा दृष्टा हल्ला न स्वलो विगलितः विलासवंशः कीदृशं वंशोपयसं तं पुनः कीदृशो अनङ्गभ्रूवलि
मतीनां कुटिलभ्रूलताप्रवृत्तानां वल्लवीनां गोपीनां वृन्दे समूहे अन्तरे ऊर्ध्वं तिर्यग्गामि दृग्गतवी।

हस्तस्रस्तविलासवंशमनृजुभ्रूवल्लिमद्बल्लवीवृन्दोत्सारिदृगन्त
वीक्षितमतिस्वेदार्द्रगण्डस्थलं मामुद्वीक्ष्य विलज्जितं स्मित
सुधामुग्धाननं काननेगोविन्दं व्रजसुन्दरीपरिवृतं पश्यामि
हृष्यामि च १॥ राम॥

क्षितं कटाक्षेण वीक्षितं यस्य तं पुनः कीदृशं अतिस्वेदेनातिघर्मेणार्द्रं गण्डस्थलं यस्य तं विलज्जितं स्मितं लज्जया १८
सुन्दरे वस्त्रधाः स्मितं तया मुग्धं सुन्दरं आननं मुखकमलं यस्य तं १॥ श्रीकृष्णायनमः॥॥

देवा विदुरालोकः दुःखेनालोक्यते वियोगिनामद्वेगजनितत्वात् दुरालोकः स्तोकोल्पः स्तबको
गुच्छो यस्य नवाशोकस्य नवीनशोकस्य लतिकायाः विकासः उद्योतो मां व्यथयति पीडयति किं।
च कासारोपवनपवनोपि सरोवरनिकरवनवायुरपि मां व्यथयति अपि च नूतनानां आम्राणां च

दुरालोकस्तोकस्तबकनवकाशोकलतिकाविकासः कासारो
पवनपवनोपि व्यथयति अपि भ्राम्यद्भृङ्गीरणितरमणीया।
न मुकुलप्रसूतिर्नूतनानां सखि शिखरिणीयं व्यथयति २॥

येन मुकुलप्रसूतिः कलिकोद्भवः मां व्यथयति कीदृशा आम्रमञ्जरीणां च लेलीनां भ्रमरीणां रणितैः
शब्दितैः रमणीया मनोज्ञा यस्याः शिखरिणी शाखाग्रभागवती शिखरिणीनामापिच्छन्द
इदं अधुना कविः लोकानां शिक्षयति साधुश्लोकेति २॥ नवः सम्प्रयोगः नरूपेण केशवः वायु
ना कंभक्तानां क्लेशं दुःखं हरन् हरीकरोति कीदृशः केशवः गोपीनां निभृतं गोप्यभावे

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ गो॰ टी॰ १५

निरीक्ष्य स्थाकांक्षितं चिरं यथा स्यात्तथा अंतर्मनसि चिंतयन् पुनः कीदृशः मुग्धमनोहरो मोहयुक्तः सुंदरः कीदृशं निभृतं साकूतं साभिप्रायं स्मितमीषद्धास्यं यत्र आकुलाकुलः अत्यंतव्याकुलः गलन् धम्मिल्लो भवन् धम्मिल्लः केशपाशो यत्र उल्लासिता उत्थिता भ्रूवल्ली भ्रूलता यत्र अलीकेन छलेन दर्शितं भुजामूलावहृ।

साकूतस्मितमाकुलाकुलगलद्धम्मिल्लमुल्लासित भ्रूवल्लीकम
लीकदर्शितभुजामूलार्धदृष्टस्तनं गोपीनां निभृतं निरीक्ष्य
गमिताकांक्षश्चिरं चिंतयन्नंतर्मुग्धमनोहरो हरतु वः क्लेशं नवः केशवः
२ ॥ इति श्रीगीतगोविंदे जयदेवकृते अक्लेशकेशवो नाम द्वितीयः २
कंसारिरपि संसारवासनाबद्धशृंखलां राधामाधाय हृदये तत्याज व्र

स्तलनायत्र भुजामूलावहृत्स्तनयोर्निर्देशः २ इति श्रीगीतगोविंदटीकायां जयदेवकृते अक्लेशकेशवो नाम द्वितीयः सर्गः २॥ इदानीं विरहव्यथामाह कंसारिरिति कंसारिरपि श्रीकृष्णोपि राधां हृदये मनसा आधाय संस्थाप्य व्रजसुंदरी गोपीस्तत्याज त्यक्तवान् कीदृशीं संसारे वासना १५

समाधवः यमुनाकूले लतागृहे निषसाद स्थितवान् किं कृत्वा इतस्ततोऽनेकस्थानेषु तां राधामनुसृत्यान्विष्य कीदृशः कामबाणक्षतेन खिन्नं दीनं मानसं मनो यस्य कृतानुतापः कृतपश्चात्तापः कृतानुतापत्वमेवाह गीतेन २ मामियमिति ध्रुवपदं हरिहरीति खेदानुकंपा राधा हृता आदरतया हृतबहुमानत्वेन कु

इतस्ततस्तामनुसृत्य राधिकामनंगबाणव्रणखिन्नमानसः कृता
नुतापः स कलिंदनंदिनीतटांतकुंजे निषसाद माधवः १ गुर्जरीरागः
हरिहरि हतादरतया गता सा कुपितेव ध्रुवपदं मामियं चलिता वि
लोक्य वृतं वधूनिचयेन सापराधतया मयापि न वारितातिभयेन १
किं करिष्यति किं वदिष्यति सा चिरं विरहेण किं धनेन जनेन किं मम

पितेव कोपं प्राप्तेव गता अन्यस्थाने गता किं कृत्वा मां कृष्णं वधूनिचयेन गोपीसमूहेन वृतं वेष्टितं विलोक्य गता मामवलोक्य चलिता इति भिन्नवाक्यरचना मयापि कृष्णेनापि सापराधतया सापराधत्वेन हेतुना अतिभयेन न वारिता यद्वा कीदृशो मया अतिशयितं भयं युक्तमिति तेन १ सा राधा चिरं विरहेण चिरकालवियोगेन किं करिष्यति किं वदिष्यति तां राधां विना सर्वं विफलमित्यर्थः २॥ गोपालाय नमः॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अहंराधामुखंचिंतयामिस्मरामि कीदृशं तदाननंकोपातिशयेनकुटिलेवक्रेभ्रुवौयत्र किमिवरक्तोत्पलमि
गी॰ वकीदृशंशोणपद्मम्परिभ्रमताभ्रमेणाकुलं ३ अहंहृदिसंगतांराधामनिशंवारंवारंभृशमतिशयेनरम
गो॰ यामिक्रीडयामि इहवनेतांराधांकिमनुसरामिहृदिसंगतत्वादेवहृथाव्यर्थमेवकिंविलपामि हृदिसंगतां
टी॰
२॰

चिंतयामितदाननंकुटिलभ्रुकोपभरेण शोणपद्ममिवोपरिभ्र
मताकुलंभ्रमरेण ३ तामहंहृदिसंगतामनिशंभृशंरमयामि
किंवनेऽनुसरामितामिहकिंवृथाविलपामि ४ तन्विखिन्न
मसूययाहृदयंतवाकलयामि तन्नवेद्मिकुतोगतासिनतेनतेनुन

तांमत्वाह ४ हेतन्विअसूयया:सहिष्णुत्वेनखिन्नंदुःखितंतवहृदयंआकलयामि तत्तस्मादहंनवेद्मि
नजानेकुतः कुत्रगतासि तेनकारणेनतेत्वांनानुनयामि नप्रसादयामि ते
इतिश्रीत्यासंप्रदानत्वं ५ ॥ राम ॥ २॰

देराधेत्वंममपुरतोग्रेगतागतंगमनागमनमेवत्वंविदधासि करोषीतिदृश्यसे नतुपुरेवपूर्ववत् ससंभ्र
मेससवेगंपरिरंभणमालिंगनंकिंकेनहेतुनानददासि ६ हेसुंदरिपूर्वकृतमपराधःक्षम्यतां अपरमीदृ
शंतवापराधंकदापिअहंनकरोमि अतएवममदर्शनंदेहि यतोहंमन्मथेनकामेनदुनोमिपीडामनु

दृश्यसेपुरतोगतागतमेवमेविदधासि किंपुरेवससंभ्रमंपरिरंभणं
नददासि ६ क्षम्यतामपरंकदापितवेदृशंनकरोमि देहिसुंदरिद
र्शनंममममन्मथेनदुनोमि ७ वर्णितंजयदेवकेनहरेरिदंप्रवणेन
केंदुविल्वसमुद्रसंभवरोहिणीरमणेन ८ भ्रूपल्लवंधनुरपांगतरंग
तानिबाणागुणाःश्रवणपालिरितिस्मरेण तस्यामनंगजयजंगम

भवामि ७ जयदेवकेनहरेरिदंगीतंवर्णितं कीदृशेनहरेःप्रवणेनहरेरायत्तेन पुनःकीदृशेनकेंदुविल्वेज
यदेवकुलंतदेवसमुद्रः तस्मात्संभवोयस्य एतादृशोरोहिणीरमणःचंद्रइव यथासागरादुत्पन्नश्चंद्रःजग
तांकेंदुविल्वोत्पन्नोजयदेवइति ८ इतिपूर्वोक्तप्रकारेणस्मरेणकामेनतस्याराधायामस्त्राणिकिमर्पितानि ८

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

कीदृशं तस्याः अनंगस्य कंदर्पस्य जयः त्रैलोक्यविजयं जंगमदेवतायां गमनशीलदेवतारूपायां कीदृशान्य
स्त्राणि निर्जितजगंति जितत्रैलोक्यानि इति किं भूपल्लवेभूलतापत्रः अपांगतरंगिताः निकटान्तनिर्गत
बाणाः निबाणाः श्रवणपालिः कर्णप्रदेशः गुणाः पतंचः ॥ हे अनंग मम पिहरभ्रान्त्या महादेवभ्रमेणानुगृह

देवतायाम स्त्राणि निर्जितजगंति किमर्पितानि ॥ हृदि विशाल
ताहारो नायं भुजंगमनायकः कुवलयदलश्रेणी कंठेन सा गर
लद्युतिः मलयजरजो नेदं भस्म प्रियारहिते मयि प्रहर न हरभ्रां
त्यानंग क्रुधा किमु धावसि १० ॥

रनप्रहारं कुरु क्रुधा कोपेन किमुकिमितिधावसि मारयितुं धावनं करोषि हरभ्रांतिं परिहरति हे का
म मम हृदि विशालता हारो मृणाललताहारो वर्तते नायं भुजंगनायकः शेषः मम कंठे नीलोत्पलद
लपंक्तिर्वर्तते न सा गरलद्युतिः हलाहलदीप्तिः इदं मलयजरजो वर्तते भस्म नास्ति मयि प्रियारहिते राधा

हे क्रीडानिर्जितविश्वसंसार काम अमुं चूतसायकं आम्रपुष्पबाणं पाणौ हस्ते मा कुरु चापं धनुः
मा आरोपय सज्यं मा कुरु अस्माकं यतो मूर्च्छितजनाघातेन मूर्च्छितजनपीड्या किं ते पौरुषं कस्तव पु
रुषार्थः मूर्च्छितत्वे कारणमाह तस्या एव राधाया मृगीदृशो हरिणीनयनायाः मनसिजेन कामेन

पाणौ मा कुरु चूतसायकममुं मा चापमारोपय क्रीडानि
र्जितविश्वमूर्च्छितजनाघातेन किं पौरुषं तस्या एव मृ
गीदृशो मनसिजप्रेंखत्कटाक्षानल ज्वालाजर्जरितं मना
गपि मनो नाद्यापि संधुक्षते ११ ॥ राम ॥

प्रेंखतां चलतां कटाक्षानलानां कटाक्षवह्नीनां ज्वालया पंक्त्या जर्जरितं जर्जरीकृतं खंडखंडीभूतं मे मनः
मनागपि स्वल्पमपि नाद्यापि संधुक्षते अंकुरितं भवति क्वचित्कटाक्षशरानलेति पाठः तदा कटाक्षाप
बाणमार्गणाः अधुना मनो विषयीकृत्य राधां प्रति सोत्कंठः सन्नाह ११ ॥ गोपालाय नमः ॥ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी० भ्रूचापइति हे तन्वि इत्यामि भ्रूचापे भ्रूवावेवचापं धनुस्तत्रनिहितोऽर्पितः कटाक्षएवविशिखः बाणःमर्म
गो० व्यथांममर्मपीडांनावतनिर्मातनकरोति विशिखस्यमर्मव्यथाजनकत्वंयुक्तमेवेतिभावः अथचश्यामाल्मा
टी० श्यामवर्णः कुटिलोवक्राकारः कवरीभारोपिकेशसमूहोपिमारोपमेकामीत्रयंनावत्करोति मलि
२२

भ्रूचापेनिहितःकटाक्षविशिखोनिर्मातुमर्मव्यथां श्यामा-
त्माकुटिलःकरोतुकवरीभारोपिमारोद्यमं मोहंता-
वदयंचतन्वितनुतांविंबाधरोरागवान् सद्वृत्तःस्तनमं-
डलस्तवकथंप्राणैर्ममक्रीडति १२ ॥ राधाहंसायते०

न्यक्कुटिलस्यचमारोद्यमंयुक्तमेव अयंचविंबाधरःविंबोष्ठःमोहंतनुतांविस्तारयतांकीदृ-
शोविंबाधरःरागवांल्लोहितवर्णः रागिणोविषयिणःमोहोममत्वंयुक्तमेव सद्वृत्तःसाधुवर्तुलः २२
स्तनमंडलःममप्राणैःकथंक्रीडति सद्वृत्तास्तुपरप्राणैश्चानकाननभवंतीति १२॥ राम॥

तान्येवस्पर्शास्वादानियानिपुराणानियिकाभोगमेनमनुभूतानि तेचतरलाःचंचलाःस्निग्धाःप्रेमान्विताःदृ-
शःचक्षुषोविभ्रमाविलासाःएतेनरूपंवक्त्रांबुजसौरभं मुखकमलसौगंध्यमनेनगंधः साचविं-
बाधरमाधुरीविंबोष्ठरसस्यमाधुर्यमेतेनरसः इतिविषयासंगेपिरूपरसस्पर्शादीनांसन्निधेपिमम.

तानिस्पर्शसुखानितेचतरलाःस्निग्धादृशोविभ्रमास्
तद्वक्त्रांबुजसौरभंसचसुधास्यंदीगिरांविभ्रमः साविं
बाधरमाधुरीतिविषयासंगेपिचेन्मानसं तस्यांलग्नं-
समाधिहंतविरहव्याधिःकथंवर्तते १३॥ राम०

मानसंमनःतस्यांराधायांलग्नंसमाधिप्राप्तमस्थानेवर्तते नयहेतोखेदेविरहव्याधिःकथंवर्तते ध्या-
नयुक्तस्ययोगिनोव्याधिनाशात् अधुनाकविर्भक्तान्प्रत्याशीर्वादंयच्छति १३ मधुसूदनस्यश्रीकृ-
ष्णस्यकटाक्षरूपाअनंततरंगाःवोयुष्माकंभक्तानांतेमेकल्याणंचिरंदद्यात् श्रयच्छेतु कीदृशाः मधुरे

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

संदेशायामवेंदौराधामुखचंद्रे संमुग्धं मधुसूदनस्य मुरसंदंचतो किंचित्तनवयषाद्यकथाकंदलिताः पल्लवि
ताः पुनः कीदृशाः वंशाद्उच्चरत्त वेणोर्निर्गच्छन्ती गीतिस्थानेषु ज्ञानपदेषु कृतावधानैः दत्तमनोभिर्ललना
लक्षैः गोपांगनासहस्रैः नसंलक्षिताः नज्ञाताइत्यर्थः कीदृशस्य मधुसूदनस्य तिर्यग्वक्रः कंठोयस्यावि-

तिर्यक्कंठविलोलमौलितरलोत्तंसस्य वंशोच्चलद्गीतिस्थानकृताव
धानललनालक्षैर्नसंलक्षिताः संमुग्धं मधुसूदनस्य मधुरे राधामु
खेंदौम्रदुस्पंदंकंदलिताश्चिरं दधतु वः क्षेमं कटाक्षोर्मयः १४ इति श्रीगी
तगोविंदे मुग्धमधुसूदनो नाम तृतीयः सर्गः ३ ॥ यमुनातीरवानीरनि
कुंजे मंदमास्थितं प्राह प्रेमभरोद्भ्रांतं माधवं राधिकासखी १ ॥ ॥

लोलः चंचलो मौलिर्यस्य मौलिः किरीटो वा यस्य तरलः चंचलः उत्तंसोवतंसो यस्य सः पश्चात्कर्मधारयः लक्षप
दं बहुत्वोपलक्षकं यथोक्तौ विदग्धो त्यर्थः १४ इति श्रीगीतगोविंदे सटीके मुग्धमधुसूदनो नाम तृतीयः ३ २३
श्रीराधायाः सखी श्रीकृष्णं प्राह यमुनेति राधिकासखी श्रीकृष्णं प्राह वक्ष्यमाणप्रकारेण कीदृशं मा

यमुनातीरे यो वानीरनिकुंजो वेतसोपलक्षितस्तदंतः स्थितं मंदं मंदमास्थितं स्थितं पुनः कीदृशं माधवं
प्रेमभरेण राधायां प्रेमातिशयेन उद्भ्रांतं संदिग्धचित्तं, उक्तश्लोकं गीतेनाह निंदतीति अस्य कर्णाटरागः
रागलक्षणं कृपाणपाणिर्गजदंतपत्रमेकं वहन् दक्षिणकर्णपूरे संस्तूयमानः सुरचारणौघैः कर्णाट
रागः शितिकंठवर्णः सखी वर्णितविरहोत्कंठितावर्णनीया वासकशय्यासोत्कंठा न पाष्यापीन भर्त्रे
का कलहांतरिताचापि विप्रलब्धाभिसारिका प्रोषिता प्रोषितभर्तृका चेति नायिकाष्टकं प्रकाशिताः १ तत्रोक्ते

निंदति चंदनमिंदुकिरणमनुविंदति खेदमधीरं व्यालनिलयमिलनेन
गरलमिव कलयति मलयसमीरं १ सा विरहे तव दीना माधव मनसि
जविशिखभयादिव भावनया त्वयि लीना १ ॥ ध्रुवपदं ॥

चालक्षण भरतोक्तं यस्याः समधिकोत्पद्यिप्रवासी नैति वल्लभः सा समानंतलक्षेनु माविरहोत्कंठिता मता १
अत्र पदे हे माधव कृष्ण सा राधा तव विरहे सति दीना दुःखिता त्वामपि भावनया ध्यानेनैव कामबाणः कुसु
मस्तेषां भयादिव त्वयि लीना प्रविष्टा कस्मादिव कामबाणभयादिव के नप्रका
रेणान्याह हे कृष्ण सा राधा चंदनं निंदति इंदुकिरणं चेदृशी भिमनलली कृत्या धीरमनसं पीडे देति निंदति लभते

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

मलयसमीरं मलयवातं व्यालनिलयं सर्पस्थानं चंदनं हूतवत्तस्य मित्तेनेन स्पर्शेनेन गरलं विषमिव कलय निमन्यते १ हे कृष्ण सा राधा स्वहृदयमर्मणि स जलकमलिनीपत्रसमूहमेव वर्म तनुत्रं करोति कस्मै भवदवनाय भवतो रक्षणाय स्वहृदयस्थितस्य भवतो रक्षणाय कस्मादिव अविरलं निरंतरं नियतितो मद

अविरलनिपतितमदनशरादिव भवदवनाय विशालं स्वहृदयम
र्मणि वर्म करोति सजलनलिनीदलजालं २ कुसुमविशिखश
रतल्पमनल्पविलासकलाकमनीयं व्रतमिव तव परिरंभसु
खाय करोति कुसुमशयनीयम् ३॥ राम॥

नशरः कामबाणः तस्मादिव कीदृशं वर्म विशालं विस्तीर्णं तस्या हृदये तिष्ठसीति भावः २ कुसु
मशय्याभावे पुष्पशरशय्यामेव करोतीत्यन्वयः किमिव कुसुमविशिखमिव तादृशं व्रतमिव श
रशय्याचरणरूपं यत्कृष्णव्रतमिति भावः किमर्थं व्रतमित्याह तव परिरंभसुखाय तवालिंगनसुखाय

सा राधा उदारं मनोज्ञमाननकमलं वहति धारयति कीदृशं वलितमश्रुमिश्रितं यद्विलोचनजलं तेनाश्रुजलधा
रयतीति किमिव विधुमिव कीदृशं विधुं विकटेन दारुणेन विधुंतुदस्य राहोर्दंतेन दलनात् गलिताः
मृतधारा यस्मात् ४ हे कृष्ण सा राधा असमशरभूतं कंदर्परूपं भवंतं त्वां रहसि एकांते कुरंगमदेन क
स्तूरिकया विलिखति अधः कामरूपस्य भवतोऽधस्तात् मकरं कामवाहनं विनिधाय कृत्वा करे हस्ते

वहति च वलितविलोचनजलधरमाननकमलमुदारं विधुमिव वि
कटविधुंतुददंतदलनगलितामृतधारं ४ विलिखति रहसि कुरंग
मदेन भवंतमसमशरभूतं प्रणमति मकरमधो विनिधाय करे च श
रं नवचूतं ५ प्रतिपदमिदमपि निगदति माधव तव चरणे पतिताहं
त्वयि विमुखे मयि सपदि सुधानिधिरपि तनुते तनुदाहं ६

नवचूतेन नवाम्रपुष्पेण शरं बाणं विनिधाय संस्थाप्य प्रणमति प्रणामं करोति अनुलेपनं स्मरस्य
प्रज्ञेयमिति यावत् तदनंतरं च ५ हे कृष्ण सा राधा प्रतिपदं प्रतिक्षणं इदमपि निगदति वदति हे माध
व हे माधव तव चरणे अहं पतिता किमित्यत आह त्वयि विमुखे पराङ्मुखे सति मयि सपदि तत्क्षणं सु

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ गो॰ टी॰ २५

ध्यानेधिया पिचंद्रोपिन च्छाद्रे सरीपीडांतन्वते विलापयते यतश्चंद्रोप्येवंकुरुते अनलवच्चरणापविता ६ हे कृष्ण सातीवदुरापं हतो हारेणापिदुर्लभं भवंतं ध्यानलयेन चित्तैकाग्रसेवेणपरिकल्पना कृत्वा भपिस्नेहमिदानीमपिनकरोतीति विलपति विलापंकरोति हसतितवदर्शनेन विषीदति।

ध्यानलयेन पुरः परिकल्प्य भवंतमतीवदुरापं विलपतिहसतिवि षीदतिरोदितिचंचतिमुंचतितापं ७ श्रीजयदेवभणितमिदम धिकंयदिमनसापठनीयंहरिविरहाकुलवल्लवयुवतिसखीवच नंपठनीयं ८ ॥ इतिश्रीगीतगोविंदेष्टमः प्रबंधः ८ ॥

तिहास्यानेनरोदनात्यानर्थकात्क्षणपक्षोदितिचंचतिस्थानांतरंगच्छतिस्थानांतरेयालिंगनंकरोत्येवीति अनपवर्तापंमुंचतित्यजति ७ श्रीजयदेवभणितंइदंगीतंमनसाचिंतेनाधिकमतिशयेनजयितयेनदा २५
हरिविरहेणाकुलस्यगोकुलायावल्लवयुवत्याः राधायाः सखीवचनंगीतरूपंपठनीयंजयदेवगीतेषु

इत्यमतिशयितेत्युतिभावः ८ इतिगीतोक्तमर्थं श्लोकेनाह आवासइति हेकृष्ण त्वदंतेतिविरहेसाराधा पित्वद्विरहेणभवद्वियोगेनहरिणीरूपायते हरिणीरूपमिवाचरति कथमित्याह आवासोमंदिरंविपिनाय तेवनमिवाचरतीत्यर्थः हाप्रियसखीमालापिप्रियसखीसमूहोपिस्वेच्छागमननिवारकत्वाज्जा लायतेजालमिवाचरति तापोपिश्वसितेनदावदहनज्वालाकलापायते अरण्यवह्निज्वाला

आवासोविपिनायतेप्रियसखीमालापिजालायते तापोपिश्वसितेन दावदहनज्वालाकलापायते सापित्वद्विरहेणहंतहरिणीरूपायते। हाकथं कंदर्पोपियमायतेविरचयन्शार्दूलविक्रीडितं ९ स्तनविनि हितमपिहारमुदारं सामनुतेकृशतनुरतिभारं राधिकाविरहेतवके

परंपरामिवाचरतिकंदर्पोपियमायते यमइवाचरतिहाशब्दः खेदसूचकः किंकुर्वन्‌ शार्दूलविक्रीडितंव्याघ्रचेष्टितंविरचयन्कुर्वन्‌ मृगीमारणेशार्दूलादेभवति इदमपिशार्दूलनामछं दः ९ इदानींसखीपुनरपिराधायाःकृष्णचेष्टितंगीतेनाह देशाखरागेण रागस्वरूपमाह सरोमणिविहतो महामतिश्चंद्रसनहरिविशालवाहुः संपूर्णप्रबंधयुतिर्दिदुर्गामोदेशाखरागः किलमध्यमांतः ६ ध्रुवपदंहेके

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ शावहसननवविरहेनलेसनिरापिकापवंचेष्टतेकीदृशमित्याह स्तनेति स्तनः सारापालनयोः स्थापितेऽदारं
गो॰ वहुमन्तं हारमपिमन्ताहारमपि भारमिवमन्यते १ रम्भायस्समसृणांमोदृष्टिकरंमलयजपंकमपिचंद
टी॰ नलेपमपि वपुषि सशंकं विषमिव पश्यति नवविरहात् २ साराधानिःश्वासवायुंमदनदहनमिवका
२६

सरसमसृणमपिमलयजपंकं कलयतिविषमिववपुषिसशंकं २
श्वसितपवनमप्यनुपमपरिणाहं मदनदहनमिववहतिसदाहं ३
दिशिदिशिकिरतिसजलकणजाले नय
ननलिनमिवविगलितनालम् ४ ॥

मांग्निमिववहतिधारयति वायोरपिदाहकत्वात् कीदृशोऽनुपमउपमारहितःपरिणाहोविशालता
यस्य सदाहं उसत्वाद्दाहयुक्तं ३ साराधासजलकणजालेऽश्रुबिंदुसमूहसहितंनयननलिनंनेत्रक
मलंदिशिदिशिभवदर्शनार्थोत्सुक्यात्किरतिक्षिपतिकीदृशमिव विगलितनालमिवगलितदंडमिव ४॥ २६

सानयनविषयमपिकिसलयतल्पंपल्लवशयनीयंविहितहुताशनकल्पंविहितःहुताशनकल्पोऽ
ग्निकल्पोयत्रतादृशंगणयतिमन्यते ५ साराधाहस्ततलेनशेरस्थलेनत्यजति किमिवसायंसंध्याकाले
लोलंनिश्चलंबालशशिनमिवद्वितीयाचंद्रमिवहस्तेनाच्छादितत्वात् स्वल्पदृश्यतयाचबालचंद्रसाम्य
हस्तलोहितत्वात् संध्यासाम्य ६ निकाममतिशयेनसकामंसाभिलाषंहरिहरिरितिजपतिवदति

नयनविषमिवकिसलयतल्पं कलयतिविहितहुताशनकल्पं ५
त्यजतिनपाणितलेनकपोलं बालशशिनमिवसायमलोलं ६
हरिरितिहरिरितिवदतिसकामं विरहविहितमरणेवनिकामं ७ श्री
जयदेवभणितमितिगीतं सुखयतुकेशवपदमुपनीतं ८ ॥ राम॰

कीदृशीन विरहेण वियोगेनविहितंकृतंमरणंयस्याः सातादृशी अद्यापिमरणे हरिरितिमेजपति।
श्रीजयदेवेनोक्तं गीतम् इदंगीतं केशवपदं केशवपदमुपनीतं प्राप्तं भक्तंसुखयतु कीदृशं
मपनीतमुपढौकितं अधुनाश्रवणविरहेणाव्यथंस्थितम्
अनिरुचयत्राहसेति ८॥ राम ॥ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी° टी° २

हे स्वैरं प्रति मामश्विनीकुमारवत् यदि हिंसं सीदसि यस्तोभवसि नार्हसि तत्तः सकुसाराणी सा त्यापना द
ति अनंगज्वरे कामज्वरे सति नवरमानिं न मीवेत अपितजीवेदेव रसः शृंगारः औषधं च अन्यथा प्रसन्न
ताभावे हृत्लकः हृल्लेवः त्यक्तः ज्वरेसति पताप्यापयोभवति तेन सा वर्तेत प्रमाद सारांपयारोमांचति
रोमहर्षं चति प्रसोनि सारोमांचाभवती त्यर्थः सीत्कारं करोति विलापं करोति उत्कंपते सकंपा भवति ता

सारोमांचति सीत्करोति विलपत्युत्कंपते ताम्यति ध्यायत्युद्भ्रमति प्र
मीलति पतत्युद्याति मूर्छत्यपि एतावत्यतनुज्वरेवरतनुर्जीवेन्नकिं
ते रसात्स्वैरं प्रतिमप्रसीदसि यदि त्यक्तोन्यथा हस्तकः ॥ स्मरात
रो दैवतवैद्यहृद्य न दशासा गामनमात्रसाध्या विमुक्तवाधां कुरुषे नता
यामुपेंद्रवज्रादपि दारुणोसि १०॥

म्यति म्लानप्रज्ञा भवति ध्यायति चिंतयति उद्भ्रमति उत्थे
र्ध्योता भवति प्रमीलयति नेत्रनिमीलनं करोति पतति शय्यायां याति उत्याति भ्रमं गच्छति मूर्छां प्राप्नोति २७
ज्वरिणः एतदवस्थापन्ना वर्तनीति ॥ हे अश्विनी कुमारवत् हे हृद्य सदा उपेंद्र ईदृशनत्त्वं ता यां विमुक्त
बाधां न कुरुषे तर्हि उपेंद्रवज्रादपि दारुणोसि अधिककठिनोसि स्मराद्दुरोकामातीपुनः कीदृशान

दंग संगः तत्रशरीरस्तेन एव साध्याभवति कार्यो उपेंद्र वज्रनामछंदोपि एवं विधापि राधान्वि
तेनैव जीवतीत्याह १० कंदर्पेति हे हरे सख्यराधाया अधुनामवः चिरं चिरकाले कंदर्प ज्वरसं चंद्रमसः कम
लिन्याः चिंतासतत्वणं त्यपि ताम्यति ग्लानं भवति दूरमाश्चर्यं भवति कीदृशा स्तथाः कंदर्पज्वरेण कामबाधे
न यः संज्वरः पीडा तेन आतुराः खिन्नाः तत्वः शरीरं यस्याः सा किं त्वाहः सिपकांतेन किं तामेवा ध्यानमेव प

कंदर्पज्वरसंज्वरातुरतनोराश्चर्यमस्याश्चिरं चेतश्चंदनचंद्रमः कमलि
नीचिंतासु संताम्यति किं तु क्लांति रसेन शीतलतरं त्वामेकमेव
प्रियं ध्यायंती रहसि स्थिता कथमपि क्षीणा क्षणं प्राणिति ११ त
णमपि विरहः पुरा न सेहे नयननिमीलनखिन्नया यया ते श्वसिति
कथमसौ रसालशाखां चिरविरहेण विलोक्य पुष्पिताग्रां १२॥

कं साध्या रणं प्रियं वल्लभं ध्यायंती त्वामहं नेत्रोतिवर्णनं तां ध्यायन तत्पानं कांति वशेन निरापादः तत्
कं ति रसेन तत्पणं तरे आगमिष्यतीत्यनुरागेण कथमपि निजीवंती तिकथमिति विभ्रमे कीदृशाक्षीणा
कृशांगी ११ हे हरे सख्य यया राधया तेन तव विरहो वियोगः पुरा पूर्वं क्षणमपि न सेहे न सोढः कीदृश्या राधया

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी॰
गो॰
टी॰
२८

नयनयोः नेत्रयोः निमीलनेन निरंतरा दर्शनेन चक्षुःनिमेषे खिन्नया दुःखितया असौ राधा चिरं विरहेण त्वमिति वियोगेन कथं त्वमसि तिनत्रायते किं कृत्वा पुंचितां ग्रं स्मालयालो आगृत्य आलिंग्य विलोक्य प्रापिता ग्रामः घूंटो पिगूदा नीय पयोपक्रमे नन्दकाकवि भक्तानां शिवयति १२ हृष्टीति कंसद्विषो बाहुः भव तां भक्तानां श्रेयांसि कल्याणानि तनोतु विस्तारयतु कीदृशो बाहुः हृष्या जलवर्षणा व्याकुलस्य गोप

हृष्टिव्याकुलगोकुलावनरसादुद्धृत्य गोवर्धनं बिभ्रद्बल्लवबल्लवी
भिरधिकानन्दाच्चिरं चुम्बितः कंदर्पेणतदर्पिताधरतटीसिन्दूरमु
द्रांकितो बाहुर्गोपतनोस्तनोतुभवतां श्रेयांसि कंसद्विषः १२
इति श्रीगीतगोविन्दे स्निग्धमाधवो नाम चतुर्थः सर्गः ४ ॥

तस्य गोकुलस्य गोसमूहस्यावनरसा दृक्षणात्प्रगाढो वर्धने पर्वतं उद्धृत्य चिरं समाहं बिभ्रत्या रयन्त्र नः कीदृशो बल्लवबल्लवीभिः गोपगोपीभिः अधिकानंदात् अतिहर्षात् चुंबितः पुनः कीदृशो कंदर्पेण कामवशीनाभिः गोपीभिः अर्पिताः स्थापिता अधरा अधरतटस्य एव सिंदूरमुद्राः सिंदूरचिह्नानि तो अंकितत्वात्ताभिरंकितः चिह्नितः स्निग्धः स्नेहवान् इति श्रीगीतगोविन्दटीकायां स्निग्धमाधवो नाम ॥ श्रीगीतगोविन्द ॥ २८

स्वामीकृष्णः प्रेषितवान् सखीं राधामाह अहमिति इति मधुरिपुणा कृष्णेन नियुक्ता प्रेषिता सखी स्वयं एत्य इदं वक्ष्यमाणं राधां पुनर्जगाद ऊचे इतिकिं हे सखि अहमिह कुंजे निवसामि स्थितोऽस्मि त्वं राधां प्रति याहि गच्छ अनुनय वशीकुरु मद्वचनेन मम संदेशवचसा राधामानयेथाः आनयस्व देशीवराडीरागः रागलक्षणं विनोदयंती रम्यवेषकेशीसकंकणाचारचारुलेन कर्णोरस्थानापरपुष्पगुच्छे नरेशान्येषु कथिता वराडी १ अत्र

अहमिह निवसामि याहि राधामनुनय मद्वचनेन चानयेथाः इति म
धुरिपुणा सखी नियुक्ता स्वयमिदमेत्य पुनर्जगाद राधां १ वहति
मलयसमीरे मदनमुपनिधाय स्फुटति कुसुमनिकरे विरहिहृद
यदलनाय तव विरहे वनमाली सखि सीदति राधे १ ध्रुवपदं ॥

मिथ्यामिसकलनायिका अवर्णनीया लक्षणे लक्षितास्त्वमाकृष्टा यौवनेन रूपेन वा अभिसारयते कांते कीर्तिताभिसारिका ध्रुवपदं हे सखि राधे तव विरहे वियोगे वनमाली कृष्णः सीदति दुःखितो भवति कस्मिन्सति मदनं कामं उपनिधाय सहायं कृत्वा मलयसमीरे दक्षिणवायौ वहति सति पुनः कस्मिन्सति विरहिणां वियोगिनां हृदयदलनाय हृदयस्फोटनाय कुसुमनिकरे पुष्पसमूहे विकसति सति १ ॥ २

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० गो० टी० २५ हे राधे हे सखि माधवः शशिमयूखे चंद्रकिरणे दहति सति मरणमनुकरोति मरणानुकारं करोति मदनविशि
खे कामबाणे पतति विलपति प्रति विलापं करोति विकरोति विकारं करोति २ भ्रमरसमूहे ध्वनति
सति शब्दं कुर्वति सति श्रवणं कर्णमपिदधाति अंगुल्यग्रेणाच्छादयति मनसि वलितविरहे मातीव
रहे सति निशि निशि प्रतिरात्रं पीडां उपयाति प्राप्नोति ३ स विपिनविताने अरण्यविस्तारे वसति

दहति शिशिरमयूखे मरणमनुकरोति पतति मदनविशिखे विलपति
विकरोति २ ध्वनति मधुपसमूहे श्रवणमपिदधाति मनसि वलि-
तविरहे निशि निशि रुजमुपयाति ३ वसति विपिनविताने त्यज-
ति ललितधाम लुठति धरणिशयने बहु विलपति तव नाम ४ भ-
णति जयदेवे विरहविलसितेन मनसि रभसविभवे हरिरुदयतु

त्यजति अपरं ललितं धाम सुंदरं गृहं त्यजति धरणिशयने लुठति विशेषेण तव नाम बहुनेकवारं विलप
ति ४ कवि जयदेवे विरहिणां वियोगिनां विलसितेन विलासेन भणति वियोगिवृत्तिं कथयति सति २५
हरिः कस्मः मनसि जयदेवमनसि तेन पुण्येन उदयतु हृदये प्रकाशको भवतु मा।

नसि रभसस्य हर्षस्य विभवः आधिक्यं यस्मिन् किं च त्वत्प्राप्त्यर्थं तपः करोतीत्याह ५ हे राधे हे सखि माधवः त-
स्मिन्नेव निकुंजमन्मथमहातीर्थे निकुंजे लतागृहमेव काममहातीर्थं तत्र पुनः त्वामनिशं ध्यायन् तवैव सं

पूर्वं यत्र त्वया समं रतिपतेरासादिताः सिद्धयः तस्मिन्नेव
निकुंजमन्मथमहातीर्थे पुनर्माधवः ध्यायंस्त्वामनिशं।
जपन्नपि तवैवालापमंत्रावली भूयस्त्वत्कुचकुंभनिर्भ-
रपरीरंभामृतं वांछति ६ ॥ ॥

त्रावलीं संभाषणमेव मंत्रावलीं मंत्रसमूहं जपन्नपि भूयः पुनरपि त्वदीयकलशमालिंगन-
पीयूषमिवामृतं वांछति यत्र महातीर्थे त्वया समं सह पूर्वं रतिपतेः कामस्य सिद्धयो मनोरथा
आसादिताः प्राप्ताः तपस्तनात् सिद्धिप्राप्त्यनंतरं मोचनं तेनाप्यतेन हृतं ॥ ६ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० गो० टी० ३०

इदानीं सखी कृष्णं प्रति संकेते प्रेरयति धीरेण रीति गुर्जरीरागः ध्रुवपदं हे नितम्बिनि मदीयहृदयेशं तं कृष्णमनुसर यमु
नातीरे वने वनमाली कृष्णो वसति तिष्ठति कीदृशे तीरे धीरसमीरे मन्दमारुते हे सखि गमनविलम्बनं न कुरु

रतिसुखसारे गतमभिसारे मदनमनोहरवेशं न कुरु नि
तम्बिनि गमनविलम्बनमनुसर तं हृदयेशं धीरसमीरे
यमुनातीरे वसति वने वनमाली गोपीपीनपयोधर
मर्दनचंचलकरयुगशाली १॥ ध्रुवपदम् ॥राम०

तं हृदयेशं श्रीकृष्णं प्रति अनुसर अनुगच्छ कीदृशं हृदयेशं रतिसुखसारे अभिसारे अस्मिन् तादृशोऽभिसारे सं ३०
केतस्थाने गतं स्थितं मदनवत् मनोहरो वेशः शरीराकारो यस्य तं १॥ गोपालाय नमः॥ राम॥

हे राधे श्रीकृष्णः नाम्ना तव नाम्ना समेतं युक्तं मृदु वेणुं मृदु शब्दयुक्तं वेणुं कृतसंकेतं यथा स्यात्तथा वादयते ३
तदभिसारे निशामितम अतिकृतसंकेतः कृतः संकेतो यस्मिन् क्रियायां तत् कृतसंकेतं यथा स्यात्तथा तनुसंगतपव
नचलितं शरीरसंबंधिवायुप्रेरितं रेणुमपि बहु सा पुनः मन्यते २॥

नामसमेतं कृतसंकेतं वादयते मृदु वेणुं बहु मनुते ननु ते तनुसंग
तपवनचलितमपि रेणुं २ धीरसमीरे० पतति पतत्रे विचल
ति पत्रे शंकितभवदुपयानं रचयति शयनं सचकितनयनं प
श्यति तव पन्थानं धीरसमीरे यमुनातीरे वसति वने वनमाली गो
पीपीनपयोधरमर्दनचंचलकरयुगशाली ३॥ ध्रुवपदम्॥

सः कृष्णः शयनं शय्यां रचयति निर्मीति तव पन्थानं मार्गं सचकितेन नयनेन पश्यति यथा तथा पश्यति कीदृशं पं
थानं पतत्रे पक्षिणि गच्छति सति पत्रे पर्णे विचलति कंपति सति शंकितं संभावितं भवत्या उपयानं समी
पगमनं यत्र पथि राधा समागच्छतीति ३॥ राम ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

हेसखि त्यं एवं खलेषु अनुयुक्ते मंजीरं त्यजेत्यन्वयः कीदृशं मंजीरं अधीरं शब्दायमानात् गमनसूचकमित्यर्थः
गी० केलिषु क्रीडासु लोलं चंचलं अतएव रिपुं शत्रुमिव यथा त्वरः अधीरः चंचलश्च भवति मंजीरं त्यक्त्वा सतिमिर
गो० पुंजं अंधकारसमूहयुक्ते कुंजे लतागृहे चल गच्छ नीलनिचोलं घनश्यामवस्त्रं शीलय परिधेहि अभिसारे
टी० दर्शनार्थं नीलवस्त्रपरिधानं क्रियते ४ ॥ ॥
३२

मुखरमधीरं त्यज मंजीरं रिपुमिव केलिषु लोलं चलसखि कुंजं सति-
मिरपुंजं शीलय नीलनिचोलं धीरसमीरे० ४ ॥ उरसि मुरारेरुप
हितहारे घन इव तरलबलाके तडिदिव पीते रतिविपरीते राज-
सि सुकृतविपाके धीरसमी
रेयमुनातीरे ५॥

हेसखि त्वं मुरारेरुरसि सुकृतविपाके एवं रा-
जितत्युएएस्य विपाकः फलं यस्यां तस्यां वा यतनेन्यत्र्यायास्य विपरीतस्य रतेरपेमाप्यते मुरारेः कृष्णस्य
उरसि वक्षसि रतिविपरीते पुरुषायितेनापि कार्यसिकाले नाडित विद्युदिव राजसि शोभसे वनमा
नसामीप्ये उनिलङ्कीदृशी उरसि उपहित मुक्तापनिहारोयत्र पुनः कीदृशी घन इव मेघसदृशो कीदृशो

घनेतरलः चंचलः बकसमूहो यत्र हारस्य बलाकासाम्यं उरसो मेघसाम्यं राधायाः तडित्साम्यं ५ हेराधे
त्वं किशलयशयने पल्लवशय्यायां पंकजनयने हृसे जघनं घटय निःसंगमयविपरीतमसंगं कीदृशो
जघनं विगलितवसनं मुक्तवस्त्रं परिहृतासकाधनात्त्यक्तक्षुद्रघंटिकायेन अतएव अपिधाने आवरणरहि

विगलितवसनं परिहृतरशनं घटय जघनमपिधानं किसलयशय-
नेपंकजनयने निधिमिव हर्षनिदानं ६ हरिरभिमानी रजनिरिदा-
नीमियमपि याति विरामं कुरुमम वचनं सत्वररच-
नं पूरय मधुरिपुकामं ७ ॥ राम ॥

नं हर्षनिदानं आनंदस्य कारणं निधिमिव निधिसदृशं उत्कुरितमणो निधिरपि हर्षाय भवति ६ हेरा
धे हरिरपि अभिमानी लघुत्वेन सहते न स्त्यर्थः इदानीमधुना रजनिरपि रात्रिरपि विरामम वसानं याति या
सा तिष्ठते मानेसत् मम वचनं कुरु शीघ्रमागच्छेत्यर्थः कीदृशी वचनं सत्वरा शीघ्रं वचनरचनायत्र गत्वा
च मधुरिपुकामं कृष्णाभिलाषं पूरय ७ ॥ श्रीगोपालायनमः ॥ ३२

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी॰ कृतानुरिसेवाकृतचिंतनायेन तस्मिन् जयदेवे परमरमणीयमतिशयमनोहरमिदं गीतं भणति सति प्रमुदि
गो॰ तहृदयं तत्पचितेहरिं स्मरत तं नमस्कुरुतेति भक्तान् प्रत्युक्तिः कीदृशं हरिं सदयमतिदयायुक्तं प्रमुदितहृदयो
टी॰ दयावांश्च प्रीतः प्रसीदतीति नमनं कर्तव्यमिति भावः पुनः कीदृशं सुकृतकमनीयं पुण्येन वांछनीयं अ
३२ धुना श्लोकेनांगं प्रेरयति ८ हे कांते तव प्रियः कृष्णो मदनकदनक्लांतः कामपीडया पीडितो वने तिष्ठति के

श्रीजयदेवकृतहरिसेवे भणति परमरमणीयं प्रमुदितहृदयं हरिमति
सदयं नमत सुकृतकमनीयं ८ विकिरति मुहुः श्वासानाशाः पुरो मुहु
रीक्षते प्रविशति मुहुः कुंजं गुंजन्मुहुर्बहु ताम्यति रचयति मुहुः श
य्यां पर्याकुलं मुहुरीक्षते मदनकदनक्लांतः कांते प्रियस्तव वर्तते ८

न प्रकारेणेत्याह किरतीति श्वासानीमपि श्वासाः तान् मुहुर्वारं वारं विकिरति विक्षिपति एकाग्रचि
त्ततया त्वामेव ध्यानेनाशाः पुरोनासाग्रं मुहुरीक्षते पश्यति अद्य मुहुः कुंजे लतागृहे प्रविशति अत्र
भविष्यतीति तत्राप्यदृष्ट्वा मुहुः गुंजन् कूजन् हे राधे क्वासीत्यादि वदन् ताम्यति दुःखितो भवति त्वामा ३२
गतां दृष्ट्वा मुहुः शय्यां शयनीयं रचयति शय्यां कृत्वानागतां वितर्क्य मुहुः पर्याकुलं ईक्षते विशाः प

श्यति इदानीमेव दृष्टा पुनः कुत्र गतेति ९ हे मुग्धे त्वद्वाक्येन तस्य यामांतसहितेनेन सदृश
मंसमग्रं समग्रेणाधुना तिग्मांशुः सूर्यः अस्तंगतः अस्तयामांतसहितः सूर्योस्तंगतः अभिसार
कालोयमित्यर्थः गोविंदस्य कृष्णस्य मनोरथेन इदानीं राधागमिष्यतीति वांछया समं तमोंधकारः

तद्वाक्येन समं समग्रमधुना तिग्मांशुरस्तंगतो गो
विंदस्य मनोरथेन च समं प्राप्तं तमः सांद्रतां कोका
नां करुणस्वनेन सदृशी दीर्घा मदभ्यर्थना तन्मु
ग्धे विफलं विलंबनमसौ रम्योभिसारक्षणः ९

सांद्रतां निबिडत्वं प्राप्तं अभिसारणयोग्यमित्यर्थः दीर्घा मदभ्यर्थना सांप्रतं गम्यतामिति मदीया प्रार्थ
ना कोकानां चक्रवाकानां करुणस्वनेन विरहदुःखाच्चेन सदृशी यथा कोकानां करुणस्वनो नाना
प्रकारः एवमेव मदीयाः काकूक्तयः संप्रति तवाग्रे भवंतीत्यर्थः तत्तस्माद्धेतोः विलंबनं वि
फलं असौ अभिसारक्षणकालो रम्यो गमनयोग्य इत्यर्थः ९ ॥ श्रीगोपालायनमः ॥

गी॰ गो॰ टी॰ ३३

दंपत्योर्जायापत्योः तमसि अंधकारे व्रीडाविमिश्रो लज्जायुक्तो रसः को को न भवेत् अपितु सर्वप्रकारः शृंगारा दिरसो भवत्येव कीदृशयोः दंपत्योः अन्यार्थं परस्त्रीपरपुरुषार्थं गतयोः संकेतस्थानं प्राप्तयोः पुनः की दृशयोः संगतयोः अनंतरं विशेषाद्विशेषणं आनियोजनीयानि तत्र एवं संभोगक्रमः प्रथममालिंग नं ततः चुंबनं ततो नखक्षतं ततः कामोद्वेगः ततस्त्वरा ततो भेद्युनं ततः

आश्लेषादनुचुंबनादनुनखोल्लेखादनुस्वांतजप्रोद्
बोधादनुसंभ्रमादनुरतारंभादनुप्रीतयोः अन्यार्थंग
तयोर्भ्रमान्मिलितयोः संभाषणैर्जानतोर्दंपत्योरि
ह कोनकोनतमसिव्रीडाविमिश्रो रसः ११ ॥ रा॰

प्रीतिः ततोभावनमिति संक्रममाह आश्लेषादिति पुनः कीदृशी आश्लेषादालिंगनादनु पश्चात् अनुचुंबनात् नखक्षतात् पश्चात् कामबोधात् पश्चात् संभ्रमात् पश्चात् रतारंभादनु स्वातोद्वेगात् पश्चात् प्री तयोः तुष्टयोः पुनः कीदृशी संभाषणैः आलापैः जानतोः ममेयं नेति मत्वाभाक्तसः कृतार्थो भ वलिराम ११॥ ३३

इह सुमुखि सुवदने एषे सुभगः सौभाग्यवान् कृष्णः त्वां पश्यन् कृतार्थतामुपैतु प्राप्नोतु कीदृशीं त्वां अंधकारस्थिते पथि मार्गे सभयचकितं भयसहितं विस्मयं यथास्यात्तथा दृशं विन्यसंतीं क्षिपंतीं नि विडांधकारदर्शनाद्भयं अंधकारेगमनाद्विस्मयः पुनः कीदृशीं प्रतितरु वृक्षे वृक्षे मुहुः पुनः पुनः

सभयचकितंविन्यस्यंतीदृशंतिमिरपथिप्रतितरुमु
हुः स्थित्वामंदंपदानिवितन्वतीम् कथमपिरहः
प्राप्तामंगैरनंगतरंगिभिः सुमुखिसुभगः पश्य
न्सत्वामुपैतुकृतार्थताम् १२ ॥

स्थित्वा मंदं शनैः पदानि चरणन्यासान् वितन्वती कुर्वती शुष्कपत्रध्वनिश्रवणात् परचरणपातभयादिति भावः पुनः कीदृशीं कथमपि अंधकारस्थानि विद्यमानान् केनप्रकारेण रहः एकांतस्थलं प्राप्तां पुनः कीदृशीं कामस्य तरंगः पुनः पुन रुद्वेगैः तैर्युक्तैः अंगैः हस्तपादादिभिः उपलक्षिता १२ ॥ ॥

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी० गो० टी० ३५

अथ ... देवकीनंदनः त्वां भक्तं चिरमवतात् पायात् इत्यन्वयः कीदृशो राधायाः मुग्धं सुंदरं यन्मुखकमलं तस्य मधुपो भ्रमरः नीलत्वात् मधुपानकर्तृत्वाच्च पुनः कीदृशो त्रैलोक्यस्य या मौलिस्थली मस्तकस्थानं तस्या नेपथ्योचितमलंकारयोग्यं नीलरत्नमिव इंद्रनीलमिव स्थितः पुनः कीदृशो अवनीभारावतारांतकः समर्थः

राधामुग्धमुखारविंदमधुपस्त्रैलोक्यमौलिस्थलीनेपथ्योचितनी
लरत्नमवनीभारावतारांतकः स्वच्छंदं व्रजसुंदरीजनमनस्तोषप्र
दोषश्चिरं कंसध्वंसनधूमकेतुरवतात् देवकीनंदनः ॥ १४ ॥ इ
ति श्रीगीतगोविंदे जयदेवकृते साकांक्षपुंडरीकाक्षो नाम पंचमः सर्गः ॥ ५ ॥

पुनः कीदृशो स्वच्छंदं स्वेच्छया व्रजसुंदरीजनानां गोपीनां मनस्तोषे चित्तप्रीतौ प्रदोषो रात्रिमुख इव रात्रिमुखेनार्थसृष्टेति पुनः कीदृशो कंसस्य मातुलस्य ध्वंसने मारणे धूमकेतुरिव स्थितः राधाया मनसा कांक्षः अर्थः १४ इति श्रीगीतगोविंदटीकायां जयदेवकृते साकांक्षपुंडरीकाक्षो नाम ३५

अथानंतरं गोविंदे कृष्णविषये कस्यांचित् सख्या प्रेम्णा तच्चरितं राधाचरितं प्राह किं कृत्वा लतागृहे तां राधां गंतुमशक्तां दृष्ट्वा कीदृशीं राधां चिरमनुरक्तां मनसि रागिणीं कीदृशे गोविंदे मनसिजेन कामेन मंदे

अथ तां गंतुमशक्तां चिरमनुरक्तां लतागृहे दृष्ट्वा
तच्चरितं गोविंदे मनसिजमंदे सखी प्राह ॥ १ ॥

देवहले प्रथमराणाकरीरागः रतोत्सुकाकांतकथाप्रवीणा मालापयंती ... उपगमनस्य स्वल
नः प्रेरितदृष्टिरात्मा प्रणमति नृगुणाकरीयम्
॥ प्रथमरासकस्थाया
वर्ण्यते ॥ १ ॥

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

नाथहरे हरिसीदतिराधावासगृहे ध्रुवपदम् हे नाथ हरे राधा नवनवासगृहे वासस्थाने नतः हेतोः सीदति अवसन्ना भवति कथमित्याह साराधा रहसि एकांते स्थितासती दिशि दिशि भवंतं त्वां पश्यति अवलो कयति कीदृशं त्वां अधरवत् नायिकाधरामृतमधूनि

वासगृहे भ्रमतिमकलितततल्पेयाममागममविधिंविदधाना पश्यति प्रियसमागमसज्जा तामिहाकलयवासकशय्यां पश्यति दिशि दिशि रहसि भवंतं त्वदधरमधुरमधूनि पिबंतं २ नाथहरे हरिसीदतिराधावासगृहे ध्रुवपदम् ॥

मधूनि स्वादुकानि पिबंतं त्वदभिसरणरभसे
नवलंती पतंति पदानि कियंति चलंती साराधा कियंती द्वित्राणि पदानि चलंती गच्छंती पतति भूमौ
कंपेन धारयती त्यर्थः कीदृशी त्वदभिसरणरभसेन तवाभिसारे त्वरेन वलंती सज्जमाना २ ॥

देहसराधा पातव रतिकलकलया तव सहतलेश चिंतनेन इह समये परं केवलं जीवति जीवहेतुरन्यो नास्तीत्यर्थः कीदृशी विहिता कृता बिसाः प्रसिद्धाः विसांकिसलयाम् णालांकुरा एव वलयः कंकणा नियस्याः सा ३ साकीदृशी पूर्वश्लोकेनान्वयः पुनः पुनः अवलोकिता वीक्षिता मंडनलीला अलंकार विलासो यस्याः सा तेन विना निरर्थकमंडनमिति पुनः कीदृशी अहं मधुरिपुः कृष्ण इति भावनध्यानमेवा

विहितविशदविशकिशलयवलया जीवतिपरमिहतवरतिकलया ३ मुहुरवलोकितमंडनलीला मधुरिपुरहमितिभावनशीला ४ त्वरितमुपैतिनकथमभिसारं हरिरितिवदतिसखीमनुवारं ५ श्लिष्यतिचुंबतिजलधरकल्पं हरिरुपगतइतितिमिरमनल्पं ६ ॥ ॥

शीलंस्वभावः सहृतेयस्याः ४ साराधा सखीमिति अनुवारं पुनः पुनः वदति इतिकिं हरिः कृष्णः त्वरितं शीघ्रं अभिसारमभिसरणस्थानं कथं नो पैति नागच्छति ५ साराधा हरिः कृष्ण उपगतः प्राप्त इति अनल्पं बहुतिमिरमंधकारं श्लिष्यति आलिंगति चुंबति च कीदृशं तिमिरं मेघसदृशं श्लिष्य त्वा चीलत्वाच्च कृष्णसाम्यं तिमिरस्य ६ ॥ गोपालायनमः ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

भवतिन्वयिविलंबिनि विलंबं कुर्वतिसति विगलितलज्जागतलज्जासाराधाविलपति विलापंकरोतिरो
दितिरोदनंकरोति कीदृशी वासकसज्जाविहितसंविधानेत्यर्थः लत्तणोतक्रमेव ७ जयदेवकवेरिदं
उदितंभाषितंरसिकजनंभक्तजनं अतिमुदितं अतिशयेनमुदितं हर्षयुक्तंतनुतांकरोतुइत्यर्थः ८ हेकि
तवएतेवंचकसाम्प्रतंमृगाक्षीहरिणनेत्रा तवश्रृंगाररसार्णवेनिमग्नालीनावर्ततेइत्याहउभः किंकृत्वाश्रमंद

भवतिविलंबिनिविगलितलज्जा विलपतिरोदितिवासकसज्जा ७ श्री जयदेवकवेरिदमुदितं रसिकजनंतनुतामतिमुदितं ८ विपुल
पुलकपालिःस्फीतसीत्कारमंतर्जनितजडिमकाकुव्याकुलंव्याहरंती तवकितवविधायमंदकंदर्पचिंतां रसजलधिनिमग्नाध्यान

कंदर्पचिंतांमहतःकामस्यचिंतांचिंतनंस्मरणंविधायकिंकृत्वा कीदृशीध्यानेतवैवचिंतनेलग्नातत्परा
पुनःकीदृशी विपुलामहतीपुलकपालिःरोमांचपंक्तिर्यस्याःसाध्यानकल्पितस्यतवकरस्पर्शेनरोमांच
तेत्यर्थः पुनःकीदृशीअंतर्जनितजडिमकाकुव्याकुलंसीत्कारंयथास्यात्तथाव्याहरंती अंतः अभ्यं ३६
तरेजनितान्तर्जनितान्यत्वाक्रियागोचरत्वयाभवतितथाकाकाकुःध्वनिविकारविशेषेणव्याकुलंयथा

स्यात्तथाव्याहरंती ध्यानेनतवकरस्पर्शोद्भवोरोमांचनासक्रोपरिकल्पनेषयवाक्यंवदंतीत्यर्थः ९
यथावरतनुःसर्वांगसौष्ठवेनवृद्धालुत्वादिकमुपवदतिराधा अंगेषुहस्तादिषुआभरणमलंकारंबहुशः
इतिपत्रेनअल्पउक्तः पत्रेपर्णेपिसंचारिणिचलितेसतितांअभ्यागतंत्वामाशयावितन्वतेकृते

अंगेष्वाभरणंकरोतिबहुशःपत्रेपिसंचारिणि प्राप्तंत्वांपरिशंकतेवितनुतेशय्यांचिरंध्यायति इत्याकल्पविकल्पतल्परचनासंकल्प
लीलाशतं व्यासक्तापिविनात्वयावरतनुःनैषानिशांनेष्यति १०
किंविश्राम्यसिकृष्णभोगिभवनेभांडीरभूमीरुहे भ्रातर्यासिनदृष्टिगोचरमितःसानंदनंदास्पदं राधायावचनंतदध्वगमुखान्नंदांतिकेगोपतो
गोविंदस्यजयंतिसायमतिथिप्राशस्त्यगर्भागिरः ११ इतिश्रीगीतगो

पत्रेणतल्परचनाअकारंतिसूक्ष्मप्रकारेणआकल्पोभूषणंविकल्पःप्रतर्कःतल्परचनाशय्यारचनासंकल्प
लीलाशतेनव्यासक्तांचिंतनंविलासशतेष्वपिव्यासक्तापितयाविनानिशांरात्रिंनेष्यतिनगमयति १०किं
विश्राम्यसीतिस्पष्टः ११ इतिश्रीगीतगोविंदटीकेसांकेतंकेठेनामषष्ठःसर्गः ६ ॥ राम ॥ॐ

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ म्रतोलोऽवमोऽंडग्रंहःग्रेमजालैःकिरगसम्हेःइंदावनमध्यप्रदेशेत्रसैपयत्नकासिनवान् कीर॰
गो॰ दुःस्फुटाव्यक्तालोच्चनश्रीःकलेकशोभायस्कोटशीश्वजलटावांसीभिसारिकाणांकलसमम्हू
टी॰ सावलंबावेनमार्गेरोधेनसंज्ञानपानकश्चोत्पन्नपापश्च यानकोहिकलंकशत्रकोभवतीतिपुनःकी
३७

अधुनाचेद्रोषेनराधाविरहव्यथापीडितावा
यत्नाहूतानितेति ममानेरवञ्जलदाञ्जलवलां
यानसंज्ञानपानकश्चस्फुटलोचनश्रीः इंदा
वनांतरमदीपयदंशुजालैर्दिक्संदरीवदनचंदन
बिंदुरिंदुः १॥ ॥

दृशीदिशाश्ववंदर्यःनार्यःतासांवदनसपत्त्वसदर्पणविंदुःश्रीखंडतिलकश्चक्षीतिसकोवर्तते
भवति श्रसतीनांचंद्रोदयेगमनाभावाद्दर्शयानःश्रविष्टलव्यावर्णपिनेलक्ष्णप्रविलसदनुरागाद् ३८
तिकोप्रेक्ष्यपूर्व सकलमसमपियायकापिसंकेतमूलो नमिलतिक्वचयसा वल्लभोदैवयोगाद्वद

तिभरतसंतावायिकांविप्रलब्धां १ सारान्यान्यालाविप्रमालापंडस्वेप्रकारानीवक्तनवलीमर्थः कस्मिन्
माधवेहरौ कस्मिन्सतिचंद्रमंडलेप्रसरविगच्छतिसति विहितविलंबेकृतविलंबेसतिकोशीया
याविधुराऽभिहितासती विलापमेवाकरोतेनेगोडमालवरागेणकथितेति २॥ अवपदं रूनिहाच

प्रसरतिशशधरबिंबेविहितविलंबेचमाधवेविधुरा विरचितवि
विधविलापंसापरितापंचकारोच्चैः २॥ कथितसमयेपिहरिरहह
नययौवनं ममविफलमिदमनरूपमिदयौवनं यामिहेकमिहशर
णांसखीजनवचनवंचिता १ ॥ अवपदम् ॥

नयंयोऽपनं इहनिनेनेवनेसखीजनस्यवचनैःहरेरागमनवचनैः वंचिताश्रहंकंशरणंशरणंरक्तिनारं
यामिगमिष्यामि किंतकमेवजलमेवजलमेवशरणंयामिजलप्रवेशोवरमित्यर्थः किमित्यतश्रा
हृयहहेत्याश्चर्ये सखीःहरिःकथितसमयेउक्तकालेपिवनेदंदावनेसंकेतस्थानेनययौहरेसापभो
गाभावात्ममैवनरूपंतस्ययौगपमपियौवनंविफलंनिरर्थकमित्यर्थः १॥ श्रीराम ॥ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

मया यदनुगमनाय यत्सङ्गमनाय यस्य तेन संतोषयितुं निशि रात्रौ गहनमपि निर्जनवनमपि शी-
लितं सेवितं तेन श्रीकृष्णेन हृदयं मम मदीयं हृदयं चेतः असमशरेण कामेन कीलितं विद्धं कृष्णागमनाभा-
वात् इत्यर्थः तेनानात्मानन्यस्य विरहानलं वियोगाग्निं किमिति विसहामि नसहामि मम मरणमेव वरं श्रे-

यदनुगमनाय निशि गहनमपि शीलितं तेन मम हृदयमिदमस
मशरकीलितं २ मम मरणमेव वरमतिवितथकेतना किमिति
विसहामि विरहानलमचेतना ३ मामहह विधुरयति मधुरयामि
नी कापि हरिमनुभवति कृतसुकृतकामिनी ४ ॥ श्रीरामा

यः मरणे विरहानलाभावात् कीदृश्या
हं अतिवितथं अनित्यं केतनं शरीरं यस्याः सा कृष्णेन शरीरस्य सौंदर्ययौवनभोगाभावात् ३ अहह इति दुः-
खानुकारे मधुरमधुयामिनी मनोज्ञा वासंतरात्रिर्मां विधुरयति विह्वलयति कापि कृतसुकृतका-
मिनी विहितपुण्या कामिनी हरिं कृष्णमनुभवति उपभुंक्ते ४ ॥ श्रीगोपालाय नमः ॥ ओम् ॥ ४८

अहह वलयादिमणिभूषणं कंकणाद्यलंकारं हरिविरहदहनवहनेन कृष्णवियोगाग्निधारणे-
न हेतुना बहुदूषणं अतिशयापचारं कलयामि मन्ये यस्मान्मणिभूषणमलंकारस्तापकत्वं भावः ५ ॥
स्रगपि पुष्पमालापि अतनुशरलीलया कामबाणविलासेन मां हृदि हन्ति कीदृश्या मां कुसुमवत् सु-
कुमारा कोमला तनुः शरीरं यस्याः तां कीदृश्या अतनुशरलीलया अतिविषमं विदारणशीलं स्वभावो यस्याः ता-

अहह कलयामि वलयादिमणिभूषणं हरिविरहदहनवहनेन बहुदूष
णं ५ कुसुमसुकुमारतनुमतनुशरलीलया स्रगपि हृदि हन्ति माम
तिविषमशीलया ६ अहमिह निवसामि नगणितवनवेतसा स्मरति मधु
सूदनो मामपि न चेतसा ७ हरिचरणशरणजयदेवकविभारती व
सतु हृदि युवतिरिव कोमलकलावती ८ ॥ राम ॥

या वाणं निहतं क्रियते ६ अहं इह कुंजे निवसामि अगणितमल्लिपिशः चालने पदं निधाय मां मधुसूदनः चेत-
सापि न स्मरति न ध्यायति मां इत्यर्थः ७ हरिचरणशरणा वितानस्य जयदेवकवेः भारती सर-
स्वती वाणी भक्तानां हृदि वसतु कीदृशी भारती कोमला अतिमधुरा कलावती कविकला-
युता च केव युवतिरिव यथा नायकहृदये कोमलकलावती सुकुमारांगी चतुःषष्टिकामकलायुता

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

र॰ मं॰ टी॰ ३५

क्रोधकलापकावसति ८ हंसस्यविलोकनेनकेनाह कांतः हंसः संकेतीकृत अभिसरणस्थाने संपादितः
मंजुः मनोहरः वंजुललताकुंजः वेतसलतागृहं तस्मिन्नपि प्रियसा नागतः नायातः तत्र का हेतोः काम
पिकामिनीनापि कामवश्यो न जगतः किंवा अथवा वेणुभिर्मित्रैः कलाकेलिभिः हास्यादिक्रीडाभिः

तत्किं कामभिकामिनीमवश्यगतः किंवा कलाकेलिभिर्बद्धो वंधु-
भिरंधकारविपिने भ्राम्यन् किमुद्भ्राम्यति ५ कांतः क्लांतमना मना-
गपि पथि प्रस्थातुमेवाक्षमः संकेतीकृतमंजुवंजुललताकुंजे

बद्धोऽयं स्थितः अथवा अंधकारविपिने गोष्ठे वनोपांते वनसमीपे भ्राम्यति किं मार्गभ्रमाद्भ्रमणं करोति अथवा
स्वल्पभ्रमाभावं तत्रैवाह कांतमनाः मत्प्रियतमाकुलीनः करणेन मनागपि स्वल्पमपि प्रस्था ३५
तेऽपागंतुमुत्तमोऽसमर्थः किं स्त्रीभिरुद्धः किमर्थः १० ॥ रस॰ ॥

उत्काचेयं नायिका उत्कालक्षणं उत्कंभाव विषयस्याः संकेते नागतः प्रियः तस्यनागमने हेतुं चिंतयं
त्यानु त्कलायथा यथानेतस्मिन्नित्यराभामाथवमंतवेणाह सोविनाऽगतोमसखीदृष्टा पत्रशेनेवसमागमा
हकीदृशीं सखीं विषादेनकार्यमस्य द्यामकांवक्रमत्तमा कीदृशी गुणाज्ञवारंतेहसं कयापिकामि
न्यारमितं क्रीडितं तनकयपि तां विषाकनामा कथं दृष्टवन्कामिन्यासोदृत दृष्ट्वेत्यर्थः यथा रसदृशानेयो

अपायानामापथमंतरेण सखी मियं वीक्ष्य विषादमूका विशं-
कमाना रमितं कयापि जनार्दनेदृष्टवदेतदाह ११ स्मरसमरोचि
तं विरचितवेशा गलितकुसुमदरविलुलितकेशा कापिमधुरि-
पुणा विलसतियुवतिरधिकगुणा १ ॥ अवपदम् ॥ श्री॰

यते तथा माद्देत्यर्थः पथाऽन्मादिन्याउक्तिः वसंतरागेण दृष्टवदितियुक्तंगीतेनाह ११ स्मरेति अत्र
पदं देसालिकामिधुवनिः कामिनीमधुरिपुणा हसेनसह विलसति क्रीडति कीदृशी सामर्थ्यकरणा
शक्तिरामितवर्णंदर्यैः निपुणगुणा कांतः कीदृशी स्मरसमरोचितः कामयुद्धयोग्यः विरचितः कृतो वेशो
लेकारादियया सा पुनः की गलितकुसुमेन पतितपुष्पकुंजादरविलुलिता ईषद्विरलितो व्यस्ताः केशाय ३६

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ पुनः कीदृशी हरेः परिरंभणेन वलितउत्पन्नो विकारो यस्याः पुनः कीदृशी कुचकलशयोरुपरितरलितो हा
गो॰ रो यस्याः २ विचलद्भिः कंपमानैः अलकैः चूर्णकुंतलैर्ललितः सुंदरः मुखचंद्रो यस्याः पुनः कीदृशी हरे
टी॰ स्तेऽधरपानरभसेन कृता तंद्रा निद्रानुभावनिद्रा यया सा ३ पुनः कीदृशी चंचलाभ्यां कुंडलाभ्यां दलि
४॰

हरिपरिरंभणवलितविकारा कुचकलशोपरितरलितहारा २
विचलदलकललिताननचंद्रा तदधरपानरभसकृततंद्रा ३ चं
चलकुंडलदलितकपोला मुखरितरसनजघनगतिलोला ४
दयितविलोकितलज्जितहसिता बहुविधकूजितरतिरसरसिता ५

तौ संस्पृष्टौ कपोलौ यस्याः मुखरिता शब्दायमाना रसना कांची यत्र जघने तस्य गत्या चांचल्येन लोला चंच
ला ४ दयितविलोकितेन हरेः समवलोकनेन लज्जितं संजातलज्जं हसितं हास्यं यस्याः सा बहुविधं
पिकपारावतकलहंसादीनामिव नानाप्रकारं कूजितं यत्र तादृशो यो रतिरसः क्रीडारसस्तेन रसिता ५ ४॰

पुनः कीदृशी विपुला बहुलाः पुलका रोमांचा यस्याः पृथुः महान् कंपो भंगास्तरंगाः यस्याः पश्चात्कर्मधारयः श्वसित
निमीलिते परमानंदावाप्तिजनितेन निमीलनेन विकसन् प्रकटीभवन् अनंगः कामो यस्याः निमीलितन्य
नेन सूचनकाले सूचितः ६ श्रमजलभरेण स्वेदजलाधिक्येन सुभगं मनोज्ञं शरीरं यस्याः पुनः

विपुलपुलकपृथुवेपथुभंगा श्वसितनिमीलितविकसदनंगा
६ श्रमजलकणभरसुभगशरीरा परिपतितोरसिरतिरणधीरा ७
श्रीजयदेवभणितमतिललितं कलिकलुषंशमयतहरिरमितं ८

सात्विकभावोत्पत्तिः सूचिता सात्विकभावस्वेदत्वका उरसि वक्षःस्थले परिपतिता वक्षःस्थलं व्याप्य स्थि
ता रतिः सुरतं पवरणः तत्र धीरा कुशला ७ श्रीजयदेवभणितं उक्तं वर्णितमित्यर्थः ह
रिरमितं हरेः संभोगः कलिकलुषं कलियुगपापं शमयतु कीदृशी हरिर
मितं अतिललितं अतिमनोहरं ८ ॥ रामचंद्र ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi.

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

अयेसखिचंद्रदर्शनविषादेनसखिंविप्रलब्धे अयंविधुश्चंद्रोममहृदयेमदनव्यथांकामपीडांतनोतिविस्ता
रयतिअतीवात्यर्थेन उद्दीपकविभावत्वात् कीदृशो विधुः विरहेणवियोगेनपांडुयन्मुरारेर्मुखांबुजंतस्य
सकलकमलस्यद्युतिः शोभायस्यसः पुनःकीदृशो वेदनांतामपितिरयन् आच्छादयन् पुनःकीदृशो मनो
भवःकामस्यसुहृन्मित्रं एवंभूतेनकस्याश्चिद्विपरीतसखिवर्गे अधुनाकस्याश्चित्स्वाधीनभर्तृकायानाः
यिकायाःक्रीडामाह स्वाधीनभर्तृकालक्षणं ... पतिःपार्श्वगतस्तिष्ठति विचित्रविभ्रमा

विरहपांडुमुरारिमुखांबुजद्युतिरयंतिरयन्नपिवेदनां विधुरतीवत
नोतिमनोभुवःसुहृदयेहृदयेमदनव्यथां ॥ समुदितमदनेरमणी
वदनेचुंबनवलिताधरे मृगमदतिलकंलिखतिसपुलकं मृ
गमिवरजनीकरे रमतेयमुनापुलिनवनेविजयीमुरारिरधुना १

कासौस्वाधीनभर्तृका ... मुरारिः ... यमुनापुलिने ... विजयी ...
जयीजयशीलोमुरारिः कृष्णोरमतेक्रीडते कथंरमतइत्याह रमणीवदने कांतामुखे सपुलकंरोमांचयु
क्तंयथास्यात्तथा मृगमदतिलकं कस्तूरीतिलकंलिखति कीदृशेवदने समुदितः ... मदनः ... ४१
चितः ... चुंबनेनवलितः ... यस्मिन् ... चुंबनस्था

तिलकंलिखतीत्यर्थः कस्मिन्किमिवरजनीकरेचंद्रेमृगमिवलिखतीत्यर्थः १ घनचयरुचिरेमेघसमू
हमनोहरे चिकुरेकेशपाशेकुरबककुसुमंरचयतिग्रथ्नातिपुनःकीदृशोतरलितानिचंचलीकृ
तानितरुणानामाननानिसुखानियत्र एवंभूतेरसंस्कृतायामित्यर्थः कीदृशंकुसुमंचपलाविद्युदिव

घनचयरुचिरेरचयतिचिकुरेतरलिततरु
णानने कुरबककुसुमंचपलासुष
मंरतिपतिमृगकानने २ ॥ राम ॥

सुषमाशोभायस्यतत्ताललितयोःलोहितत्वाद्विद्युत्साम्यं पुनःकीदृशो रतिपतिःकामःसएवमृग
स्तस्यकाननेवने यथामृगावासोवने तथाचिकुरेकामवासइतिकामजनकइत्यर्थः अस्मिन्नेवमे
घेविद्युद्भवतितरुणानां मेघसमयः कामजनकइतिमेघोदयेविरहिणीनामानिसहस्रमृत्यवे
॥ ॥ श्रीगोपालसहाय ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ २ ॥ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ गो॰ टी॰ ४२

सघने निविडे ऊरुयुगगगने ऊरुद्वयाकाशे अमलं निर्मलं मणिभरं मुक्ताहारमेव तारकपटलं नक्षत्र
समूहं घटयति योजयति मृगमदरुचिः कस्तूरीदीप्तिस्तया भूषिते पुनः कीदृशी नखपदं नखक्षत
मेव शशी द्वितीयः चंद्रः तेन भूषिते अलंकृते गगनपक्षे शोभनामेवायस्मिन् ३ मृदुभुजयुगले कोमल

घटयति सघने ऊरुयुगगगने मृगमदरुचिभूषिते मणिसरममलं तारकपटलं नखपदशशिभूषिते ३ जितविसशकले मृदुभुजयुगले करतलनलिनीदले मरकतवलयं मधुकरनिचयं वित

बाहुद्वये मरकतवलयं मरकतचित्रकंकणमेव मधुकरनिचयं भ्रमरसमूहं वितरति विरचयतीत्यर्थः ।
कीदृशी भुजयुगले जितविसशकले जितमृणालखंडे पुनः कीदृशी करतलमेव नलिनीदलं पद्म
पत्रं यत्र ईदृग्व्यवस्थितेन पद्मिनीपत्रशंका विसशकले भ्रमरसमूहः लिप्सतीति रूपकालंकारः ४ ॥ ४२

...गारसमूहे यास्मिन् ये जघने नितंबे मणिमयरशनं मणिकाञ्चीमेव तोरणं घटयति योजयति कीदृशी जघने
विपुलतरः महत्तरः अपघनः शरीरं यस्मात् निर्मांसलमित्यर्थः पुनः कीदृशी मनसिजस्य कामस्य कनक
निर्मिते सिंहासने इव कीदृशी मणिमयरशनं तोरणस्य वंदनमालिकायाः हंसनं निदके यत्र राजाधि
ष्ठाने उपविशति तदा चंदनमालिका वध्यते हृतवासने हृतं वासनं वस्त्रं यत्र वस्त्रापसरिमेखलां च

रतिगृहजघने विपुलापघने मनसिजकनकासने मणिमयरशनं तोरणहंसनं घटयति हृतवासने ५ चरणकिसलये कमलानिलये नखमणिपूजिते बहिरपवरणं यावकभरणं जनयति

भानीत्यर्थः ५ चरणकिसलये पादपल्लवे यावकभरणं अलक्तकपूरणं जनयति करोत्यर्थः कीदृ
शे हृदियोजिते श्रीकृष्णेनानुरागातिशयात् हृदयावकः रचयतीत्यर्थः कीदृशे हृदि कमलायाः
लक्ष्म्या निलये आश्रये नखाग्रमणिगणाः पुष्परागादिरत्नसमूहास्तैः पूजिते अर्चिते कीदृशं
यावकभरणं बहिः अपवरणं आच्छादकं ६ ॥ राम ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० गो० टी० ४३

हे सखि धनि खलहलधरसोदरे खले दुर्जने बलभद्रस्य भ्रातरि कृष्णे कामपि सुदृशं कामपि नायिकां सु
दृशां यौवनरूपगुणादिभिर्लावण्यवतीं स्वयमेव रमयति क्रीडयति किं इति विटपोदरे लताग्रहे अफले
निष्फले प्रयोजनरहितं सर्वथा शून्यं यथा स्यात्तथा चिरं बहुकालं किमवस्थितास्मि हे सखि वद कथय इति

रमयति सुदृशं कामपि सुदृशं खलहलधरसोदरे किमफलम-
वसं चिरमिह विरसं वद सखि विटपोदरे ७ इह रसभणने कृ
तहरिगुणने मधुरिपुपदसेवके कलियुगचरितं न वसतु दु
रितं कविनृपजयदेवके ८॥ राम०॥

यावत्कस्य सोदरः इति ७ इह मपि कवि राजजयदेवके कलियुगकृतं दुरितं पापं न वसतु न तिष्ठतु प्रार्थना
यां लोट् कीदृशे रसभणने कृष्णपदसेवके कतरि गुरुः पुनः कीदृशे कृतं हरिगुणने कृतं हरिगुणने च
रितं येन तत्र पुनः कीदृशे मधुरिपोः कृष्णस्य चरणसेवके श्रीकृष्णस्यानागमनात् दुःखितां सखी

मास्वासयन्नाह ८ हे सखि दूति तिक र्मकथालेय दि निर्दयो दयारहितः शठः धूर्तः वंचकः कृष्णो नायाः
तः न दूतां किं दूयसे संतप्ता भवसि अनागमने कारणमाह बहुवल्लभः स्त्रीयोषितः कृष्णः स्वच्छं
दे स्वेच्छया तत्र स्थाने रमते तेन त्वं किं दूषणं को पराधः तर्हि स कथमत्रागमिष्यतीत्याह पश्येति हे सखि
अद्य मम इदं चेतो मनः प्रियसंगमाय कृष्णस्य संभोगार्थं स्वयमेव यास्यति इति मे परज्ञानीहि कीदृ-

नायातः सखि निर्दयो यदि शठस्त्वं दूति किं दूयसे स्व
च्छंदं बहुवल्लभः स रमते किं तत्र ते दूषणम् पश्याद्य
प्रियसंगमाय दयितस्याकृष्यमाणं गुणैरुत्कंठा-
र्तिभरादिव स्फुटदिदं चेतः स्वयं यास्यति ९॥ ॥

शं चेतः दयितस्य कृष्णस्य गुणैः सौंदर्यादिभिराकृष्यमाणं वशीकृतं पुनः कीदृशं उत्कंठा औत्सुक्यं आर्
तिः कामपीडा तयोर्भरातिशयः तस्मादेव स्फुटत् विदीर्णं भवत् अपरमपि वस्तु नरस्य रज्जुसंस्थानीयं तेन वा
लसां कर्षणं दृश्यते इति अन्योपि गुणैः रज्जुभिराकृष्टः सन् यातीति ९॥ देशवराडीरागेण ॥ ५

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

वपरं देहमविषयाना प्यिका वनमालिना कृष्णेन रमिता क्रीडिता सा किशलयशयनेन पल्लवशय्यायां ननु पति
गी॰ नोपतप्ता भवति अथ च यया वनमालिना अरमिता सा किशलयशयनेन ननु पतति अपि तु तपत्येवेति काक्वा
गो॰ की रशेन वनमालिना अनिलेन वायुना तरलं चंचलं कुवलयं नीलोत्पलं तद्वत् नयनं यस्य तेन सार्धं रसाव
टी॰ लोकना रतिभावः अत्र गीते संभोग वियोगौ ज्ञातव्यौ १ विकसितं प्रफुल्लं यत् सरसिजं कमलं तद्वल्ल
४४

अनिलतरलकुवलयनयनेन तपति न सा किशलयशयनेन स
खि या रमिता वनमालिना १ विकसितसरसिजललितमुखे
न स्फुटति न सा मनसिजविशिखेन २ अमृतमधुरमृदुतरवचा
नेन ज्वलति न सा मलयजपवनेन ३ ॥ श्रीराधाकृष्णाय॰॥

लितं मनोहरमाननं यस्य एवंभूतेन वनमालिना या रमिता सा मनसिजविशिखेन कामबाणेन
न स्फुटति संभोगे वियोगे वसा न स्फुटति अपि वस्फुटत्येवेति काक्वा २ अमृतवन्मधुराणि मनो
ज्ञानि मृदुतराणि कोमलानि वचनानि वाक्यानि यस्य तेन वनमालिना या रमिता सा मलया- ४४
जपवनेन न ज्वलति न संदीप्यते संभोगे वियोगे तु न सा ज्वलति ज्वलत्येव ३॥ रामचंद्राय नमः॥

स्थलजलरुहाणां स्थलपद्मानां रुचिरिव रुचिर्येषां ते तादृशाः करचरणा यस्य तेन वनमालिना या
रमिता सा हिमकरकिरणेन चंद्रदीप्त्या न दह्यते नोपतप्ता भवति अविवक्षितनञर्थो भावः संभोगे वियोगे
तु न दह्यति अपि तु दह्यत एव स्थलपद्मस्थानिलोहितत्वमास्ते ४ सजलजलदसमुदयवत् समुदयमेघोदयवद्रु
चिरेण सुंदरेण वनमालिना या रमिता सा हृदि मनसि विरहभरेण विरहाधिक्येन न दलति अपि तु दलत्ये

स्थलजलरुहरुचिकरचरणेन लुठति न सा हिमकरकिरणेन ४
सजलजलदसमुदयरुचिरेण दलति न सा हृदि विरहभरेण ५
कनकनिकषरुचिशुचिवसनेन श्वसिति न सा परिजनहसनेन ६

व ५॥ कनकनिकषस्य सुवर्णरेखाया रुचिरिव रुचिर्यस्य तादृशं शुचि वसनं निर्मलवस्त्रं यस्य पीतांबरे
णेत्यर्थः तेन वनमालिना या रमिता सा परिजनहसनेन लोकहास्येन सखीहास्येन वा न श्वसिति न श्वा
सं करोति संभोगे वियोगे तु परिजनहसनेन लोकहास्येन सखीहास्येन वा न श्वसिति न श्वासं करोति किं
भोगे वियोगे तु परिजनहासेन सपत्नीहासेन न श्वसिति अपि तु श्वसित्येव ६॥ श्रीगोपालाय नमः॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ सकलभुवनेत्रैलोक्येयेजनायुवानस्तेभ्योपिवरोणश्रेष्ठेनतरुणेनचयुवाश्रनिकरुणेनातिदयावनावन
गो॰ मालिनायारमितासाकजंपीडांनवहतिइतिसंभोगेवियोगेसाकजंवहत्येवकीदृशीकृसेनकरुणामा-
टी॰ निक्रांतेननिर्दयेनेत्यर्थः ७ अनेनश्रीजयदेवेनभणितेनवचनेनयद्गीतरूपेणहरिरपिहृदयंभक्तानांवि
४५ शतुविशत्व श्रणुदात्वात् पापादिमलयानिलमाश्रीयते ८ ॥ ॥

सकलभुवनजनवरतरुणेन वहतिनसाकजमतिकरुणेन ७
श्रीजयदेवभणितमनमलेन प्रविशतुहरिरपिहृदयमनेन ८
मनोभवानंदनचंदनानिलप्रसीदरेदक्षिणमुंचवामतां क्षणंज
गत्प्राणनिधायमाधवंपुरोममप्राणहरोभविष्यसि ९ ॥ श्री॰

हेमनोभवानंदनकामप्रमोदजनकचंदनानिलमलयपवनप्रसीदप्रसन्नोभव रेदक्षिणेत्यनुकूल-
वापुनेदुःखकारित्वात् दक्षिणविनीत वामतांदुष्टत्वंमुंचत्यज हेजगत्प्राणप्राणभूतसर्वेषां क्षणमल्प ४५
कालेमाधवंपुरोनिधायकृष्णमग्रेकृत्वाममप्राणहरोभविष्यसि प्राणानमनसमयेहिकृष्णदर्शनम

पुनरपिसखींप्रत्याह अयंसखीसंवासः सखीभिःसहसमवासःरिपुरिवशत्रुरिवममनोदुनोतिसंता-
तापयति हिमानिलः शीतलवायुः शिखीवह्निरिवममनोदुनोति सुधारश्मिश्चंद्रोपिविषमिवदुनोति
तस्मिन्हृदयेदयारहिते प्रियेममहृदयंपुनःपुनरपिबलात् हठात् वलतेसंगच्छते निवार्यमाणमपि
तत्रैवसंगच्छते यतःकुवलयदृशांनीलोत्पलाक्षीणांवामःक्रूरःकामोनिकामनिरंकुशःअतिशये

रिपुरिवसखिसंवासोयंशिखीवहिमानिलोविषमिवसुधारश्मिर्य
स्मिन्दुनोतिमनोगते हृदयमदयेतस्मिन्नेवंपुनर्वलतेबलात्कुवल
यदृशांवामःकामोनिकामनिरंकुशः १० बाधांविधेहिमलयानि
लपंचबाणप्राणान्गृहाणनगृहंपुनराश्रयिष्ये किंतेकृतांतभ-
गिनिक्षमयातरंगैरंगानिसिंचममशाम्यतुदेहदाहः ११ ॥ श्री॰

नसेव्याचारी अपरंतत्स्वरूपं पुनरपिजीवननिरपेक्षतेनमलयादीन्प्रत्याह १० ॥ हेमलयानिलबाधांम-
मपीडांविधेहिकुरु हेपंचबाणकाममममप्राणान् गृहाणयथापुनरप्यहंगृहंनाश्रयिष्येनपास्यामि न
याप्राणान्गृहाणेत्यर्थः हेकृतांतभगिनियमनेतेनवक्तमयाशांत्याकियत्कभगिन्यालवणंतःवीचि

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

तेतिभावः मत्तरंगैः स्वकीयैः कल्लोलैरंगानिसिंच तेनममदेहदाहः शरीरसंतापः शाम्यतु मरणमेवम
वतित्यर्थः ११ इत्याक्षेपकः इंदिरोभ्रमरः मकरंदवत्पुष्परसवन्मंदरं यथास्यात्तथा गलन्त्या मंदाकि

सांद्रानंदपुरंदरादिदिविषद्वृन्दैरमंदादरादानम्रैर्मुकुटेंद्रनीलम
णिभिः संदर्शितेंदिंदिरं स्वच्छन्दमकरंदसुंदरगलन्मंदाकिनी
मेदुरं गोविंदस्यपदारविंदमशुभस्कंदायवंदामहे १२ प्रातर्नी
लनिचोलमच्युतमुरः संवीतपीतांशुकं राधायाश्चकितं विलो
क्यहसति स्वैरं सखीमंडले व्रीडाचंचलमंचलंनयनयोराधा
यराधानने स्वेरस्मेरमुखोयमस्तु जगदानंदायनंदात्मजः १३ ॥

इतिश्रीगीतगोविंदे ... सप्तमःसर्गः ॥७॥

न्याविपक्षगायामेदुरंस्निग्धमित्यर्थः अशुभस्कंदाय पापनाशाय १३ ॥ इतिश्रीगीतगोविंदटीका ४६
चतुरनागरोनामसप्तमःसर्गः ॥७॥ ॥ अधुना राधा प्रियंप्रातरागतं सहासाभ्यसूयंवचनमे

अथयामिनींकथमपि सकष्टं यामिनीं रात्रिं विनीय नीत्वा सा राधा प्रियंकृष्णं साभ्यसूयं असूयया सहितं यथा
स्यात्तथा आह उक्तवती कीदृशी स्मरशरैः कामबाणैर्जर्जरितापि विद्धापि कीदृशी प्रियं प्रभाते प्रातः स

अथकथमपियामिनींविनीयस्मरशरजर्जरिता
पिसाप्रभाते अनुनयवचनंवदंतमग्रेप्रणत
मपिप्रियमाहसाभ्यसूयम १ ॥ रागाह्ल·

मग्रे अनुनयवचनं अनुनयाय प्रबोधाय वाक्यं वचनं वदंतं कीदृशमपि अग्रेप्रणतमपि नम्रमपि अ
वतंदिनावर्ण्यते नलक्षणं उद्दीपनसमयं यस्याः प्रयानन्योपभोगवा
नभोगलक्षणांकितः प्रातरागच्छेत्साखंडिता १ ॥ यम·

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ अथ सूयावचनमेवाह रजनीति भैरवीरागः तल्लक्षणं सरोवरस्थे स्फटिकस्य मंडपे सरोरुहैः शंकरम
गो॰ र्चयन्ती तालप्रभेदश्रुतिपत्रगीता गौरीतन्वी नामतभैरवीयं ध्रुवपदं हरिहरीति हे वामकार अयं हे के
टी॰ शव याहि गच्छ हे माधव याहि कोपाधिकेन हि किं कैतववादं कपटवाक्यं मा वद हे सरसीरुह
४७ लोचन कमलनेत्र तां नायिकां अनुसर गच्छ या तव विषादं मनस्तापं हरति दूरीकरोति कथं कैतववा

रजनिजनितगुरुजागररागकषायितमलसनिमेषम् वहति
नयनमनुरागमिव स्फुटमुदितरसाभिनिवेशं हरिहरि याहि
माधव याहि केशव मा वद कैतववादं तामनुसर सरसीरुहलो
चन या तव हरति विषादं १ ध्रुवपदं ॥

दमित्याह हे कृष्ण तव नयनं स्फुटं
धारयति कीदृशं नयनं रजनिजनितेन रात्रिजनितेन गुरुणा अतिशयेन जागररागेण लसः निमेषः यस्य
चलनं यस्य कः अनुरागमिव उदितः कथितः रसः अन्यकामिनीविषयकशृंगाररसस्याभिनिवेशो लम्पर ४७

हे कृष्ण तव अरुणं ताम्बूलरागेण लोहितं दशनवसनं अधरं तनोः शरीरस्यानुरूपं सादृश्यं तनोति वि
स्तारयति कीदृशं दशनवसनं कज्जलेनांजनेन मलिनं कृष्णं यद्विलोचनं तेन संचुम्बनेन श्यामता
प्रतिपादनात् तनोरनुरूपत्वं अन्यस्यामनुरागस्य चिह्नं विनश्यति २॥ ॥

कज्जलमलिनविलोचनचुंबनविरचितनीलिमरूपं दशनवस
नमरुणं तव कृष्ण तनोति तनोरनुरूपं २ वपुरनुहरति तव स्मर
संगरखरनखरक्षतरेखं मरकतशकलकलितकलधौतलि
पेरिव रतिजयलेखम् ३ ॥ राम॰॥

हे कृष्ण तव वपुः शरीरं रतिजयलेखं स्मरविजयप्रशस्तिलिखनपत्रं अनुहरति अनुकरोति कीदृशं व
पुः स्मरसंगरे कामयुद्धे खराणां तीक्ष्णानां नखराणां नखानां क्षता न्यव रेखा यत्र कस्येव मरकतशकले
नीलमणिखंडे कलिता निर्मिता या कलधौतलिपिः सुवर्णरचिताक्षरविन्यासः तस्येव विशेषणं ३॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० गो० टी० ५८

नवेदमुदारंमनोज्ञंहृदयंमदनद्रुमस्यनवकिसलयपरिवारंतनपल्लवसमूहंव
हिःदर्शयतीवक्वा० हृदयेचरणकमलाद्गलत्पादपल्लवात्गलत्पतद्अलक्तकेनसिक्तमरुणितंकिसल
यपरिवारेणेवन्तत्ताभिधानत्वात् ४ भवदधरगतंतवाधरोष्ठवर्तमानंदशनपदंअन्यकामिनीदत्तंदन्तक्षतं
ममचेतसिखेदंसंतापंजनयतिकरोतीत्यर्थः एतद्दशनपदमधुनापितववपुर्मयासहाभेदंकथयती

चरणकमलगलदलक्तकसिक्तमिदंतवहृदयमुदारं दर्शयतीव
वहिर्मदनद्रुमनवकिसलयपरिवारं ४ दशनपदंभवदधरगतंम
मजनयतिचेतसिखेदं कथयतिकथमधुनापिमयासहतववपु
रेतदभेदं ५ वहिरिवमलिनतरंतवकृष्णमनोपिभविष्यतिनूनं क
थमथवंचयसेजनमनुगतमसमशरज्वरदूनं ६ ॥ रामक० ॥

र्थः नविद्यतेभेदोयस्य एवंतववपुर्वाभेदोनास्तीतिसूचयत्येतदपिपरोक्षमितिमयासहाभेदमुदि
ति ५ नूनमितिवितर्केहेकृष्णतवमनःचित्तमपिवहिरिवमलिनतरंभविष्यतीतिनकेवलमित्यर्थःन्य
थाकथंतानमित्याहअथवान्यथानुगतमेवकंजनंमल्लक्षणंकथंवंचयसिप्रतारयसिकी० जनंअस

मशरःकामस्तस्यज्वरेणपीडयादूनं ६ अबलाकवलायस्त्रीणांग्रसनार्थंभवान्वनेषुभ्रमतिअत्रतोपोपिकिं
चित्रंकिमाश्चर्यंयतःपूतनिकैवबालस्यपूतनावधेनिर्दयंदयारहितंबालचरित्रंबालचेष्टितंप्रथयति
ख्यापयति हेतुपूर्वयानिर्दयेनिसंवादप्रसंगेनायासप्रुनानयावल्लभाग्नातोस्मिन्तायपूतिनिसप्रतिकोमलां
गीनाभक्षकेग्रासेतवकिंचित्रमितिभावः ७ हेविबुधाःपंडिताभक्ता इत्यर्थः श्रीजयदेवभणितंश्रु

भ्रमतिभवानबलाकवलायवनेषुकिमत्रविचित्रं प्रथयतिपूतनि
कैववधूवधनिर्दयबालचरित्रं ७ श्रीजयदेवभणितरतिवंचित
खंडितयुवतिविलापं शृणुतसुधामधुरंविबुधाविबुधालयतोपि दुरापं

वंचिताश्चतएवखंडिताप्रुवतिःपश्चात्कर्मधारयःतस्यारत्यासंभोगेनवंचितावारहितारतिवंचिताचसाखंडि
ताचेतितथारतिवंचिताखंडिताचसायुवतिश्चेतिपुनःकर्मधारयेपूर्ववत् अन्यदासपवदावितनायकः पर
स्त्रीसंभोगदर्शनाव्यक्तखंडितामामज्ञायास्तरेतेनतोषयत्यपि अप्रुनेयंतत्तनयेत्यर्थः अतएवरतिवंचिताश
ब्देनपुनरुक्तिःतस्याविलापःरोदनं श्रीजयदेवभणितमध्यासीरतिवंचिताखंडितायुवतिविलापंश्रु
तिनेहिपंडिताःशृणुत किंभूतंसुधामधुरंअमृतवन्मनोहरंपुनःकी० विबुधालयतअपिस्वर्गादपिदु

५८

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

तापं स्वस्य भंगित्रयःपंदिनेदेव लंदितालत्तणं निशाकथायमकलीकृतनायनेनमारीन लक्षणविशेषा-
विचित्रितागः यस्याः कृतोपि कस्मेनिपतिः प्रयानेसालंदिनेनिकथिताकविभिःप्रतीपैः सायधापुनर-
पिकंसंसाभ्यस्यमाह ८ हे कितवप्रतेयद्यतवदालोकस्त्वदर्शनं प्रख्यातस्पलोकप्रसिद्धस्य प्रणयभ
रस्य श्रयानिवायस्य भंगेन नाशेन य:शोकः दुःखं तस्मादपि किमपि निर्वक्तुमशक्यां लज्जां जनयति कृतः

तदेवं पश्यंत्याः प्रसरदनुरागं बहिरिव प्रियापादालक्तकस्फुरितमरु-
णच्छायहृदयं ममाद्यप्रख्यातप्रणयभरभंगेन कितव त्वदा-
लोकः शोकादपि किमपि लज्जां जनयति ८ ॥ राम ॥ ॥

त्वाहृक्कीदृशं यावमम इदं प्रियापादालक्तकेनच्छुरितेन स्फुरत्कौंकुमंपेन कांतावरणाप्रकमपनिमनवहृदयं अन
एवारुणं संध्यारागः तस्य यो तत्र यो वोदा भिविधनेयस्यं प्रथवारुणाकृतसंध्यारागः तस्य योतन्नगौ-
रां अरुणाच्छायहृदयेनिपाठे अरुणालोहिताच्छायाकांतिर्यस्यपश्चात् हृदयेन सह वर्तमानस्य तस्य किमि

कंसरिपोः श्रीकृष्णस्य वंशीरवः वेणुध्वनिः वोयुष्माकं श्रेयांसि कल्याणानि व्यपोहयतु वर्धयतु कीदृशः
वंशीरवः कुरंगीदृशां मृगाक्षीणां अंतर्मोहनं मनोमोहः मौलिघूर्णनं साधुसाधिति हृष्टाशिरःकंपने
सात्त्विकभावेन शिरःचालनं चलन्मंदारविध्रंसनं संभजमानस्य गंभीरध्वनेरवस्त्रंसनं विवरनाकर

अंतर्मोहनमौलिघूर्णनचलन्मंदारविध्रंसनस्तब्धाकर्षणदृष्टिहर्षणमहा-
मंत्रः कुरंगीदृशां दृप्यद्दानवदूयमानदिविषद्दुर्वारदुः-
खापदां भ्रंशः कंसरिपोर्व्यपोहयतु वः श्रेयांसि वंशीरवः ११ ॥ ८
इति श्रीगीतगोविन्दटीकेविलसल्लक्ष्मीपतिनो माहमः सर्गः

णां स्तब्धाकर्षणेन दृष्टिहर्षणे महामंत्रः सिद्धमंत्रः पुनः कीदृशः दृप्यद्भिःएप्रमत्तैः दानवैः दूयमाना
नां उपताप्यमानानां दिविषदां दुर्वारदुःखापदां अनिवार्यकष्टविपदां भ्रंशः विनाशकः ११ इति
श्रीगीतगोविन्दटीकेविलसल्लक्ष्मीपतिनो माहमः सर्गः ॥
॥ ८ ॥ राम ॥ राम ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० गो० टी० ५० मुरारौ प्रणयकोपेन प्रियं निर्भर्त्स्य कलहान्तरितात्वं प्राप्तां संतप्यमानां राधां सखी प्रबोधयति अथ तां नेतरां कलहान्तरितां नाम नायिकां सखी गीतेनानेन आह वाच कीदृशीं मन्मथखिन्नां कामेन दीनां रतिरस भिन्नां संभोगरागेण विनाकृतां विषादसंपन्नां अनुचिंतितहरिचरितां अनुध्यापितहरिचेष्टां कलहान्तरितावस्थामाह माधवे प्रणयकोपविशेषणीतया चाटुकारमपि अवधीर्य विशेषज्ञातैः संतप्य

तामथ मन्मथखिन्नां रतिरसभिन्नां विषादसंपन्नां अनुचिंतितहरिचरितां कलहान्तरितामुवाच सखी १ हरिरभिसरति वहति मधुपवने किमपरमधिकसुखं सखि भवने माधवे मा कुरु मानिनि मानमये १ ध्रुवपदम् ॥

हे मानवति सखि राधे कोपवशात् कलहान्तरितेऽसाम्प्रतं गर्जरीरागेण १ रूपकतालः ध्रुवपदं अयि मानिनि कुपिते माधवे श्रीकृष्णे मानं रोषं मा कुरु हे सखि राधे मधुपवने वसंतवाते वहति सति हरिः कृष्णः अभिसरति त्वय्यायाति भवने गृहे किमपरमधिकसुखं इदमेवेत्यर्थः मृदुपवने ५०

इति वा पाठः १ हसन्हलपरिशीलनविलासाभावात् किं निःप्रयोजनीकुरुषे कीदृशं तालफलादपि गुरुं बिल्वफलाभ्यामित्यर्थः अतिसरसमतिशयरसयुक्तं तस्मिन्स्थूलताद्यौचित्यपक्षेत्यर्थः २ अथैवं दीनां विकलां दृष्ट्वा नानौ किं विषादं करोषि किं रोदिषि कुरु सकला समग्रा तव युवतिसभा हसति गोष्ठीतव

तालफलादपि गुरुमतिसरसं किमु विफलीकुरुषे कुचकलशं २॥ किमिति विषीदसि रोदिषि विकला विहसति युवतिसभा तव सकला ३ कति न कथितमिदमनुपदमचिरं मा परिहर हरिमतिशयरुचिरं ४ मृदुनलिनीदलशीतलशयने हरिमवलोकय सफलय नयने ५ जनयसि मनसि किमिति गुरुखेदं शृणु मम वचनम्

सर्वोपि नयति हसति ३ अचिरं सांप्रतमेव कतिवारान् अनुपदं स्थाने स्थाने मयेदं न कथितं नोक्तं अतिशयरुचिरं अतिशोभितं मनोहरं च हरिं मा परिहर ४ कमलपत्रशीतलशय्यायां हरिमवलोकय एवं नयने चक्षुषी सफले कुरु ५ इत्येवं क्रमेण मनसि किमर्थं बहुमहत् खेदं दुःखं जनयसि उत्पादयसि इदं शृणु मम वचनं शृणु कीदृशं वचनं अनुचितं हितः चोचितः सानिध्यमत्र ६॥ राम॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ गो॰ टी॰ ५१

मद्वचनं श्रोतव्यं हरिरुपयाति त्वत्समीपमागतो भवति बहु मधुरं वदति हे सखि हृदयं अतिवि-
धुरमतिविकलं किं करोषि विधुरः स्यात् प्रविश्लेषो विधुरो विकलो भवेत् ७ श्रीजयदेवेन कविना इदं गीतं र-
सिकजनं सरसलोकं सुखयतु सुखितं करोतु कीदृशं अतिललितं रागतालस्वरादीनामैव सम्यगस्ति

हरिरुपयाति वदति बहुमधुरं किमिति करोषि हृदयमतिविधुरं ७
श्रीजयदेवभणितमतिललितं सुखयतु रसिकजनं हरिचरितं ८

मनोहरं पुनः कीदृशं हरिचरितं हरिसंभवं अतिशयरोषवशात् प्रणतमपि प्रियं परिहरंतीं
सखीं तां सखी आह ८ ॥ हे विपरीतकारिणि
विपर्ययविधायिनि तस्मिन्प्रिये त्वं प्रेमभरवा ५१

ति स्निग्धे परुषासि निष्ठुरभाषिणी भवसि यस्मात् अथवा तस्मिन् स्निग्धे स्नेहवति त्वं परुषासि निस्पृहा-
सि यस्मात् प्रणमति विनयी भवति तस्मिन् स्तब्धासि दुरवस्थितासि यस्मात् रागिणि सानुरागे तस्मिन् द्वेष-
स्थासि यस्मात् उन्मुखे तस्मिन् संमुखे विमुखतां यातासि तस्मात् श्रीखंडचर्चा चंदनेनानु-

स्निग्धे यत्परुषासि यत्प्रणमति स्तब्धासि यद्रागिणि द्वेषस्थासि
यदुन्मुखे विमुखतां यातासि तस्मिन्प्रिये तद्युक्तं विपरीतकारिणि
तव श्रीखंडचर्चा विषं शीतांशुस्तपनो हिमं हुतवहः क्रीडामुदो
यातनाः ९ इति श्रीगीतगोविंदे मदनमुकुंदो नाम नवमः सर्गः ९

लेपः विषमिव शीतांशुः चंद्रः तपनः सूर्य इव हिमं हिमो हुतवहः वह्निरिव क्रीडामुदः केलिप्रमोदाः
यातना तीव्रवेदना इव इति सर्वं युक्तमेव विपरीतकारित्वात् सर्गोनेक विविधं वर्णनेये श्रीकृष्णच-
रणकमलवंदने स्थाने ९ ॥ इति श्रीगीतगोविंदे सटीके मदनमुकुंदो नाम नवमः सर्गः ॥ ९ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

इदानीमनिशायसृणरोपांसान्कंठः श्रीकृष्णोनिशीलेनानिवृत्तियेनतामनुनयतिपतत्स्मिन्नवसरेहरिःकृष्णः दिनांते दिनावसाने उपेत्यागत्यसमीपेमागत्यसानंदगद्गदपदंहर्षविकलाक्षरंयथास्यात्तथेत्युवाच कीदृशीमसृणाःस्निग्धोरोषवशात्कोपाद्रागोयस्याःमसृणाः कर्कशोस्निग्धेहृष्यायांमसृणोभवेत् पुनः

अत्रांतरेमसृणरोषवशादसीमनिःश्वासनिःस
हमुखींसुमुखीमुपेत्य सव्रीडमीक्षितसखी
वदनांदिनांतेसानंदगद्गदपदंहरिरित्युवाच ॥१॥

कीदृशी असीमैर्निरवधिभिः निःश्वासैः निःसहमसमर्थंमुखंयस्याः पुनः किंभूतांसलज्जंयथा
स्यात्तथाईक्षितं अवलोकितं सखीवदनंयया
देशीरागेणगीयते
ललितेन ॥१॥

तववदनचंद्रमाःमममुखचंद्रःममलोचनचकोरंनेत्रपक्षिविशेषंरोचयतिप्रीणयतिकिंभूतःस्फुरदधरशीधौ पयेदंतरोचमानस्यकोपात्कंपमानस्यवाअधरस्यमधरोष्ठेनतावत्शीधवेथो अनवपदं हेप्रियेचारुशीलेशो भनचरित्रेमयिअनिदानेअकारणंमानंरोषंमुंच मदनानलःकामाग्निः मममानसंचित्तंसपदि

वदसियदिकिंचिदपिदंतरुचिकौमुदीहरतिदरतिमिर
मतिघोरं स्फुरदधरशीधवेतववदनचंद्रमारोचयतुलो
चनचकोरं प्रियेचारुशीलेमुंचमयिमानमनिदानं ध्रु
वपदं सपदिमदनानलोदहतिममममानसंदेहिमुखक

मलमधुपानमिति तवाननवदनमेवकमलंतस्यपानेदेहि किंचिदपिस्वल्पमपियदिवदसितदादंतरु
चिकौमदीदंतकांतिरोचिते ज्योत्स्नादरतिमिरंममत्रासांधकारंअतिघोरमतिभयंकरंहरतिविनाशयत्ये
ति तववदनचंद्रमाइत्यादिपकोनविंशोनुवृत्तानसंक्षेपतेप्रथमेममलेकोलिलोचनरंजकस्यसदृश
मिदं यतोनीलनलिनाभंप्रसन्नयनंतयारतोहत्नमदंचक्षुसोनीलनलिनाभः नम्लानमामपि

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ नवकुचकुंभयोः स्तनकलशयोरुपरि मणिमंजरी हारलता स्फुरन्ती दीप्यमाना सा हृदयदेशं रंजयतु तव घनज
गो॰ घनमंडले नितंबस्थले रशनाभारं देशोपि रशनापि रसतु शब्दं करोतु मन्मथनिदेशं कामाज्ञां घोषयतु २ हेम
टी॰ सृणवाणि स्निग्धवाक्ये तव चरणद्वयं पादयुग्मं सरसलसदलक्तकरागं करवाणि वह रसेन शृंगारेण व
५३ र्तमानं सरसः न स्निग्धारालक्तकरागो दर्प्यजनानां शृंगारोदयकारणं निमित्तत्वादलक्तकरागः

स्फुरतु कुचकुंभयोरुपरि मणिमंजरी रंजयतु तव हृदयदेशं रसतु रश
नापि तव घनजघनमंडले घोषयतु मन्मथनिदेशं २ स्थलकमल
गंजनं मम हृदयरंजनं जनितरतिरंगपरभागं भण मसृणवाणि
करवाणि चरणद्वयं सरसलसदलक्तकरागम् ३ ॥ राम ॥

एवं सरसः शृंगारादौ विपरीतविकारादौ च रसः सरसः सरसस्पृहाकारकस्मात् लसन् कांतिमंतो इति
दृश्योलक्तकरागो यत्र कीदृशं चरणद्वयं स्थलकमलगंजनं पुनः कीदृशं मम हृदयरंजनं मम चित्ताकर्ष
णकारि पुनः कीदृशं जनितरत्यादिना जनितं रतिरंगस्य रमणप्रवेशस्य परिभ्रमो येन चरणद्वयस्पर्शनात्क ५३

पणानां युनीव कामो इकोभवतीत्यर्थः ३ हे प्रिये पादपल्लवं चरणकिसलयं मम शिरसि निधेहि अर्पय कीदृशम
स्लोहितत्वादिना भवचेष्टनरूपणे कीदृशं स्मरगरलखंडनं कामविषनाशनं पुनः किंविशिष्टं मंडनमिवा
लंकारमिव उदारं महत्तरं मयि दारुणो ज्वलतः मदनकदनारुणः सूर्यभावः सज्वलति
दीप्यते तदुपाहितविकारं तेन मदनकदनारुणेन निर्मितं विकारं संतापं तव पादपल्लवो हरतु ४ हे सु

स्मरगरलखंडनं मम शिरसि मंडनं देहि पदपल्लवमुदारं ज्वलति मयि दा
रुणो मदनकदनारुणो हरतु तदुपाहितविकारं ४ सत्यमेवासि
यदि सुदति मयि कोपिनी देहि खरनयनशरघातं घटय भुजबं
धनं जनय रदखंडनं येन वा भवति सुखजातम् ५ ॥ राम ॥

इति चारुदर्शने यदि सत्यमेव मयि कोपिनी असि कुपितासि तदा तीक्ष्णनयनबाणेन हननं देहि भुजबंधनं
बाहुभ्यां संयमनं घटय वेष्टय रदखंडनं दंतैरधरदारणं जनय अथवा किं विशिष्टं येन वा प्रकारेण तव
संजातं सुखसंतोषोत्पत्तिर्वा भवति तमेव कुरु इत्यर्थः जातं जातो जन्म यस्य सः कर्तुं तव प्रभूणामपराधि
भुजनेषु विविधारंभो भवति तदेन ह्यागं जनितागतालोकनाधराद्यास्मानि कुरु घनकमित्यर्थः ५॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰
गो॰
टी॰
५४

हे प्रिये त्वं मम जीवनमसि त्वं मम भूषणमसि त्वं मम भवजलधिरत्नमसि इह त्वदुपरि तया भवती सततमपि मयि प्र
न्नरोधिनी सानुकूला भवतु तत्र विषये मम हृदयमतियत्नं युतिशयेन यत्नः प्रयत्नो यस्य ६ हे तन्वि हे सुदं
गितव लोचनं नेत्रं स्वभावतो नीलनलिनाभमपि कोकनदरूपं कोपेन रक्तोत्पलस्य रूपं धारयति हे सुमा
नान् कुसुमशरबाणभावेन कामबाणचेष्टया यदि रंजयसि प्रिया कामबाणो भूत्वा यदि रमयसि तेन मोक्षो

त्वमसि मम जीवनं त्वमसि मम भूषणं त्वमसि भवजलधिरत्नं भवतु भ
वतीह मयि सततमनुरोधिनी तत्र मम हृदयमतियत्नं ६ नीलनलि
नाभमपि तन्वि तव लोचनं धारयति कोकनदरूपं कुसुमशरबाण
भावेन यदि रंजयसि कृष्णमिदमेतदनुरूपम् ७ इति चटुलचाटुपटु
चारु मुरवैरिणो राधिकामधि वचनजातं जयति जयदेवकविभारती

रयसि एतदनुरूपं एतस्य नीललोचनस्य रंजितस्य कर्म विधानाय ७ मुरवैरिणो कृष्णस्य राधिकामधि रा
धिकां लक्षीकृत्य वचनजातं जयति जयोत्कर्षं भवति कीदृशस्य हरेः चटुलचाटुपटोः चंचलप्रसादवचना
सचारोः सुंदरस्य एतत्सर्वकर्मधारयांनरीतस्य व्याख्यानं कीदृशं वचनजातं जयदेवकविभारतीभूषिते ५४

जयदेवकवेर्भारत्या वाण्या भूषितं पुनः कीदृशं मानिनीजननिनतशांतेस्तस्य येन वचनजातेन तच्छ्रा सं
तामुद्देकस्या उपधालोपः निज्ञः ८ हे प्रणयिनि कृतातंके कृता शंका यया सा तया शंकामन्यस्त्रीसंभो
गजां परिहर मम स्वांते मनः करणे तया घनस्तनजघनया क्रांते नः तएव परान्नवकाशिनि परस्यान्नवकाश
वति मम मनः वितनोरनंगादन्यः कोपि धन्यः पुमान् प्रयत्नोपि न विशति परीरंभारंभे व्यालिंगनारंभे विधे

परिहर कृतातंके शंकां त्वया सततं घनस्तनजघनया क्रांते स्वांते
परानवकाशिनि विशति वितनोरन्यो धन्यो न कोपि ममांतरं प्र
णयिनि परीरंभारंभे विधेहि विधेयतां ८ मुग्धे विधेहि मयि निर्दयदं
तदंशं दोर्वल्लिबंधनिबिडस्तनपीडनानि चंडि त्वमेव मुदमंच न पं
चबाणचंडालकांडदलनादसवः प्रयांतु ९

पद्मं विधेयतां प्रयत् ९ हे तन्वि हृष्टा मौनं भाषणे मौनमपि न ददाति हे तन्वि पंचमरागं प्रपंचय विस्तारय म
धुरालापैरालापं विनोदय अपसारय हे सुमुखि दृष्टिभिः दर्शनैः विमुखीभावं तावत् त्वं मुंच वयं मानेन परिह
र हे मन्मेम स्वयमतिस्निग्धो यं प्रियतम एवमुपसादनायोपस्थितः १० ॥ श्रीगोपालाय नमः ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

पंचमोरागभेदेस्मात्पंचानामपिपूरणो पंचमस्तुतेरेहृद्येपंचमीपांडवस्त्रियां हेमुग्धेमूढेमयिनिर्दयंदं
गी॰ तेनदशनेदंशं दोर्वल्लीबाहुलतयाबंधनिविडस्तनपीडनानिविधेहिकुरु हेचंडिस्वमेव ११ हेचंडिनवकोपे
गो॰ नप्रायःबाहुल्येनत्वन्मुखसेवयासपुष्पायुधःकामःविश्वंविजयते विश्वविजयद्वारापुष्पाणिपुष्पाणि
टी॰
५५

मुग्धेविधेहिमयिनिर्दयदंतदंशंदोर्वल्लिबंधनिविडस्तनपीड
नानि चंडित्वमेवमुदमंचनपंचबाणचांडालकांडदलनादस
वःप्रयांतु ११ बंधूकद्युतिबांधवोयमधरःस्निग्धोमधूकच्छ
विर्गंडश्चंडिचकास्तिनीलनलिनश्रीमोचनंलोचनं नासाभ्ये
तितिलप्रसूनपदवींकुंदाभदंतिप्रिये प्रायस्त्वन्मुखसेवयावि

जयतेनकामः तानितानिनेत्रविनोदवस्तूनिसंतिइत्यतोब्रूते तवाधरःबंधुजीवशोभाबंधुःतत्सदृशइत्या
र्थः मधुरःस्निग्धोमधूकच्छविः मधूकपुष्पद्युतिः गंडः कपोलः विरहिणांगंडःपांडुर्भवतीत्यभिप्रा
यः मधूकपुष्पंहिनवनीतनिभंभवति तथातवलोचनेइंदीवरशोभायासारकंतवनासातिलपुष्प ५५
प्रसादंवेतिज्ञानानि कुंदस्याभाइवाभायेषांतेतादृशादंतायस्याःसातस्याःसंबोधनेहेकुंदाभदंति १२

हेशशिमुखितवमुखेनेतवभंगुरभ्रूःकुटिलभ्रूःकालसर्पइवभातिदीप्यते कीदृक् युवजनानांमोहना
करालोभीषणःसचासौकालसर्पश्चेतिकर्मधारयः तस्माद्उदितभयस्यभंजनायमथनाययूनांतवाधरा
त्वदधरसीधुसुधापानंसिद्धमंत्रः विषसंहारणेगुणितइतिकालेकारोयं यथा मालपंकजारोगसिन्धूल

शशिमुखितवभातिभंगुरभ्रूर्युवजनमोहकरालकालसर्पः त
दुदितभयभंजनाययूनांत्वदधरसीधुसुधैवसिद्धमंत्रः १३ दृ
शौतवमदालसेवदनमिंदुवत्संदरं गतिर्जनमनोहरा विजि
तरंभमूरुद्वयं रतिस्तवकलावतीरुचिरचित्रलेखेभ्रुवा वहो
विबुधयौवनंवहसितन्विपृथ्वीगता १४ ॥ श्री॰

तानतंकीवते हेतन्वित्वंविबुधयौवनंवहसिकीदृशासतीपृथ्वीगतासतीतवदृशौलोचनेमदालसे
वदनंइंदुरिवकांतिमत् तवगतिःजनमनोरमा तवोरुद्वयंविजितरंभंतिरस्कृतकदलीदंडमित्यर्थः
रतिःतवकलावतीरमणशीलाभ्रुवौरुचिरचित्रलेखेरुचिराचित्रलेखाययोः १४ ॥ श्रीराम॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी०
गो०
टी०
५६

हरिःकृष्णोवोयुष्माकंदर्पैतनुतांविस्तारयतकीदृशंकृष्णःकुवलयापीडेनकरिणासार्धंसंग्रामेसंभेदवा
न् किंभूतेनकुवलयापीडेन राधायाःपीनयोःपयोधरयोःस्मरणकृतौकुंभौयस्यतेन भ्रमरःखिद्यति

प्रीतिंसंतनुतांहरिःकुवलयापीडेनसार्द्धंरणे
राधापीनपयोधरस्मरणकृत्कुंभेनसंभेदवान्
यस्मिन्विद्यतिनीलवीक्षणमयंक्षिप्रेक्षिपत्यंकु
शं कंसस्यालमभूज्जितंजितमितिव्यामोहकोला
हलः १५ इतिश्रीगीतगोविंदेचतुरचतुर्भुजोनाम दशमः सर्गः १०॥

राधापीनपयोधरस्मरणजन्मनामनोजजन्मनासात्विकाभावात् खिद्यति तथापिनहृषीनीलवीक्ष
णंचक्षुषीअंकुशंसद्यःक्षिप्रंक्षिपतियस्मिन् अस्मिन्सतिकंसस्यास्यजितंजितमितियोव्यामोहः
तेनकोलाहलःसम्भ्रमःनिरर्थकोऽभवत् तथाप्रीतिंसंतनुतांहरिर्वःप्रियसखिनि १५ इतिश्रीगीतगोविंदे टीकायां दशमः सर्गः १०॥

कापिसखीनिरवसादांराधांजगादकृतवेशेकेशवेकुंजशय्यांगतवतिसतितांमृगाक्षींराधांसुचिरंचिरकालेनअनुन
येनप्रीणयित्वा कुंजशय्यांकेशवेगतवतिसति कीदृशेकेशवेकृतोवेशोयेनतस्मिन् कीदृशींराधांवि
रचितारुचिरामनोज्ञाभूषाभूषणंयस्याः तांदृष्टिमोषसमानिदृष्टिमोषःकर्मणाः तादृशेप्रदोषेसंध्या

सुचिरमनुनयेनप्रीणयित्वामृगाक्षीं गतवतिकृतवेशेकेशवेकुं
जशय्यां रचितरुचिरभूषांदृष्टिमोषप्रदोषे स्फुरतिनिरवसादां
कापिराधांजगाद १ विरचितचाटुवचनरचनंचरणेरचितप्रणि
पातं संप्रतिमंजुलवंजुलसीमनिकेलिशयनमनुयातं मुग्धेम
धुमथनमनुगतमनुसरराधे १॥ ध्रुवपदम् ॥

यांस्फुरतिसति प्रदोषेरजनीमुखमित्यमरः वसंतरागःरूपकतालः १ ध्रुवपदं हेराधेमुग्धेअनुगतंमधुम
थनंश्रीकृष्णंअनुसरानुगच्छ कीदृशंविरचिताप्रियवचनरचनायेन चरणेरचितःप्रणिपातोयेनतंसंप्र
ति मंजुलस्यमनोज्ञस्यवंजुलस्यवेतसस्यसीमनिपर्यंतेकेलिशयनंक्रीडाशयनमनुयातमनुगतं १॥

५६

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० गो० टी० ५८

जघनस्तनभारस्य भरो विहारो यस्याः कीदृशी मन्मथनंदसिद्धं मंथरः चरणविहारो यस्यास्तां मुखरितः शब्दितो मणिमंजीरो यस्यास्तं मरालविकारं विधेहि मरालः पक्षिविशेषस्तद्वत् २ हे सखि रम

णीयतरं च श्रुणु तरुणीजनस्य मोहनो मधुरिपोः कुसुमशरासनशासनवंदिनि पिकनिकरे कोकिल

जघनस्तनभारभरे दरमंथरचरणविहारं मुखरितमणिमंजीरमुपैहि विधेहि मरालविकारं २ श्रृणु रमणीयतरं तरुणीजनमोहनमधुरिपुरावं कुसुमशरासनशासनवंदिनि पिककनिकरे भज भावं ३ अनिलतरलकिसलयनिकरेण तमालललतानिकुरंबं प्रेरणमिव करभोरु करोति गतिं प्रतिमुंच विलंबम् ४ ॥ श्रीराम०

समूहे भावं अभिप्रायं भज कीदृशे पिकनिकरे कुसुमशरासनस्य कामस्य शासनवंदिनि आज्ञापाठके स्तुतिपाठके वंदिशब्दः प्रसिद्धः ३ हे करभोरु गतिं प्रति विलंबं मुंच यतः तमालस्य लतानिकुरंबं तत्पि

अनिलचलितपल्लवाग्रेण करेणेव प्रेरणां करोतीव प्रेरणां हस्तलताकरेण भवति यतः अनिलेन वातेन तरलः चंचलः किस ५८

लयनिकरः पल्लवसमूहः स एव करस्तेन ममाग्रे व्याहारकनिष्ठकरस्य करभो बहिः करभाविव ऊरू यस्याः संबोधने ४ हे कुचकुंभं पृच्छ कीदृशं सूचितः प्रियपरिरंभो येन कथं अनंगतरंगवशादिव कामोर्मिवशादि व स्फुरितं चलितं यस्यां मनसि जोर्मिवेगो वर्तते तया प्रियतमो वृत्तः इति परिरंभस्तु तत्र कामोद्रेकः कथं ज्ञायते इत्याह स्फुरितं इति चलितं कुचकुंभं विना कामजेन भावेन स्तनो न स्थिरतां याति स्पृशलोभव

स्फुरितमनंगतरंगवशादिव सूचितप्रियपरिरंभं पृच्छ मनोहरहारविमलजलधारममुं कुचकुंभं ५ अधिगतमखिलसखीभिरिदं तव वपुरपि रतिरणसज्जं चलितवलितरशनाध्वनिडिंडिममभिसर सरसमलज्जम् ६ ॥ राम ॥

तः अनयं मनोहरहार एव जलधारा यस्य तत्कुचकुंभस्य योर्हि प्रणं कुंभः चलितो व्यापतेन तस्य वा जलधारा पतति अयं परिणाहो पयोधरः चलितो भ्रमः भूषणतया वा स्थितो विमलो हारो जलधाराले नकविनोद्येत्तने ५ हे सखि नववपुरिति रतिरणसज्जं समरसंग्रामसज्जं इमिव अखिलसखीभिः अधिगतं चलितायाः कंपितायाः रशनायाः कांच्याः ध्वनिर्डिंडिमो यत्र तथा सरसं सलज्जं यथा स्यात्तथा।

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी॰ गो॰ टी॰ ५८

करेण सखीमवलंब्य सलीलं यथास्यात्तथात्वमभिसर गच्छ स्मरशराः कामबाणाः तद्वत्सुभगो मनोहरो नखो
यस्य चलन्ति च लवकङ्कणानि तैः शब्दितैः निजगतिशीलं ग्राम्यत्वात्स्वभावमपि हरिमवबोधयेति ७ श्री

स्मरशरसुभगनखेन सखीमवलंब्य करेण सलीलं चलवलयक्व-
णितैरवबोधय हरिमपि निजगतिशीलं ७ श्रीजयदेवभणित-
मधरीकृतहारमुपासितवामं हरिविनिहितमनसामधितिष्ठतु
कंठतटीमविरामं ८ हारावलीतरलकांचनकांचिदाममंजीरकं-
कणमणिद्युतिदीपितस्य द्वारे निकुंजभवनस्य हरिं निरीक्ष्य।
लीलावतीमथ सखीमिदमित्युवाच ९ मंजुतरकुंजतलकेलि-
शयने प्रविश राधे माधवसमीपमिह विलास रतिरभसहसितव-
दने १ नवभवदशोकदलशयनसारे प्रविश राधे माधवसमीपमि

इविततकुंजकेलसदनगवहारी २१

जयदेवेनोक्तं गीतमधरीकृतहारं हरिविनिहितमनसां कंठतटीमधितिष्ठतु अभिरामं विश्रांतपदं अधरीकृतः हारो येन।
तं हारसदृशमित्यर्थः उपासिता उपवर्णिता रामा स्त्री यत्र अथ वा राधास्यास्तामित्याधारस्य कर्मसंज्ञा ८॥ ५८

वरांगी राधे एकशयने मधुनालीलासेन हृसंस्थितवप्रियः स्थिरतमः पुंजे स्थिरतमसां पुंजो यत्र तस्मिन्
कुंजे एवमेव कुंजेन्वास्ते एवं चिंताकुलः नच मां प्रियामानं विमुच्य समागच्छामी इत्यतिनिपुणं ध्याने स्मरका।

कुसुमचयरचितशुचिवासगेहे प्रविश राधे माधवसमीपमिह वि-
लस कुसुमसुकुमारदेहे ३ चलमलयपवनसुरभिशीते प्रविश राधे
माधवसमीपमिह विलस रसवलितललितगीते ४ मधुतरल-
पिकनिकरनिनदमुखरे प्रविश राधे माधवसमीपमिह विलस द-
शनरुचिरुचिरशिखरे ५ विततबहुवल्लिनवपल्लवघने प्रविश रा-
धे माधवसमीपमिह विलस चिरमलसपीनजघने ६ मधुमुदित-
मधुपकुलकलितरावे प्रविश राधे माधवसमीपमिह विलस म-
दनरससरसभावे ७ विहितपद्मावतीसुखसमाजे कुरु मुरा-

मंगलशतानि भणितजयदेवकविराजराजे ८॥

योकामकथां वसतिकथयिष्यति हरतत्वेवमेवोपश्यति वेपते कंपते पुलकयति पुलकं करोति सिद्यति से

छलितीमवति ॥

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

प्रत्युद्गच्छति प्रत्युद्गमनं करोति मूर्छति तत्वाभिसरणविलंबान्मूर्छति १९ हे सखि धूर्तानां शठानां
अभिसारसाहसकृतां परपुरुषाभिसरणबलात्कारकृतां ध्वांतं अंधकारं प्रत्यंगं सर्वांगं आलिंगति वी
क्षते अभिसारसाहसकृतां यथार्थः यथाभावः कीदृशं ध्वांतं यत्र लोकानां नेत्रयोः अंजनं निक्षिपत् अर्पयत् ।

सा मां द्रक्ष्यति वक्ष्यति प्रियकथां प्रत्यंगमालिंगति प्रीतिं यास्य
ति रंस्यते ननु समागत्येति चिंताकुलः त्वां पश्यति वेपते पुल
कयत्यानंदति स्विद्यति प्रत्युद्गच्छति मूर्छति स्थिरतमःपुंजे ।
निकुंजे स्थितः १९ अक्ष्णोर्निक्षिपदंजनं श्रवणयोस्तापिच्छगुच्छा
वलीं मूर्ध्नि श्यामसरोजदाम कुचयोः कस्तूरिकापत्रकं धूर्तानां
मभिसारसाहसकृतां पश्चान्निकुंजे सखि ध्वांतं नीलनिचोलचा

श्रवणयोः तमालपुष्पगुच्छावलीं तथा मूर्ध्नि मस्तके श्यामसरोजनीलोत्पलमालां तथैव कुचयोः क
स्तूरिकापत्रं मृगमदेन कुचयोः नानापत्रलेखां निक्षिपत् इति सर्वत्र संबंधः पश्चान्निकुंजे गहनदेव ।

ध्वांतं सर्वतो व्यापकं नीलनिचोलवस्त्रशोभनं २० एतत्तमिस्रं तमः तासां प्रेमहेमनिकषोपलतां तनो
ति विस्तारयति प्रेम हेम्नः निकषपाषाणतां तनोति कीदृशीनां काश्मीरगौरवपुषां कुंकुमोद्गत

काश्मीरगौरवपुषामभिसारिकाणामाबद्धरे
खमभितो रुचिमंजरीभिः एतत्तमालदल
नीलतरं तमिस्रं तत्प्रेमहेमनिकषोपलतां
तनोति ॥ २१ ॥ राम॰ ॥

नगौरगात्राणां अभिसारिकाणां रुचिमंजरीभिः प्रभावलीभिः रक्तालेखा यस्मिन् तमिस्रं अभि
तः सर्वतोभावेन पुनः कीदृक् तमालदलनीलतमं
अतिशयेन नीलमित्यर्थः २१ ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी॰ गो॰ टी॰ ६॰

मुरजितः श्रीकृष्णस्य भुजदंडो जयति कीदृक् भुजया क्रीडनया ईषत्पीडितया हतः कुवलयापीडो नाम करी तस्य प्रकीर्णाः शोणिता सृक् बिंदवो यत्र भुजदंडे सतया अत एव जयश्रिया जयलक्ष्म्या विन्यस्तैः

जयश्रीविन्यस्तार्पितवितत मंदारमहितः स्वयं सिंदूरेण द्विप रणमुदा मुद्रित इव भुजाक्रीडापीडाहतकुवलयापीडकरिणः प्रकीर्णासृग्बिंदुर्जयति भुजदंडो मुरजितः २२ ॥ इति श्रीगीतगोविंदे सटीके सानंदगोविंदो नामैकादशः सर्गः ॥

मर्पितैर्मंदारपुष्पैः देवपुष्पविशेषैः सहितः पूजितः स्वेनिकाकिनो युक्ततः यो हि सर्वजयी भवति तस्य वपुर्भूष्यते अयमपि विजयीतस्मात् स्वयमेव सिंदूरेण मुद्रित इति २२ ॥ इति श्रीगीतगोविंदे सटीके सानंदगोविंदो नामैकादशः सर्गः ११ ॥ ग्रंथाह्क ॥ ॥ ६०

सखीसमूहे गतवति सति हरिः कृष्णः प्रियां राधां उवाच कीदृ राधां त्रपाभरो लज्जातिशयः मन्मथः मेरसाबोऽन्यस्ति तेन निर्भरः मानिशयः कामः तस्मिन् परवशः परायत्तः तेन हेतुना आह्रायस्तेन स्मेरं

गतवति सखीवृंदेमंदत्रपाभरनिर्भरस्मरपरवशाकूतस्मेरस्नपिताधरां सरसमलसं दृष्ट्वा स्पष्टमुकुलनवपल्लवास्तरणशायने निहितमातीमवाचहरिः प्रियाम् १ ॥ ॥

सच हंसपरीपहसनं तेन स्नपितो व्याप्तावधरो यस्यास्तां सरसं रसयुतं अलसं कामोद्रेकात् मंथरं प्रेमः प्रा ६ नः स्पष्टं दृष्ट्वा नवस्त्रासो पल्लवश्चेनितस्यास्तरणमेवशायनं शय्या तत्र निहितमातीं निहितमें अर्पणीय ६

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

रामकरीरागेन एकतालीतालेन ध्रुवपदं हे कामिनि चरणमेव नलिनं कमलं तस्य निवेशमर्पणं न
व पल्लवशयनतले कुरु इदं किसलयशयनं सवेशमपि नवपदपल्लवमेव वैरी न सापराभवमनुभवतु
पल्लवस्य पल्लवान्तरं वैरी यथा राज्ञः राज्ञान्तरं वैरी भवति १ ॥

किसलयशयनतले कुरु कामिनि चरणनलिनविनिवेशं नवपद
पल्लववैरिपराभवमिदमनुभवतु सुवेशं क्षणमधुना नारायण
मनुगतमनुसर राधिके १ ध्रुवपदं करकमलेन करोमि चरण
महमागमितासि विदूरं क्षणमधिकुरु शयनोपरि मामिव नू
पुरमनुगतमूरं २ ॥ राम ॥

इत्याह करकमलेन चरणं क
रोमि संवाहयामीत्यर्थः यत्र करोति संवाहनार्थः यथा सर्पिषा ऊरुं तनियनः आगमितासि विदूरागम
ने हि चरणस्य यथा जायते विशेषेण कोमलशयनोपरि क्षणमधिकुरु मामिव कीं नूपुरं अनु

हे राधे वदनसुधानिधिगलितममृतमिव रचय वचनमनुकूलं विरहमिव वियोगमिव अपनयामि प
योधररोधकमुरसि दुकूलं तामिव ३ मम हृदि कुचकलशमर्पय प्रियपरिरम्भ
प्रियालिङ्गनरभसवलितमिव हर्षसम्भ्रममिव पुलकितेन पुलकं वेदं दुरापमन्यजनेन मनसिजताप

वदनसुधानिधिगलितममृतमिव रचय वचनमनुकूलं विरह
मपनयामि पयोधररोधकमुरसि दुकूलं ३ प्रियपरिरम्भणरभ
सवलितमिव पुलकितमतिदुरवापं मदुरसि कुचकलशं वि
निवेशय शोषय मनसिजतापं ४ अधरसुधारसमुपनय भामि
नि जीवय मृतमिव दासं त्वयि विनिहितमनसं विरहानलदग्ध

कामसन्तापं शोषय दूरीकुरु उग्रेतायामिव शत्रुः ४ हे भामिनि अधरसुधारसमुपनय प्रापय नय त्वयि
अधरदानेन मृतमिव दासं जीवय विनिहितमर्पितं मनो येन सः तं विरह एवानलः तेन दग्धं वपुर्यस्य
सताविलासोलीलायस्य ५ ॥ श्रीगोपालसहाय ॥ राम॰

६१

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी॰ गो॰ टी॰ ६२

हे मुखरितमणिशृङ्खलरसनागुणं कांचीदाममालयरणत्य अनङ्गणकंठस्य ध्वनेर्नादस्तत्वनिनादो यस्य स्फुरि-
तयुगले कीरकोकिलस्वरानिर्घोषिते चिरंते विरहेणाघोवसादस्त्वं यस्य मधुनापूरयकलकांची किंकिणीय
नध्वनिशृंगीकरणमुग्धवासरीरत्नीमधैः स्वरः केवेपिकीर्तितः ६ मपिमसद्यायां अतिशयविगलफले

श्रोणिमुखरितमणिरशनागुणमनङ्गगणकंठनिनादं स्फु-
तिगुणसमसपिकरुणविकलेशमयाचिरादवसादं ६ मामसमा-
तिविफलरुषा विफलीकृतमवलोकितमधुनेदं मीलितलज्जि-
तमिव नयनं तव विरम विसृज रतिखेदं ७ श्रीजयदेवभणितमि-
दमनुपदनिगदितमधुरिपुमोदं जनयतु रसिकजनेषु मनोर-
ममरतिरसभावविनोदं ॥८॥

मरोषेणरुः लीकृतेमां नत्वनेत्रमधुनाइदं लज्जितमिवनिमीलितिस्तंऊचति संकोपाद्विरमरतिखेदं
ज ७ अनुपदं प्रतिपदं निगदितः हरेर्हर्षो यत्रतत् श्रीजयदेवकथितंरसिकलोकेषुमनोरमे ६२
सुरताभिप्रायेण विनोदं क्रीडां जनयतु ८ ॥ राम ॥ राम ॥ राम॰

यस्मिन्सुरतावेशेप्रत्यूहो विघ्नोभूत रोमांचांकुरेणगाढालिंगनेसतिमेषेरीत्तणेः क्रीडयालज्जावलो-
कनैः अपरामृतपानैः कथापरिहासैः स्वल्पआस्यायामत्पूहोभूदितियोऽयं सुरतावेशः संभोगारंभो
राधामाधवयोः प्रियंभावुकः सम्पूर्णात ९ बाहुभ्यांबद्धः कुचभरेणापीडितः नखैर्व्यथितः दंतैः

प्रत्यूहः पुलकांकुरेण निबिडाश्लेषे निमेषेण च क्रीडाक्रीडवि-
लोकितेधरसुधापानेः कथानर्मभिः आनंदाधिगमेन मन्मथक-
लायुद्धेपि यस्मिन्नभूद् उद्भूतः स तयोः प्रभातसुरतावेशः प्रियंभा-
वुकः ९ दोर्भ्यां संयमितः पयोधरभरेणापीडितः पाणिजैराविद्धो
दशनैः क्षताधरपुटः श्रोणीतटेनाहतः हस्तेनानमितः कचेधर-
मधुस्यंदेन संमोहितः कांतः कामपि तृप्तिमापतदहो कामस्य
वामा गतिः ॥१०॥

हतः अधरप्रदेशस्य सः अधरामृतस्वादेन संमोहितोपिकांतः कामप्यनिर्वचनीयांप्रीतिमापतत्
अहो कामस्य कुटिलागतिः १० ॥ कामचिह्नेसंभोगक्रीडायां पवनमूले संग्रामो योगे नयाश्च

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰ गो॰ टी॰ ६३

अथाह सा जयाऽर्थे साहसक्रमेण हर्षात उपरिपुरुषायितं विपरीतरतारंभोऽकारी तया तेन कारणेन स्थली निश्चला बाहुलता शिथिलीभूता वक्षःकंपमानं नेत्रं संकुचितं सा एणं साहसरसः कृतः सिद्धोति ॥ एभिः काम शरैः पत्युः दृशोः लोचनयोः प्रभाते निशांते मनः कीलितं विद्धमित्यहो ऽद्भुतमाश्चर्यमिति निशांते राधा

मारांके रतिकेलिसंकुलरणारंभे तया साहसप्रायः कांतजयाय किंचिदुपरिप्रारंभियत्साहसात् निःस्पंदा जघनस्थली शिथिलिता दोर्वल्लिरुत्कंपितं वक्षोमीलितमाक्षि साहसरसः स्त्रीणां कुतः सिद्ध्यति ॥ तस्याः पाटलपाणिजांकितमुरो निद्राकषाये दृशौ निर्धौताधरशोणिमा विलुलितमाला स्रजो मूर्ध्नजाः कांचीदाम दरश्लथांचलमिति प्रातर्निशांते दृशोरेभिः काम

तैः तस्या राधाया वक्षःपाटलः श्वेतरक्तश्चासौ पाणिजो नखः तेन चिह्नितं तथा लोचने निद्रालसे अधरशोणिमा मूर्ध्नजाः केशा विलुलिताश्चपलीभूताः स्खलाः पतिताः स्रजो माला येभ्यस्ते कांचीदाममेखला रज्जुः दरं श्लथं स्रस्तं वसनं वस्त्रं यस्य कांचीदाम्नः तत्तथा १२॥ राधाहृत् ६३

हरिर्वोऽस्मान्पातु रक्षतु कीदृशः स्तनकोरकौ स्तबकत्वात् कोमलत्वात् स्तनकोरकयोरुपरि विलसितौ नेत्रे यस्य कस्या राधायाः किं कृत्वा अस्तोवस्त्रसम्बोलकं दृष्ट्वापि च हृदयसंलग्नवल्कलनाभ्यामपि

नामप्राप्यमपि स्वयंवरपरां क्षीरोदतीरोदरे शंके सुंदरि कालकूटमपिबन्मूढो मृडानीपतिः इत्थं पूर्वकथाभिरन्यमनसो विक्षिप्य वक्षोऽञ्चलं राधायाः स्तनकोरकैः परिलसन्नेत्रो हरिः पातु वः १३॥ राम॥

कृतमेतदर्थः कीदृशी राधायाः अन्यस्मिन्

कृतं मनो यया सा अन्यमनाः लक्ष्मीः काभिरित्थं अनेन प्रकारेण पूर्वकथाभिः पूर्वकथाप्रकारमाह हे सुंदरि मयि स्वयंवरपरां नामप्राप्य महादेवो दुग्धाब्धितीरमध्ये विषमपिबदिति शंके अतएव मूढोऽयमिति नामप्राप्य

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी॰ गो॰ टी॰ ६४

वराडीरागेण ध्रुवपदं हरिं ददर्श सा इति हरिं राधा ददर्श कीदृशं अनंगस्य कामस्य नवानिकायान्नल्पतं उपसर्गास्या
विकल्पेनदीर्घः निकायोनीकाशश्च पुनः कीदृशं हर्षस्य वशंवदं वदनं यस्य वदेः खेदे प्रियवशाद्योरि
मनेनवशंवदः पुनः कीदृशं राधाया वदनस्य विलोकनेन विकसितः उत्पन्नो विविधो विकारविभंगोय

राधावदनविलोकनविकसितविविधविकारविभंगं जलनिधिमि
व विधुमंडलदर्शनतरलिततुंगतरंगं १ हरिमेकरसं चिरमभिलषितविलासं । सा ददर्श गुरुहर्षवशंवदवदनमनं
गनिकाशं १ ध्रुवपदं हारममलतरतारमुरसि दधतं परिरंभवि
दूरं स्फुटतरफेनकदंबकरंबितमिव यमुनाजलपूरं २ ॥ ॥

यतं विकारेण रोमांचादिना विभंगो मदनादिको विकारविभंगः कमिव सागरमिव कीदृशं सागरं चं
द्रबिंबदर्शनेन चंचलीभूतास्तरंगा यस्य मंडलशब्देन पूर्णिमाचंद्र उक्तः तत्समानेन राधामुखेन जलनिधि
समः हरिः १ हरिं कीदृशः वक्षसि हारं दधतं हारं कीदृशं परिरंभाद्दीर्घश्वासो विदूरो व्यापकस्तं हा
रं कमिव कालिंदीजलप्रवाहमिव कीदृशं स्फुटतरश्वासोफेनसमूहेन मंडितं हारसहितं यमुनाज ६४

हरिं कीदृशं नीलं कोमलं च वपुः शरीरं यस्य पुनः कीदृशं आश्रितं पीतं पट्टवस्त्रं येन हरिं कमिव नीलोत्पलमिव
कीदृशं पीतकिंजल्कानां समूहातिशयेन वेष्टितं मूलं यस्य ३ कीदृशं हरिं चंचलकटाक्षयोर्वलनेन नर्तनेन सुंदरं
वदने मुखे तेन जनित उत्पादितो रतिरागः संभोगाभिप्रायो येन तं कमिव शरदि स्वर्णातितडागमिव फुल्ल

श्यामलमृदुलकलेवरमंडलमधिगतगौरदुकूलं नीलनलिनमि
व पीतपरागपटलभरवलयितमूलं ३ तरलदृगंचलचलनमनोहर
वदनजनितरतिरागं स्फुटकमलोदरखेलितखंजनयुगमिव श
रदि तडागं ४ वदनकमलपरिशीलनमिलितमिहिरसमकुंडल
शोभं स्मितरुचिरुचिरसमुल्लसिताधरपल्लवकृतरतिलोभं ५॥

मिव तडागं कीदृशं विकसितं च तत्कमलं तस्योदरं मध्यं तस्मिन्नेव खेलितं क्रीडितं खंजनरीटयुगं यस्मिन् ४ ह
रिं कीदृशं वदनकमलस्य परिशीलनं संपर्कः तेन मिलितः मिहिरः सूर्यः तत्समा सदृशा कुंडलशोभा
यस्य तं पुनः कीदृशं स्मितरुच्या हास्यदीप्त्या रुचिरः सुंदरः उज्ज्वलितश्चासौ अधरपल्लवस्तेन कृता रति

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी० गी० टी० ६५

पुनः कीदृशं शशिकिरणैश्छुरितं रश्मिभिः कर्बुरितं उदरं मध्यं यस्य सः ईदृशश्चासौ जलधरस्तद्वत्सुन्दरा
कुसुमाः केशा यस्य तं अथ कारोदितचंद्रमंडलनिर्मलः चंदनतिलकस्य निवेशः पत्ररेखा यस्य तं ६ कीदृशं

शशिकिरणच्छुरितोदरजलधरसुन्दरसकुसुमकेशं ति
मिरोदितविधुमण्डलनिर्मलमलयजतिलकनिवेशं ६
विपुलपुलकभरदन्तुरितं रतिकेलिकलाभिरधीरं म
णिगणकिरणसमूहसमुज्ज्वलभूषणसुभगशरीरम् ॥ ७ ॥ रामचंद्रायनमः ॥

हरिं विपुलः स्थूलश्चासौ पुलकभरो रोमांचातिशयः तेन दन्तुरितो व्याप्तस्तं कलाभिः संभोगक्रीडाकला ६५
भिः पुनः कीदृशं चंचलं पुनः कीदृशं रत्नसमूहस्य रश्मिसंघातः तेन समुज्ज्वलानि दीप्तानि यानि भूषणानि

तैः सुभगं मनोहरं शरीरं यस्य तं ७ हे जनाः एवं हरिं प्रणमत किं कृत्वा चिरकालं मनसि स्थापयित्वा कीदृशं
हरिं जयदेवस्य वचनसंपदा हि गुणिकृतो भूषणभारो यस्य तं पुनः कीदृशं प्रणिधाय एकाग्रचित्तेन
रूपं ग्रन्थसाराधा गोविंदस्य निदर्शनमाणं सहस्रानन्तं जगादेष कृतवती कीदृशं गोविंदं कृतान्तेषु सन्
वसाने पुनस्तु प्रीतं कीदृशी राधा नितान्तं विचित्रां गीतं रतनमानि पायाले न्नां गोविंदं शाश्वतं यस्या सान्तया

श्रीजयदेवभणितविभवद्विगुणीकृतभूषण
भारं प्रणमत हृदि विनिधाय हरिं सुचिरं सु
कृतोदयसारम् ८ ॥ राम ॥

यानन्देन हर्षेण च राधा पादपंकजयाः कृतः प्रीतः पीतांबरः सतथाकरोत् कीदृशेन न तदाह कुचयोः विचि
त्ररूपं पत्रं रचयलिख कपोलयोः गंडस्थलयोः चित्रं नानावर्णकं कलय कांचीमेखलां जघने रचय कबरी
भारे केशनिचये स्रजं पुष्पमालां च संयोजय मम पाणौ वलयश्रेणीं कंकणपंक्तिं कलय संयोजय
मम पदे नूपुरौ संयोजय ॥ ८ ॥ श्रीरामचंद्रायनमः ॥

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

गी॰
गो॰
टी॰
६६

निजगाद सा यदुनंदने क्रीडति हृदयानंदने ध्रुवपदं सा राधा यदुनंदने क्रीडति सति एवं निजगाद उवाच हे य
दुनंदन पयोधरे कुचे मृगमदस्य कस्तूर्याः पत्रकं पत्रवल्लीं कुरु निर्मिमीष्व केन चंदनशीतलतरेण करेण
पयोधरे कीदृशे मंगलार्थारोपितः कलशः तस्य सहोदरः सदृशः तस्मिन् १ हे प्रिय त्वदधरचुंबनेन लं

रचय कुचयोः पत्रं चित्रं करेण कपोलयोः घटय जघने कांचीं वंचस्र
जं कवरीभरे कलय वलयश्रेणीं पाणौ मम त्वं पुरो इति निगदितः
प्रीतः पीतांवरोपि तथाकरोत् १ कुरु यदुनंदन चंदनशिशिरतरे
ण करेण पयोधरे मृगमदपत्रकमत्र मनोभवमंगलकलशसहोद
रे १ ध्रुवपदं अलिकुलगंजनमंजनकं रतिनायकसायकमोचने त्व
दधरचुंबनलंबितकज्जलमुज्ज्वलय प्रियलोचने २ ॥ राधाहंस ॥

बितम् अपसृतं कज्जलं नेत्रे दीपय कीदृशी नेत्रे भ्रमरसमूहस्य गंजनं तिरस्कारकं अंजनकं सेजनानि ते संज ६६
नकः तत्र पुनः कीदृशे रतिनायकशायकमोचने कामवाणप्रयाते इव मोचनं अर्पणं यस्य लोचनस्य

नयने कुरंगस्य हरिणस्य चंचलत्वात् तस्य तरंगविकाशः उल्लंघगतिः तस्य निवासं निषेधं करोति इति
तथाविधं श्रुतिमंडलं तस्मिन् शुभवेश शुभप्रसाधन कुंडले हे निवेशय अर्पय कीदृशे मनसि
जस्य कामस्य पाशविलासः पाशलीला पाशविलासस्य भवेत् इति स्थाने श्रवणविकासनिरास

नयनकुरंगतरंगविकाशनिवासकरश्रुतिमंडले मनसिजपाश
विलासभवे शुभवेश निवेशय कुंडले ३ भ्रमरचयं रचयंतमुप
रि रुचिरं सुचिरं मम सम्मुखे जितकमले विमले परिकर्मय न
र्मजनकमलकं मुखे ४ ॥ राधाहंस ॥

करस्थानमंडले इत्यपि पाठः नयनकुरंगस्य विकाशस्य निरासकं हिंसकं ३ मम मुखे चूर्णकुंत
लं परिकर्मय प्रसाधय कीदृशे मुखे जितं कमलं येन तत्र पुनः कीदृशे संमुखे प्रमोदके स्थला
कं कीदृशं भ्रमरचयं भृंगपटलं मुखोपरि रचयंतं ललाटे इत्यर्थः कथं सुचिरं चिरकालं पुनः की
दृशं अलकं रुचिरं मनोज्ञं पुनः कीदृशं नर्मजनकं क्रीडाजनकं ४॥ ॥ गम ॥ ॥

गी॰ गो॰ टी॰ ८२

हे कमलानन अलिकरजनीकरे ललाटचंद्रे तिलकं कुरु कीदृशं कस्तूरीरससंभृतं अंगं यत्तिलकमित्यर्थः पुनः की॰ मनोहरं पुनः की॰ विहिताकलंककलायेन तं कलंकः शोभनेत्यर्थः कीदृशे ललाटचंद्रे विश्रमिता स्तिताः श्रमशीकराः घर्मबिंदुकणा येन ५ हे मानद मम चिकुरे केशपाशे

मृगमदरसवलितं ललितं कुरु तिलकमलिकरजनीकरे विहितकलंककलं कमलानन विश्रमितश्रमशीकरे ५ कुरु कचिरे चिकुरे मम मानद मनसिजध्वजचामरे रतिगलिते ललिते कुसुमानि शिखंडिशिखंडकडामरे ६ ॥ राम ॥

पुष्पमालां कुरु परिधापय की॰ रुचिरे सुंदरे पुनः की॰ कामस्य ध्वजस्य चामरं तस्मिन् पुनः की॰ रत्यासक्तेन गलितस्तस्मिन् पुनः की॰ ललिते विलासयुक्ते पुनः की॰ मयूरस्य शिखंडेन कंठे ८२

हे शुभाशय मम जघने मणिरशनां मणिरशनावसनाभरणानि चकिंकिणी भूषणं च पतानि वासय पापय । कीदृशे जघने सरसं चघनं स्थूलं यस्य तस्मिन् पुनः की॰ शंबरदारणवारणकंदरे शंबरस्य दारणो नाशकः कामः सएव वारणो हस्ती वलवत्त्वात् तस्य कंदरः गह्वरं तस्मिन् लीपर्वतगह्वरं यानिष्ठति

सरसघने जघने मम शंबरदारणवारणकन्दरे मणिरशनावसनाभरणानि शुभाशय वासय सुंदरे ७ श्रीजयदेववचसि सदयं हृदयं कुरु सज्जनमंडले हरिचरणस्मरणामृतनिर्मितकलिकलुषज्वरखंडने ८ ॥

अयमपि कामो जैवाकृतितया निष्ठति जघने वारणकंदरस्वरूपमस्मि पुनः कीदृशी सुंदरे ७ श्रीजयदेवस्य वचनस्तत्र सदयं हृदयं कुरु कीदृशो साधुसमूहो पुनः की॰ हरिचरणयोः स्मरणमेवामृतं तेन निर्मितं कलिकलुषमेव ज्वरस्तत्खंडनं येन रोगखंडनमित्यर्थः ८ ॥ राम ॥

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri
Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

गी॰
गो॰
टी॰
६८

बिभ्रत्क्रियां सर्वगतक्रियां बिभ्रत् धारयन् हरिः वो युष्मान् पातु किमर्थं धारयति पदांभोरुहधारि
णीं हरिणाक्षीं पद्मवदनां सागरात्मजां लक्ष्मीं पूर्ववत् भाषितेत्यादिना पूर्ववत् द्वाभ्यामक्षिभ्यां वीक्षमा
णो मत्वा शतातिशतैरपि अक्षिभिर्द्रष्टुमिच्छयेनापि दिदृक्षुः महर्षे वा कृत्स्नं कथमित्याह पर्यंकीकृ

पर्यंकीकृतनागनायकफणाश्रेणीमणीनां गणे संक्रांतप्रति
बिंबसंभवनया विभ्रद्विभुत्वक्रियां पादांभोरुहधारिवारि
सुतामक्ष्णां दिदृक्षुः शतैः कायव्यूहमिवाचरन्नुपचितस्नेहो ह
रिः पातु वः ५ ॥ राम ॥

टि॰ संक्रांतप्रतिबिंबसंभवनया संक्रांतमननप्रतिबिंबसंततया कृत्संक्रांतिलक्ष्मीत्याह नागनायकफ
णारत्नसमूहे कायव्यूहमिव बहुकायत्वमिव आचरन् कुर्वन् अत एवोपचितः वर्धितः स्नेहो येन उक्ते
त्वाश्रयमर्थः सर्गादेव मणिरश्मिद्युतिमलेपुसमाप्तवर्णिभिः प्रतिबिंबनं तत्र कविनेयमुक्ता ६८

गीतगोविंद टी॰ ॥

६८

ग्रंथी श्रेम निबद्धनीतिनिपुणा नारीभिर्विश्वोलिका कर्णारांसत्यलोपचारकुशला लालारीदिदस्यं प्रिया

गी॰
गो॰
टी॰
६९

यद्गांधर्वकलासु कौशलमनुध्यानं च यद्वै
ष्णवं यच्छृंगारविवेकतत्वमपि यत्काव्येषु ली
लायितं तत्सर्वं जयदेवपंडितकवेः कृ
ष्णैकतानात्मनः सानंदाः परिशोधयंतु सुधि
यः श्रीगीतगोविंदतः १० इति श्रीजयदेवकृ
ते गीतगोविंदे नाम द्वादशः सर्गः १२ ॥ शुभं

गोपीकृष्णतन्नः स्वभावचपला विज्ञानरूपा पार्वती कौरी गौरतनः स्वशोभनमग्र्यौ कामान्तरागं जेरी । इति

श्रीजयदेवकृतगीतगोविंदटीकायां द्वादशः सर्गः १२ ॥ ॥

६९

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi

CC0. In Public Domain, Digitizagtion by eGangotri

S-145

NATIONAL MISSION FOR MANUSCRIPTS
MANUS DATA

F-71

Record No.	Organization / Individual ✓
Name of the Institution: Oriental Research Library University Campus, Hazaratbal, Srinagar. Personal Collection	Communication Address: Department of Libraries and Research Municipal Complex, Karanagar, Srinagar.
Title of the Text: Gitagovinda tika Other Title	
Author	Bundle No: 5 Acc. No./Manuscript No. 342
	No. of Folios (68) 71 Pages 136
Commentary	Size of Mss. 32.17.5 cms.
Commentator	Material: Paper ✓/palm leaf/birch-bark/cloth/leather/others Missing portion
Language: Sanskrit	Illustrations: no
Script: Sharada ✗ Devanagari	Complete ✓/Incomplete Condition: Good ✓/bad/brittle/worm eaten.Fungus/Stuck
Date of Manuscript	Source of Catalogue: Descriptive/Hand list ✓/Alphabetical/Index card
Key words	Colour of Manuscripts: yellow
Subject: Kavya.	Remarks: loose.

Dr. Urmila Sharma Collection, Varanasi